

Ад лідскіх муроў

Літаратурна-мастацкі зборнік
2010 - 2011 гг.

№ 7

г. Ліда
2011

Ад людскіх муроў. Літаратурна - мастацкі зборнік №7 за 2010-2011 гг. На беларускай мове. Ліда. 2011. 244 с.

Укладальнікі: Міхась Мельнік, Станіслаў Суднік, Кірыл Сыцько.

Галоўны рэдактар: Станіслаў Суднік.

Рэдактар раздзела паэзіі: Кірыл Сыцько.

Рэдактар раздзела прозы: Міхась Мельнік.

Карэктар: Міхась Мельнік.

У зборнік уключаны выняткі з творчага даробку людскіх літаратараў, крытыкаў, даследчыкаў літаратуры, кампазітараў за 2010-2011 гг. У зборнік трапілі матэрыялы, якія былі апублікаваны ў гэтыя гады або падрыхтаваны да друку. У зборнік увайшлі і іншыя матэрыялы, датычныя літаратурнага жыцця Лідчыны.

*На першай старонцы вокладкі - **Лідскі літаратурны музей** (Філіял Лідскага гістарычна-мастацкага музея, Замкавая, 7) у доміку каля замка, у якім у 1939-1941 гадах жыў беларускі паэт Валянцін Таўлай. Здымак С. Судніка.*

Ад выдаўца

Гэты зборнік выдаецца як лагічны працяг папярэдніх лідскіх літаратурных зборнікаў, а гэта - шэсць нумароў альманаха “Ад лідскіх муроў” і зборнік “Шануйце роднае слова”.

Зборнік меркаваўся як гадавік за 2010 год, але фінансавыя і арганізацыйныя праблемы не дазволілі выдаць яго ў канцы 2010 або ў пачатку 2011 года. Таму атрымоўваецца выніковае выданне за два гады.

У зборнік уключаны выняткі з творчага даробку лідскіх літаратараў, крытыкаў, даследчыкаў літаратуры, кампазітараў за 2010-2011 гг. У зборнік трапілі матэрыялы, якія былі апублікаваны ў гэтыя гады або падрыхтаваны да друку. У зборнік увайшлі і іншыя матэрыялы, датычныя літаратурнага жыцця Лідчыны.

Літаратурнае жыццё на Лідчыне ў гэты перыяд было дастагкова актыўнае і плённае. Рэгулярна праходзілі паседжанні літаратурнага аб’яднання “Суквецце” пры “Лідскай газеце” (кіраўнік Міхась Мельнік), “Літаратурная старонка” газеты рэгулярна публікавала творы сяброў літааб’яднання. Творы лідскіх літаратараў друкаваліся ў іншых выданнях краіны. Было выдадзена больш за дзесятак чыста мастацкіх кніг, а ўсіх кніг выдадзена каля двух дзесяткаў. Праводзіліся прэзентацыі кніг у вузкім коле і пры шматлікіх аўдыторыях. Праводзіліся літаратурныя сустрэчы з віднымі пісьменнікамі і паэтамі Беларусі.

У 2010 годзе ў Лідзе быў адкрыты літаратурны музей (літа-

ратурны філіял Лідскага гістарычна-мастацкага музея) у доміку каля замка, у якім у 1939-1941 гадах жыў сьланны паэт Валянцін Таўлай (Замкавая, 7). Музей ужо наведала дачка Вялянціна Таўлая Галіна.

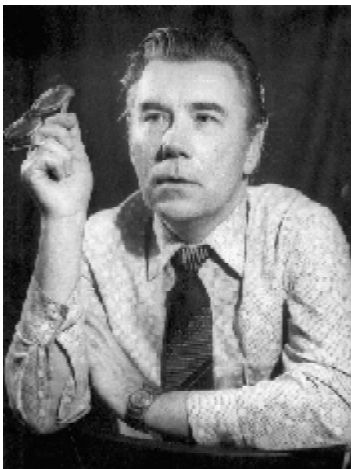
Лідская літаратурная супольнасць панесла ў гэты перыяд вялікую страту. Памёр сьланны лідскі краязнавец і літаратуразнавец Алесь Жалкоўскі.

Безумоўна, зборнік не ахапіў усяго і ўсіх, але трэба спадзявацца, што выйдучь наступныя зборнікі, і прабелы будуць запоўнены.

rawet.net

ПАЭЗІЯ

bauei.net

Алесь Стадуб нарадзіўся ў в. Юшавічы Нясвіжскага р-на. Сябар Саюза беларускіх пісьменнікаў. Аўтар 10-ці кніжак паэзіі, у т.л. “Водгук ісіцыны”, “Сюжэт на фоне надвячорка”, “Калінавыя гроны”, “Шэпты крыл”, “Скрыжалі”, кнігі прозы “Вандроўка між гадамі”. Жыве ў Лідзе.

Алесь Стадуб

НЁМАН

Ён, можа, з поту, мо са слёз.
Мо з маладога нецярпення.
Нібы з засады, ён з-пад лоз
Няйначай выбег днём вясеннім.

Ніжэлі ўзгоркі на шляху,
Лясы насуплівалі бровы,
І расступаліся дубровы,
Ні слова кажучы граху.

Ён войкаў, як плылі плыты
І парушалі дум бяссонне.
Ён вечна з вечнасцю на “ты”,
Ён гімн ствараў сястры-Пагоні.

Спакойна плыў, як волі лёс,
І чуў людское бедаванне.
А можа, з поту ён, са слёз,
А мо па шчасце ён пасланы.

* * *

З табою мы, ныйначай, свечкі.
І ўсё ж жыццю пакінем след.
У нас світанак свой і вечар.
Як Бог, мы свой ствараем свет.

Эдэм цяпла, спакусаў, згоды,
З цярпення, з мудрасці дылем.
Каханне не выходзіць з моды.
Яно, як мора, да калень.

Хай дагарыць вялікасць свечкі.
З абзаца ўсё пачнём з табой.
Світанак наш, і дзень, і вечар -
З нягодай пераможны бой.

ВЫПАДКОВЫ ЗДЫМАК

На здымку паэты русявья,
Лысыя, чорныя
І юныя поруч,
Разумныя ў такт рыфмаваць,
Ці будуць між імі
Атланты, Радзіме пакорныя,
Каб гмах
Беларускага слова
Прад светам трымаць?

СЛЕД

Пакуль живу -
Не маю страху.
Цвярозасць думак нас не тне.
Не страшыць страху, што стану прахам,
Што выляціць душа з мяне.
Дзе ёй блукаць,
З кім спатыкацца.
З сябрамі, з нелюдам, з табой?

Мо будзе мучыць вершаў праца,
Мо вечны дакараць адбой.
Мне часам цень здаецца страхам
Сярод спакус, узлётаў, бед.
Прызнацца, страшна стацца прахам
І крыўдна, мойшто знікне след.

ЛЮБЛЮ ЦЯБЕ

Люблю цябе, зямля мая,
І рэчак плынь сярод вякоў.
Не блудны сын я, не сваяк -
Блакiт жывучых васількоў.

Тут мовы ўласнай каранi,
Тут перазвон дубоў, бяроз.
Памiж сваiх, памiж раднi,
Я i мужнеў i ў праўду ўрос.

Гляджу ўрачыста з-пад брыля,
І спеласць песнi на душы:
Зямля мая, мая зямля,
Ты Беларусi роднай шыр!

КРЫЖ

Не проста, не лёгка
Паставiць крыж
На мэце сваёй слабасцi.
... Ураз загарышся,
Адчуўшы парыў
Радкоў рыфмаваных суладнасцi.
Дарэмна чакаць, што
Упарта ў сабе
Закрэслiць спакусу захацаца.
На муляў ён мне
На мазольным гарбе
Мой крыж,
Мой крыж вершатворчасцi.

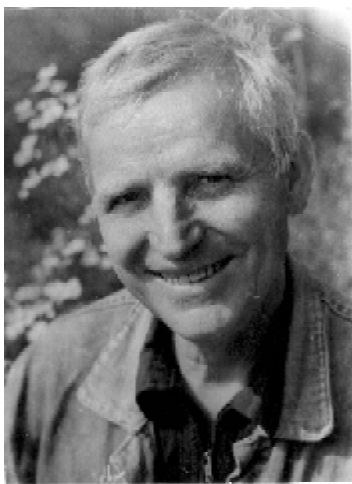
Упрогся, хоць зморышся,
Радкуй і радкуй.
З крылатай надзеяй напару.
Бывае, рэдактар пагрэе руку
Адчэпным “куском” з ганарару.
Зусім не да часу і не да пары
Стыхіі сваёй я пакораны.
Не проста, не лёгка
Паставіць крыж
На ўласным хаценні і гонары.

* * *

Ненапісанага
Я не папялю,
Хоць і не горы стосаў.
Мой для ўраджаю вершаў
Плут
Арэ,
Мой плуг адносны.
Плугуе ён праблемы дзён,
Але ці нешта ўродзіць...
Запуштазелены ты дзёрн,
Народзе мой, народзе!

* * *

Ён наша ганіў, ганіў, ганіў,
Сваё хваліў, хваліў, хваліў.
Любіў чужыя сані, сані,
А творцы - мы - нязгорш жылі.
Перастараўся той, старанны,
Што бег за славай наўздагон.
Змоўк хвалько так рана-рана.
Цяпер нам сумна... Без яго...

*Пятро Макарэвіч. Сябар
Саюза беларускіх пісьменнікаў.
Аўтар кніг “Злітак”, “Расінкі
беларускіх слоў”. Жыве ў Лідзе.*

Пятро Макарэвіч

ЛАРЫСА ГЕНЮШ

*Перад ёю далоў...
Позна сцягнута шапка.
Ю. Голуб.*

Сексот пры Геніюш Ларысе
І ў нашым лёсе доўга рыўся.
Дзесяцігодзі не траплялі
У друк маёй душы радкі:
Занадта пільна драгавалі
“Рэцэнзіі” з яго рукі.

Ды, як яна, і я трымаўся,
Не пахіснуўся, не зламаўся;
Віжоў, даносчыкаў і шквалы
Прысудаў з годнасцю сцярпеў.
Здаўна яе ў сузор’і ставіў,
Люблю, як зорку, і цяпер.
Да творцы ж вольнай Беларусі
Прымазанага рыфмача
Спустошвала сумленне, мусіць,
Таму гібеў, марнеў і чах:
Сексот пры Геніюш Ларысе
У алкаголі растварыўся.

ЁСЦЬ РАДАСЦІ!

У абдымках з каханаю зліцца –
Як найлепшага свята жадаў.
А цяпер сэрца хоча жывіцца
Звонкай радасцю духу і спраў.

Нібы ўчора, я сонца пабачыў,
А ўжо блізіцца ... 75 !?
Гэта дата шанюўная значыць,
Што пачуцці інтымныя спяць.

Але ёсць ў сівізны далягляды,
Што й не сніліся вам, маладым!
Не кранаюць ні зайздрасці звады.
Ні хвалы абыякавы дым.

З агалоўя над ложкам-калыскай
Запаветную кнігу бяру,
Нібы мёду ліповага міску,
І да ранку не выпушчу з рук.

Аніхто нада мной не начальнік,
Я не горблю паклоны рублю,
Вольны - днём, вечарамі, начамі
Рыфмаваць сваё слова люблю.

Горы думак за спінай трывай:
Хоць будуй з іх раманы-стагі,
Бо кіпела душа, бушавала,
Біла рэбраў маіх берагі.

Бездакорнаю зброяй – развагай
Вывяраецца сказ мой і крок,
Падключаю й маральныя вагі
Перад тым, як націснуць курок.

Не шапкую пасаддзе з кукардай
І ў мінуласці не шапкаваў,
Халуя я лінчую пагардай:
Для мяне ён – як вош ці трава.

Прад сумленнем і людам – не сорам
За размахыста здзейснены шлях,
Узыходзіў па скалах я ўгору,
Шчыраваў на лугах і палях...

Маладосці ўлюбёнай забавы
Падарылі мне ўнукаў - красу,
А яны, малайцы, неўзабаве
Нам падораць нявестак-красунь.

ДАЧНЫЯ КАТЫ ЗІМОЮ

З узлеску прайду паварот –
Чародка вусатых сірот
Ляціць напраткі ка мне куляй.
Ніхто мяне так не чакаў,
Ніхто мяне так не страчаў,
Хіба што калісьці – магуля.

Іх кінулі гаспадары
Бяздушна да весняй пары,
На здзек завірусе, марозу.
А я спачуваю бядзе,
Вязу бедакам я штодзень
Ласункі: галодныя ж, просяць.

Частую пасля малаком...
Удзячна вуркочуць кругом.
За шыбай мяцеліца вые.
Калені заняў Белячок,
А Кузік на спіну мне лёг,
І грэецца Бася на шыі.

Сцяжынка дадому ляжыць:
Гляджу – следам Брацік бяжыць!
Пачне маё сэрца сціскацца.
Ах, мілы пухнаты звярок!
Ах, мой кіпцюрасты браток!
Не хоча ніяк развітацца.

На рукі яго я ўзніму,
Ў зялёных вочкі зірну.
Пагладжу я шэрстку і лапкі.
Жывых камячкоў я люблю,
Да цёплай шчакі іх тулю
І вушкаў кранаюся зябкіх...

Узрушаны, ледзьве не плачу.
Кранальны той міг не міне:
Не я гэта коціка гладжу,
А ён, коцік, гладзіць мяне!

РОЗДУМЛЯПАРАДНАГА ПАД'ЕЗДУ (Някрасаў М.А.)

Вось парадны па'езд. З урачыстых нагод,
Апантаны халопскай хваробай,
Горад з нейкім спалохам вантробным,
Рухае ў заповітны ўваход;
Запісаўшы імя сваё, званне,
Раз'язджаюцца госці затым,
Шчасныя рытуалам пустым,
Нібы ў гэтым і ёсць іх прызванне!
Гэты пышны пад'езд убудзённых дні
Акаляюць нікчэмныя твары:
Летуценнікі ды пражэктёры адны,
А часамі ўдава, перастарак.
Ля пад'езду параднага зранку ўжо там
Рой кур'ераў з паперкамі скача.
Пры вяртанні шчасліўчык спявае «трам-трам»,
А прасіцель пакрыўджаны плача.

Групка, бачыў аднойчы, сюды падышла –
Усе вясковыя, рускія людзі.
На царкву памаліўшыся, сталі здаля,
Нахіліўшы галовы на грудзі.
Паказаўся швейцар. “Дапусці... да палат...”
У просьбе поўна надзеі і мукі.
Непрыгожыя ўсе – на швейцарскі пагляд:
Загарэлыя твары і рукі;

Армячок спаракнелы ліпіць на плячах,
Ды па торбе на спінах сагнутых,
Крыж на шыі і кроў на нагах,
У самаробныя лапці абугы.
(Кандыбалі, напэўна, яны
З якіх-небудзь далёкіх губерняў).
Хтосьці крыкнуў швейцару: “Гані!
Наш не любіць задрыпанай чэрні!”
Дзвярмі грукнуў швейцар і прапаў.
З кайстраў грош дастаюць пілігрымы,
Ды швейцар не пусціў, беднай лепты не ўзяў,
І пайшлі яны ледзьве жывымі.
Паўтараюць: “Судзі яго Бог!”
Безнадзейна разводзяць рукамі...
І пакуль яшчэ бачыць я мог,
Іх галовы без шапак знікалі...
За заставай, ў харчэўні ўбогай,
Усё прап’юць бядакі да рубля.
Жабраваць яны будуць дарогай
І застогнуць... Радзіма, зямля!
Назаві мне такія мясціны,
Я такога кутка не спаткаў,
Дзе б твой сейбіт-кармілец айчынны,
Дзе б ён, рускі мужык, не стагнаў?
Стогне ў полі ён і па дарозе,
Стогне ён у турме і астрозе,
У рудніках, закаваны ў ланцуг,
Стогне ён у асеці, пры стозе,
Пад драбінай у стэпе наўкруг,
Стогне ў беднай ўласнай хаціне,
Свету божаму, сонцу не рад,
Калі вёску прымусам пакіне –
Ля пад’езда судоў і палат.

Стань ля Волгі: чый стогн раздаецца
Над вялікаю рускай ракой?
Гэты стогн у нас песняй завецца –
Бурлакі цягнуць лямку гурбой.
Волга, Волга! Вясной мнагаводнай
Ты не так заліваеш палі,
Як вялікаю скрухай народнай

Уся прастора заліта зямлі, -
Дзе народ, там і стогн... Эх, сардэчны!
Што ён значыць, скажы, стогн адвечны?
Мо ўзбушуе магутны парыў?
Ці, падаўшыся лёсу такому,
Склаў ты песню, падобную стогну,
І духоўна навекі спачыў?..

rawet.net

Хрысціна Лялько, нарадзілася 30.03.1956 г. у вёсцы Хадзюкі Лідскага раёна. Скончыла філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1979). З 1979 г. - навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Янкі Купалы, з 1983 г. - літсупрацоўнік аддзела крытыкі і штоднёвіка «Літаратура і мастацтва», з 1984 г. - рэдактар аддзела літаратуры часопіса «Беларусь». На сёння рэдактар часопіса «Наша вера» і газеты «Ave Maria». Аўтар многіх кніг паэзіі і прозы. Сябра СП СССР з 1983 г.

Хрысціна Лялько

ВЫПАДАК ПАД РАКАВАМ

Завяла дарога ў нікуды,
быццам кіравала злая сіла.
Каляіна, поўная вады,
нечакана шлях загарадзіла.
А навокал лес стаяў нямы,
незнаёмы і ўрачыста строгі;
і разгублена глядзелі мы
на круты абрыў лясной дарогі.
Недзе траса блізенька гула,
сонца йшчэ на захадзе свяціла,
ну а мне, як нейкая імгла,
на хвіліну розум замуціла.
Нацянькі, каб шлях падкараціць,
я праз лес паехала, блазnota...
Так бывае: нешта закарціць,
з'явіцца дарызыкі ахвота.
А пасля, па часе ўжо, трывога:
застаецца толькі задні ход...
Што рабіць, калі няма дарогі,
трэба йсці тады на разварот.

Не заўсёды ж напраткі, наперад;
часам варта супыніць язду,
каб не трапіць, як той кажа, ў нерат,
каб не ўлезці ў большую бяду.

* * *

Адарвацца ад цябе –
не думаць, не ўспамінаць, не марыць,
забыць, што ты ўвогуле ёсць;
вярнуцца ў той час, калі цябе не было, —
ні побач, ні ў сэрцы, ні ў думках.
Уявіць сябе вясёлую, вольную, лёгкую,
без гэтага суму, спакусаў, жаданняў...
Адарвацца ад цябе –
ад сябе адарвацца –
ад душы, ад сэрца, ад болю, –
без якога ўжо жыць немагчыма.

* * *

Прыехала ў Грэцыю, каб сагрэцца
пад сонцам паўднёвым. Каб у моры
ўтапіць сваю змору, —
ў салёнай вадзе, у церпкім віне...
Ды задача такая не для мяне,
бо рука твая ўсё роўна ў маёй
злоўленай птушчай прыціхла, стаілася
яшчэ з дарогі тае, з азёрнай Івесі...
(памяць мая, як на прывязі, —
неадчэпнай, балючай, вечнай, —
усё вяртае той летні вечар,
усё гартае старонкі ненапісанай кнігі...)
Якія ж такія вярыгі
мяне да цябе прывязалі,
што бяссільныя нават далі,
такія далёкія і мора глыбокае,
і сосны, і горы, і вецер? –
Бяссільнае ўсё на свеце,
каб адлучыць мяне ад цябе...
Вось і думаю ў ціхай журбе:

куды ж мне схавацца,
куды падзецца,
і нашто мне гэта
хвалёная Грэцыя?

* * *

Адмаўленне – гэта маленне
аб тым, чаго быць не павінна.
Нахлыне пачуццяў лавіна –
паспрабуй затрымаць імгненне.

Адмаўленне – гэта маўленне
і ціхая просьба: пакінь, не трывож,
а пад сэрцам, як востры нож, —
неадольнасць і боль захаплення.

Адмаўленне – гэта спаленне
таго, што паволі тлела,
не гарэла і надта не грэла,
а пакутна жыло, як трызненне.

Адмаўленне – гэта сталенне
душы і яе цяжкая навука...
Ах, якая ўсё ж такі мука
прыняць гэты боль адмаўлення.

* * *

Напісала табе ліст –
развітальны,
і думаю: адаслаць ці не?..
Усё яшчэ баюся паставіць кропку
ў складаназалежным сказе
нашых з табою адносін.

* * *

Цвіце настурка. Сярэдзіна лета.
Водар маленства ў маміных кветках.

* * *

Больш прынясеш на галерцы,
як даспелыя ў ліпені вішні,
боль, непатрэбны і лішні,
рассыплецца ў сэрцы.

* * *

Шмаг развітанняў,
мала сустрэчаў –
аддаляецца ранне,
набліжаецца вечар...

rawet.net

Міхась Мельнік нарадзіўся 7 лістапада 1949 года ў вёсцы Майсеевічы Асіповіцкага раёна Магілёўскай вобласці ў сялянскай сям'і. З 1974 года жыве на Лідчыне. З 1984 па 2010 год выкладаў беларускую мову і літаратуру ў Лідскім каледжы.

З 2004 года кіруе літаратурным аб'яднаннем "Суквецце" пры рэдакцыі "Лідскай газеты".

Суаўтар (Разам з Пятром Чаборам) зборніка вершаў "Скрыжаванне" (Менск, 1996 г.), аўтар кнігі вершаў "Лодка жыцця" (Ліда, 2009 г.). Укладальнік і рэдактар анталогіі твораў лідскіх літаратараў пра беларускую мову "Шануйце роднае слова!" (2008 г.).

Міхась Мельнік

ЖАНРЫКАХАННЯ

Кожны быў калісь па праўдзе
Ахінуты ў амурны сан...
У праяіка Аркадзя
Са Святланаю - раман.
Драматург Адам з Тамарай
Стаць маглі б цудоўнай парай,
Ды аднак жа ж у Адама
Здарылася з Томай драма,
Бо ў рухавага Адама
Новая знайшлася дама.
А паэт Алесь і Эма -
Рамантычная паэма.
Што ж у нас з табою, Райка,
Можа, фарс, а можа, байка?

ЛЮБОЎ

Дзеці
даўно не сталі пісаць ёй пісьмы.
Цяпер
любіць яе толькі яе карова.
Не дзіўна:
яна ж гадавала яе яшчэ цялём.

ПОЗІРК

Маладыя хлопцы глянулі мімаходзь
на старую жанчыну.
І ў момант вока растапталі, як чарвяка,
абыякавым позіркам.

Юныя дзяўчаты абыякава зірнулі
на сляпога хлопца.
І раптам раздушылі, як авадня,
несімпатычным поглядам.

* * *

На дрэве
лісток трапятаяўся.
Зляцеў.
Ды толькі дрэву
не стала лягчэй.

* * *

Даўно за поўнач.
А людзі ідуць і ідуць,
хто куды...
Гляджу на іх постаці
з акна вартаўніка.
І бачу: знікаюць яны неўпрыкмет
паміж тратуарам і небам.

* * *

Сярэдніх гадоў мужчына
ноччу збірае пляшкі,
рыецца ў скрынках для смецця.
А я задумаўся:
няўжо такі клопат у яго,
што не спіцца?

* * *

Лютуюць сквапныя марозы,
Завейна сцелюцца снягі,
І аб'інеल्या бярозы
Стаяць пад покрывам тугі.

* * *

Вароны чорнымі кропкамі
аселі між белых бяроз.
Восень слязамі горкімі
аплаквае жорсткі лёс.

* * *

Не здзекуйся з малога,
бо сам жа быў такім.
Не смейся са старога,
бо сам ты будзеш ім.

* * *

З самім сабой вяду гаворку
пра наш разумны, дзіўны век.
Ну што нам з агамаў тых толку,
калі няшчыры чалавек.

* * *

Жыву сам з сабой у супярэчнасці,
як мір з вайной,
дабро са злом,
як новае са старым,
жыццё са смерцю...

Калі ж я стану жыць інакш,
Лічыце мяне жывёлай.

* * *

Я іду.
Пад нагамі - гной.
Пераступаю.
І болей не трэба...

* * *

Я спаткнуўся аб камень,
які ляжыць на пагорку.
Тады падумаў:
няўжо
карае ён мяне
за тое,
што ніхто раней
не скрануў
яго
з месца.

Алеся Бурак нарадзілася ў вёсцы Варацец Хойніцкага р-на ў 1930 годзе. У Лідзе з 1955 года. Настаўнічала ў 8-й і 11-й школах. Друкавалася ў “ЛіМе”, “Вячэрнім Мінску”, раённых і абласных газетах. Аўтар кнігі “Прастора дабрыві”.

Алеся Бурак

ПРЫЗНАННЕ

Мова матчына, мова родная,
Ва ўсякай нагодзе прыгодная.
Мова бацькава, мова годная,
Ты - адзіная, ты - народная.

Ты - бальзам для майго сэрца кволага,
Трапяткая мая, непакорная,
У народзе маім - душа вольная,
Прыгажосцю сваёй бездакорная.

Мове светлай сваёй, з якой знаюся,
Я ў любові адданай прызнаюся,
З мовай рускай грашу я і маюся,
А на роднай малюся і каюся.

СЯБРАМ- ПАЭТАМ

Не адкажа вам мой дамафон,
Бо яго ў мяне проста няма,
Лепш прыходзьце пад мой вы балкон,
Ля свайго чакаць буду акна.
І ўсмешку пашлю без прынукі,
Не счарсцвела душа ў паняверцы,
Я ключы кіну ўніз - проста ў рукі -
Ад кватэры сваёй і ад сэрца.
Наша роднасць і роднае слова
Зазвіняць у маўклівай цішы,
І лагоднасць гаючае мовы
Збудзіць чуйныя струны душы.
Дык навошта мне той дамафон?
Я з балкона вітаць буду вас!
Хай спакойна маўчыць тэлефон,
Балкон заменіць
мне яго на час.

Ганна Серэхан нарадзілася ў 1984 годзе на Шчучынішчыне. Скончыла Ганчарскую СШ Лідскага р-на, філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (2007) і магістратуру пры ім (2008). Працуе ў выдавецтве «Pro Christo» Менска-Магілёўскай архідыяцэзіі. Выдала кнігі вершаў «Запаветная жменька» (2007) і «Пане, будзь заўжды са мной!» (Вершаваныя малітвы для дзяцей)» (2010). Жыве ў Менску.

Ганна Серэхан

* * *

У хвілю позняга расстання
На сцэжак простым скрыжаванні
Мяне спынялі Вы:
«Бывай...
Табе не ў гэты бок...»
Няхай...
Я забывалася, напэўна,
Бо адчувала неспадзеўна:
Хіба магу пайсці тудой,
Дзе Вы не будзеце са мной...

* * *

Гэты цвік — асабліва балючы...
Цвік майго беспрыгульнага кахання,
якое ўжо колькі год выракаецца
бегчы на дрогкі агеньчык...
Яго пусцяць адно пастаяць
пад вокнамі сэрца...
Яно доўга сядзіць на парозе,
не адважваючыся пагрукаць...

Яно штораз злёгка кратает дзверы,
За якімі дыханне-маўчанне...
Захутваецца цёплаю накрыўкай
і застаецца да раніцы
пад вокнамі з цяпельцам...
А потым зноў пабрыдзе,
не змогшы забыцца
на сваю моцную прагу
гарэць і грэцца...

* * *

Ці чуеце, як шчыра заспявала між аблокаў салоўка?
Гэта яна Вам нясе сваю ўсхваляваную песню...
Бачыце, як святлеюць крылы тых аблокаў?
Гэта Вам усміхаюцца нябёсы...

Адчуваеце, як свежа дыхае вясновы дзень?
Гэта ветрык хоча палашчыць Ваш твар...
А сонца, якое так доўга хавалася?
І яно стараецца сагрэць Вашу душу...

Мне таксама хочацца стаць часцінкай прыроды,
Каб кожны дзень віншаваць Вас гэтым,
Але ўсё-такі застануся сабой,
Каб дарыць Вам любоў.

КАРУНКІ

Нібы ўбор прыязнасці ўзаемнай,
Нібы след пяшчотнага дарунка,
На руках нашу ўвесь час таемна
Я карункі з Вашых пацалункаў.

Іх у сэрцы памятна хаваю,
І ў гадзіны цішы ці знямогі
Зноў і зноў... да рук іх прымяраю
З нейкай беражлівай асцярогай.

Станіслаў Суднік нарадзіўся ў в. Сейлавічы Нясвіжскага р-на, з 1994 года жыве ў Лідзе. Сябар Саюза беларускіх пісьменнікаў, друкаваўся ў “Польмі” і “Малодосці”, “Лідскім летапісцы”, выдаў кнігі паэзіі “Пагоня за мову”, “Мой Грунвальд”, “Лідскія скрыжалі”, “Літва”.

Станіслаў Суднік

ПІЛГРЫМКА ДАДОМУ (Паэма, часткі 1 і 2)

Ясь і Кацярына

Наўскрай сейлаўскіх валокаў,
вольных і багатых,
На грудочку, з-за гаёчку
выглядала хата.

А ля тое ля хаціны -
вішанькі ды кветкі,
А ў хаціне - Кацярына
ды малыя дзеткі.

А навокал той хаціны -
ўсё палі, абшары,
Ды не сеяны, не жаты,
а адны папары.

А ў хлявах стаіць жывёла,
з голаду рыкае,
А чаму ніхто на пашу
бедну не ганяе?

Дзе вы пане-гаспадару,
пані-гаспадыня,
Што так раптам пацямнела
светлая хаціна?

Ой раслі тут, расцвіталі
вішанькі ды кветкі,
А ля вішаняк гулялі
васілёчкі-дзеткі.

І палі тут заараны
як штогод бывалі,
І каровы-галяндэргі
ў стойлах не рыкалі.

Ясь тут добра гаспадарыў
на сваіх валоках,
Сэрца з радасці спявала,
і святлела вока.

Жонка ў Яся Кацярына,
ружа-маладзіца,
Стан танючкі, твар вясёлы
радасцю іскрыцца.

Жыць бы ім ды разжывацца,
завіхацца спора,
Каб жатолькі не спаткацца
ды з бядою - горам.

А бяда яна цікуе лісам з-пад калоды,
Шле ганца да пана Яся
сам пан – ваявода.

- Прыбірайся, пане Ясю,
ў барвы палкавыя,

*Клічуць-клічуць цябе, Ясю,
трубы баявыя.*

Сабіраўся хутка Ясю,
на каня сядаўся,
Сваёй мілай Кацярыне
шчыра абяцаўся:

*- Я вярнуся, Кацярына,
з той вайны праклятай,
Даглядай жа, Кацярына,
дзетчак і хату.*

Кацярына даглядала, сеяла, касіла,
Што далей, вазіла возам,
што бліжэй, насіла.

У саху валы ўпрагала
ды сама арала,
І кароў сама даіла,
і пшаніцу жала.

І касіла, не прасіла
нечай дапамогі,
І расой халоднай мыла
маладыя ногі.

Цэпам цяжкім малаціла
жыта на гуменцы
І чакала, выглядала
Яся ля акенца.

Як чакала Кацярына
светлае часіны,
Прычакала Кацярына
чорнае гадзіны.

Настудзіла бо сы ногі
ў вешняе вадзіцы,
І ў гарачцы раптам злегла
наша маладзіца.

Захварэла Кацярына
хворасцю цяжкаю,
Цяжка беднай Кацярыне
варухнуць рукою.

Плачуць дзетачкі малыя
каля хворай маткі,
Клічуць дзетачкі малыя
дарагога татку.

Толькі татка іх з далечы
ды ніяк не едзе,
Толькі мамка іх да печы
падыходзіць ледзьве.

Шэпчуць бабкі-варажбіткі
розныя замовы,
Лечаць бабкі-варажбіткі
зёлкамі і словам.

Аж нішто не памагае
ад ліхой напасці,
Нікне, чэзне, знемагае
ад хваробы Каця.

І вясна бярэцца ў сілу,
ззяе ярка сонца
Аж нічога ўжо не міла
за сляпым аконцам.

Тужыць конічак на стайні
з нечасачай грывай,
Зарастае бильнягамі
неарана ніва.

Божа, Божа! Хто ўратуе
бедную сямейку?
Божа, Божа! Хто пачуе
хворай маці энкі?

Хоча ўстаці Кацярына,
але сіл не мае,

Хоча плакаць Кацярына,
слёзаў не хапае.

Каб заснуць як Кацярыне,
сон жа не прыходзіць,
Мусіць, мусіць, Кацярына
ўжо зусім даходзіць.

Раптам бачыць Кацярына
сон ці то на яву -
Дзед з сіваю барадою
сеў у кут на лаву.

Дзед сядзіць, маўчыць, не кажа
ні аднога слова,
Толькі чуе Кацярына,
чуе яго мову:

*- Падымайся, Кацярына,
ды ідзі да вёскі,
Там стаіць за крайняй хатай
гонкая бярозка.*

*Ты да тое да бярозкі
цесна прыхіліся
І за ўсе свае ты беды
шчыра памаліся.*

І пачула раптам сілу
Каця ў сваім целе,
І ўзнялася з той нямілай,
хворае пасцелі.

І пайшла паціху Каця,
ледзь ступаюць ногі,
І пад вечар адалела
цяжкую дарогу.

Цяжка ўпала на калені
перад той бярозай,
А малітву не пускаюць
енкі, плачы, слёзы.

Малітва Кацярыны

*Не табе маюся, белая бяроза,
А табе маюся, Усемагутны Божа!*

*Не прашу нічога для сябе балеснай,
А прашу я долі для дзяцей бязгрэшных!*

*Як зямля сырая мне накрые грудзі,
Забяруць іх з хаты ды чужыя людзі.*

*Ой жа ж ці як будуць іх там гадаваці,
Але, пэўна ж, будуць з іх там збыткаваці.*

*Будуць да работы іх стаўляць маленькіх,
Будуць да бядоты прывучаць слабенькіх.*

*Не прашу я, Божа, каб іх там любілі,
А прашу я, Божа, каб хаця не білі!*

*Не пра тое дбаю, што падымуць рана,
Не пашлі ж ім, Божа, ды ліхога пана!*

*Не прашу, каб цяжка дзеці не рабілі,
А прашу, каб трэшкі іх хаця кармілі!*

*Як грахі я маю, Божа, адпусці,
Дай жа маім дзеткам, дай жа падрасці!*

*Перш, чым здамся ў рукі лёсу свайму злому,
Можна павярнуў бы Яся ты дадому.*

*Хай бы ён вярнуўся ды да роднай хаткі,
Хай бы быў у дзетак ды радзімы татка.*

*А як будзе ў Яся жонка маладая,
Хай яна не будзе ды да дзетак злая.*

*Ты даруй мне, Божа, што прашу замнога,
Бо яшчэ на свеце не бывала тога,*

*Каб было ў чужыне ды сіроткам міла,
І каб мачыха дзіцяці матку замяніла.*

*Хоць прасіць баюся, ды надзею маю,
Плачу і малюся, літасці чакаю*

*Не шкадуў мяне ты, белая бяроза,
Пашкадуў мяне ты, Ўсемагутны Божа!*

І без сіл упала долу
наша Кацярына,
Ноч там праляжала
нежывой жанчына.

А як зрання ўпалі
промні залатыя
На гукі-галіны,
на лісты малыя,

Каця ачуныла
і на ногі ўстала,
Ледзь што памятала,
ледзьве што пазнала.

Толькі чуе Каця –
сілы прыбывае,
Толькі знае Каця –
зноў яна жывая.

Каця да бярозы
хоча прытуліцца,
Каця сваім цудам
хоча падзяліцца.

Толькі бачыць Каця -
на галіне ніжняй
Нешта незвычайнае,
падыходзіць бліжай.

Там фігурка з дрэва
на гуку стаіць,

Там Хрыстос з дарогі
сеў быў адпачыць.

Мусіць, мераў доўга
сцежкі і дарожкі,
Покуль не дабраўся
ды да той бярозкі.

І пачула Каця,
бы гавораць ёй:
- Шчырая ты, Каця, вераю сваёй,

*Ты не бойся, Каця, памаліцца дрэву,
Каменю і сонцу, ветрыку навеву.*

*Вечару маліся і пачатку дня,
Бо дзе ёсць малітва, там заўсёды Я!*

*І не важна, просіш ты жыцця ці хлеба,
Тое атрымаеш, што напраўдзе трэба.*

*Не за просьбы вашыя вам даецца ўсё,
А за дзеі вашыя, вашае жыццё!*

І заціх той голас,
быццам не было,
Над фігуркай згасла
яснае святло.

Ды сама фігурка
на гуку стаіць,
Кінулася Каця
ўсё сяло будзіць.

Да бярозы збегліся
з усёй вёскі людзі,
Каця ім гаворыць
аб вялікім цудзе.

Вераць ёй – не вераць,
што тут гаварыць,

Ды аднак фігурка
на гуку стаіць,

Ды здарова Каця,
што ўжо памірала,
І дайшло да вёскі –
шчасце іх спаткала,

Што Хрыстос, напэўна,
сам наведаў вёску,
А фігурка тая –
светлы вобраз боскі -

Для ўсіх Сейлавіч да веку
абярэгам будзе...
Да аднога чалавека
парашылі людзі.

А фігуркі з дрэва
прыбіраць не сталі,
Па-над ёю ўмела
стрэшку змайстравалі.

Да яе маліцца
хадзіць вёска стала,
Так маленькая капліца
з цуда тут паўстала.

І пайшла зноў Кацярына
з сошкай і касою,
Больш не ўмыецца жанчына
горкаю слязою.

Зноў падоены каровы,
і зямля ўзарана,
Русы косы, чорны бровы,
і сама як панна.

Закурылася дарога
пылам з-пад падводаў,
Едзе Ясю з перамогай
з дальняга паходу.

Біўся Ясю ў многіх бітвах
па-геройску, мужна,
Быў наш Ясю прасты шляхціц,
а цяпер харунжы.

Мякка цокаюць падковы
па зямлі-пясочку,
Едзе Ясю з грозных бітваў
не з пустым мяшочкам.

Мякка рэжацца дарога
колаў абадамі,
Едзе Ясю з перамогай
ды з дабра вазамі.

Вязе Ясю Кацярыне
сукні і каралі,
Вязе футры, і тканіны,
паясы і шалі.

Рада, рада Кацярына
сукні прымяраці,
Ды паціху зачынае
ў бок іх адкладаці:

*- Не казаў бы мне ты, Ясю, сукні адзяваці,
Не вялеў бы мне ты, Ясю, футры апранаці,
Не дарыў бы мне ты, Ясю, перлы, дыяменты,
Не лічыў бы ты, мой Ясю, звонкія манеты.
Не было б табе, мой Ясю, перад кім лічыці,
Не было б табе, мой Ясю, ды каму дарыці,
Каб не тое велька цуда, што са мною стала,
Без якога б я, напэўна, ў доле ўжо ляжала.*

Расказала Кацярына
пра сваё здарэнне,
Пра сваю хваробу злую
і пра ацаленне.

На каня сядзе Ясю,
едзе да бярозы,

Дзе нядаўна Кацярына
пралівала слёзы.

Злез з каня, перажагнаўся
і сказаў малітву
І злажыў падзяку Богу
за вяртанне з бітваў.

А другі раз памаліўся
за сваю ён Кацю,
За яе здароўе, сілы
над усім багаццем.

Памаліўся і раз трэці
за дачку і сына,
Каб даў Бог здароўя дзецям
і даў мір краіне.

І стаяў перад фігуркай
грозны ў бітвах пан,
Аж упаў лісточак з дрэва
Ясю на жупан.

*- Вось лісток упаў, як жа час ідзе,
Хутка, не аглядзімся - снег тут упадзе
І пад снегам будзе тут Хрыстос сядзець,
Каб у вочы людзям з цеплынём глядзець,
Каб з-пад гэтай стрэшкі, сціснуты марозам,
Бараніць нас грэшных з гэтае бярозы.*

І паехаў Яська
ды да сваёй Каці,
І казаў ёй Яська
на вазы складаці

Сукні і спадніцы,
Лісы і куніцы,
Перлы і каралі,
Паясы і шалі,
Боты і жупаны,
Шаблі, ятаганы...

Не паехаў Ясю
ды за свет няблізкі,
А паехаў Ясю
на кірмаш нясвіжскі.

А як быў у Яся
ды тавар харошы,
Атрымаў наш Ясю
неблагія грошы.

Ехаў Ясь да князя,
князя Радзівіла,
Да таго, з кім разам
у паход хадзілі.

І расказваў Ясю
пра здарэнне з Кацяй,
І прысіў дазволу
цэркву збудаваці.

І зямлі кавалак
каля той бярозкі
Ясь прасіў прадаці
на патрэбу вёскі.

І сказаў князь Ясю:
*- Землю не прадам,
Той кавалак сейлаўцам
я бясплатна дам.*

*Ці ж яны спрадвеку
краю не служылі,
Ці на той кавалак
мо не зарабілі?*

*І як выйшаў, збыўся
ў вас там гэтка цуд,
То хай мае цэркву
сейлавіцкі люд.*

*А як будзе з біскупам
цяжка што рашыць,*

*Скажаш, што прыедзе
Радзівіл прасіць.*

Ехаў Ясь у Вільню
біскупа благаць,
Каб дазвол на цэркву
хутка атрымаць.

А тады, як дойдзе
да таго пара,
Каб даў біскуп сейлаўцам
шчэ і святара.

Атрымаў ад біскупа
Ясь даброе слова
Імя айца, і сына,
і духа святога.

Дрэва Ясь купляў,
цесляроў наймаў,
Шруб, краты і завесы
ў кузнях замаўляў.

І застукалі сякеры,
зазвінелі пілы,
Памажы нам, Божа,
памажы нам мілы!

Ля гасцінца на Магільна
цэркву будавалі,
Цесля справу ведаў пільна,
людзі шчыравалі.

І вазамі ўжо з-пад лесу
дрэва пацягнулі,
І ўжо сохнуць пад навесам
чэсанья шулы.

Не сышлі даўгія годы
ды за справай тою,
Бо рабілася народам
шмат што талакою.

А таму праз год не болей
цэрква ўжо стаяла,
Пахла лесам, пахла полем,
з небам размаўляла.

І прыехаў біскуп з Вільні
храм той асвячаці,
І пачаў той біскуп пільна
ды ў людзей пытаці,

Што за віхры праляцелі
ды па гэтым свеце,
Што так раптам захацелі
цэркву сваю меці?

Паказалі яму чынна
тонкую бярозу,
Пад якою Кацярына
пралівала слёзы,

Паказалі яму месца
той жыццёвай буры
І прасілі яго ўнесці
ў цэркаўку фігуру.

І не ведаў біскуп хмуры,
як яму тут быці,
І рашыў ён, што фігуру
трэба асвяціці.

Ды як толькі па травіцы
ён ступіў з дарогі,
Сэрца стала калаціцца,
задрыжалі ногі,

І над дрэвам тым узняўся
сноп жывых праменьняў,
І раптоўна аказаўся
біскуп на каленях.

Стала ясна, што нічога
тут свяціць не трэба,

Што ў той міг яго самога
асвяціла неба.

І маліўся біскуп з жарсцю
ды да той святыні,
Верыў сам, што доля – шчасце
край той не абміне.

А пасля малітвы ў рукі
ўзяў фігурку з дрэва
І ў царкву панёс пад гукі
незямнога спеву.

Так было, і гэтак стала,
з тых часоў далёкіх
У царкве яна стаяла
ў алтары пры боку.

Верыў цвёрдалюд наўкольны
цудадзейнай сіле,
Каб бядуці грэх адолець
моцы тут прасілі.

Быў Хрыстос іх чужь дабрэйшы,
чым за светам недзе,
Быў Хрыстос тут свой, тутэйшы,
кожны гэта ведаў.

Можа грэх казаць такое,
толькі ж людзі – людзі
Так было парой старою,
так і далей будзе.

Як прасілі ласкі Божай,
так не перасталі
А ці варты ты, ці гожа,
моцна не зважалі.

Да фігуркі з найпільнейшай
просьбай прыступалі,
Бо Хрыстос быў свой, тутэйшы,
ён паможа, зналі.

Бацюшка Мікола

*Слаба, слаба Ясю біўся з маскалямі,
Бо ўжо ж валадараць ды яны пад намі,
Бо ўжо ж нашы нівы ды пазабіраны,
Бо ўжо ж нашы коні ды пазаезджаны,
Бо ўжо ж наша воля ды пазацугляна,
Бо ўжо ж наша мова ды падратавана,
Бо ўжо ж нашы хлопцы ды Маскву будууюць,
Бо ўжо ж нашы дзеўкі маскалят гадууюць.*

Адгрымела другое паўстанне,
Не вярнулі спрадвечную волю,
Шляхта дзеліць капцы і кайданы,
А мужык дзеліць рабскую долю.

Засталася адна яшчэ вера,
Што змагала і беды, і жаль,
Ды захопнік не ведае меры,
І да веры дабраўся маскаль.

Уніяцкія цэрквы, капліцы
Пад маскоўскую руку бяруць
І маскоўскім папам - чужаніцам
Нашы храмы і люд аддауюць.

Як чынілася такое
ды паўсюль наўкола,
Быў у сейлавіцкай цэркве
бацюшка Мікола.

Богу ён служыў і людзям
праз гады даўгія
Не баяўся земскіх судзяў
у часы ліхія.

Як паклікалі Міколу
ў Вільню да Сямашкі
І сказалі, што ўжо болей
уніі нямашка,

Што ў маскоўскім праваслаўі
будзе люд тутэйшы,
Будзе шлях яго яскравы,
будзе лёс лягчэйшы.

Ды адказваў ім Мікола,
баццюшка вясковы:
*- Чуў ад вашых я і болей ласкавыя словы,
Толькі лёгкай не пральсціўся б
Вашай я дарогай,
Ў якой веры я хрысціўся,
З той пайду да Бога.*

З-пад Магільнапыл, грукота,
войска наступае,
Прэцца конніца, пяхота
па дрымотным краі.

Войска сілай мо капа,
ды надзвычай злое,
Везла сейлаўцам папа
ды з Масквы самое.

Едзе баццюшка Мікола
ў кайданы закутым,
Сталі людзі грозным колам
у адчаі лютым.

Бараніць рашылі цэркву
ад чужой чужыны,
А салдаты ўжо да бою
ўзялі карабіны.

*- Што за бунт? – ідзе наперад
малады паручнік, -
Паважаць мы нашу веру тут усіх навучым,
Будзе ў шчырым праваслаўі
жыць народ тутэйшы,
Будзе шчыра Бога славіць моваю найлепшай.*

Войт Пятровіч цяжкім крокам
выйшаў перад людам:

- Ці не вылезе вам бокам гэтая аблуда,
Тут няма законаў вашых і павек не будзе,
Ты нас зброяй не настрашыш, не баяцца людзі.
Бунт дык бунт, не першым разам
нам тут бунтаваці
Зноў касцямі ўсе паляжам за Радзіму-маці.
Наша цэрква, наша вера, і Хрыстос тут свой.
Хто парушыць першым меру і пачне тут бой?

Ды падняўся тут на возе
бацюшка Мікола,
Ледзь трымаецца ў знямозе,
глянуў навакола.

Рукі выцяг у кайданах
да самога неба:
- Не патрэбна смерцяў, ранаў і вайны не трэба.
Я стары пайду да Бога, а вам трэба жыці,
З гэтай сілаю нічога нам не парабіці.
Іхня ўлада, іхня сіла, ну а наша што ж?
Наша ж тут зямелька міла, і наш тут Хрыстос.
Хай тут будзе што ўжо будзе год і два, да ста,
А вы верце, верце, людзі, веруцьце ў Хрыста.
Я малю вас саступіці і не ліць тут кроў,
Буду я за вас маліцца між чужых муроў.
Апусціце карабіны, - мовіў ён вайсковым,
Мы той вэрхал беспрычынны,
зменім Божым словам.

І народ спыніўся глуха,
бабы не галосяць,
А салдаты ж ужо з цэрквы
іхня ўсё выносяць.

Лаўкі вынеслі, званочки,
абразы выносяць.
І маўчаць людскія вочы
і аднога просяць:

- Як вам моцна не патрэбна тут пасеяць буру,
Не чапайце, не чапайце вы Хрыста фігуру.

Поп маскоўскі глянуў крива
на фігурку тую
І пачуў, якое дзіва,
моц з яе святую.

І сама рука ўзнялася
ў крыжавым знаменні,
І поп раптам апусціўся
тут жа на калені.

І стаіць паручнік моўчкі,
і стаяць салдаты,
І чакаюць усе нейкай,
нейкае расплаты.

І з каленяў поп падняўся
і сказаў: “Хай будзе,
Каб тут вэрхал не пачаўся, каб сцярпелі людзі”.

Так фігурка засталася
ў цэркве той стаяці,
Сілай боскаю, святою вёску ахіляці.

Пазабылася паціху,
як той дзень хістаўся,
Збегла шчасце, збегла ліха,
а Хрыстос застаўся.

Памяць уні далёкай,
памяць нашай веры,
Памяць тых часоў нялёгкіх
і чужой халеры.

І так восемсят гадочкаў
адцяклі вадою,
Покуль новыя нягоды
не прыйшлі з вайною...

*Кірыл Сыцько нарадзіўся ў
Лідзе. Скончыў Лідскі каледж,
вучыцца ў БДУ. Друкаваўся ў “На-
шым слове, “Малодасці”, у зборні-
ку “Шануйце роднае слова”.*

Кірыл Сыцько

* * *

З Зінаіды Гініюс

А можа сэрца мне ўспора сталь,
І цела будзе грэшнае ў тумане,
Мне б прад табою
На калені ўстаць
Хвілінаю,
Калі мяне не стане,
Хвілінаю,
Калі мяне не стане...

І лёгкі вецер
Мой развее прах,
Ды толькі смерць
Яшчэ не ёсць
Расстанне.
Тады стрымай
Ты
Слёзы на вачах

Хвілінаю,
Калі мяне не стане.
Хвілінаю,
Калі мяне не стане...

Я да цябе
Святлом з'яўлюся ў снах
І ахіну
Цяплом свайго кахання,
Тады растане
Самы цёмны жакх...
...Кахай мяне,
Калі мяне не стане...
Кахай мяне,
Калі мяне не стане...

ПАМЯЦЦАНАТОЛЯ СЫСА

Беларусь
На прагніўшым крыжы
Над магіламі
Безыменнымі.
Зноў падточваюць
Час вужы,
Мы па небе
Мільгаем ценьямі...

Гэта стогны
Ста тысяч званоў
Над абмытай
Віном Каложая,
І ў храмах
Бруіцца кроў.
Не твая кроў,
Таму прыгожая.

І забіты паэт
У парчы
Ўвесь сцінелы
Ляжыць ў
Дамавіне.

Паглядзі на
Яго, памаўчы...
Ты згубіла
Апошняга сына.

* * *

Трэба здрадзіць, і пахмяліцца,
І прыбіцца
На родны крыж.
Шапаценне шаўковых спадніцаў
Патанула
Ў балотнай жывы.

А кавалкі чырвонай цэглы
Прадвяшчаюць
Ізноў сцяну.
Ты, як заўсёды, збегла,
Каб на вайне
Заснуць.

* * *

У другасортных кансервах
Псіхадэлічнай эпохі
Капошацца чэрві
Ў надзеі абмыць
Сваё сэрца дажджом.
Толькі іх дождж -
Гэта дожджык, што ў душы
Кіслотнага Нёману,
У якім ахрысцілі
Вадой і распяццем
Дзвесце трыццаць шосты
Уран
Антычныя богі
Падземнага свету,
Што не маюць
Адлюстраванняў
У люстэрках лужынаў,
Бо няма больш лужынаў,

Бо капошацца чэрві,
Закрытыя ў каробку
З банальных шпалераў...
А неба
Такое ж, якім яно б было,
Калі б ты не прадаўся...

* * *

Калісьці зрэзаў цноты ружу,
Ты быў шчаслівы, як дзіцё...
Карункі ў вокнах,
звонку — сцюжа,
А тут — віно і забыццё...

І ты яе кахаў бязмерна
І мроіў: будзе так да скону,
І так аддана, шчыра верыў
Крывіцкай вернасці іконе.

Мінула два тысячагоддзі,
Сядзіш, углядаешся ў бель,
А сэрца думкай карагодзіць,
Што ружа зрэзала цябе.

* * *

Цяжка ўставаць на дасвецці.
Ў лужынах талай вады
Хай ненароджаны вецер
Цалуе твае сляды.

Можа, паставіш мне помнік
Там, дзе пастаўлены крыж?
Бачыш, змяшалася поўня
З пылам закінутых ніш.

Топяцца зоры з дасвеццем
Ў лужыне талай вады.

Іосіф Масян скончыў Ліпнішскую СШ Іўеўскага р-на, Лідскі індустрыяльны тэхнікум, журфак БДУ (1994 г.). Друкаваўся ў газетах “Звязда”, “Чырвоная змена”, “Знамя юности”, “Ніва”, у часопісах “Родная прырода”, “Дом і сям’я” і іншых выданнях. Жыве ў Лідзе.

Іосіф Масян

ЛІДСКІ ЗАМАК

Між вякамі, сціраючы грані,
З высі гэтай на край свой зірні:
Бачыш, носяцца воўчаю зграяй
Крыжакі па радзімай зямлі...

І там, дзе ў абдымках зліліся
Лідзейка з Каменкай-сястрой,
Камянёвыя сцены ўзняліся
На варожым шляху той парой.

... Што пакінуў нам час? Курганы
І Вялікага Княства руіны...
Ды стаіш ты, вякоў вартавы,
Ад даўніх часоў Гедзіміна,

Зноў адноўленых вежаў вярхі
Запрашаюць нашчадкаў у госці...
... Не здавайце ж памяць у архіў,
Бо калісь нам гісторыя спомсціць.

ФРАНЦІШКА СКАРЫНА

Праз пыл летапісных лістоў,
Скрозь цэрні няўмольнага часу
Прарвецца мінулае зноў
У сённяшні дзень, і адразу ж
Паўстане вачам слаўны Полацк,
Дзе, пэўна, шчэ помняць руіны
Рагнеды заранкавы голас
І крокі Францішка Скарыны.

Тут ля срэбных струменяў Дзвіны
Першы крок ён зрабіў з нараджэння,
А ў далёкіх вандроўках у сны
Вобраз маці ляцеў з суцяшэннем.
І ў аздобленых друкам радках
Загучаў мілы голас Радзімы...
Шмат ёсць крокаў на слаўных шляхах,
Ды найпершы - Францішка Скарыны.

ТРЫЯЛЕТ ЛЮБОВІ

Так пяшчотна, чыста і высока
Мы гарым з табою на кастры,
Ад якога стала з той пары
Так пяшчотна, чыста і высока.

І няхай калі-нібудзь вятры
Нас засыплюць попелам глыбока...
Так пяшчотна, чыста і высока
Мы гарым з табою на кастры.

Іван Гушчынскі нарадзіўся 7 ліпеня 1951 года ў вёсцы Парэчча Лідскага раёна. У 1972 годзе закончыў філалагічны факультэт Гарадзенскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута імя Янкі Купалы. Працаваў настаўнікам беларускай мовы і літаратуры ў школах Лідчыны і на заводзе “Лідсельмаш”. Друкуецца з 1974 года. Аўтар кнігі “Ідзі і вяртайся”.

Іван Гушчынскі

* * *

Л. Бандарэвіч

Ноч узяла ў пуховыя далоні
твой твар з усмешкай дня,
а ты не ведаеш, што сёння
з нябёс спускаецца зіма.

Бяжы, паслухаем хутчэй,
сняжынкі шэпчуць зверху:
- Ляцець зіме куды цяжэй,
чым бегчы з пятага паверху.

Ноч узяла ў пуховыя далоні
твой твар з усмешкай дня,
і светла ад таго, што сёння
ідзе зіма, ідзе зіма.

Лайкоўская вясна

Ой, вясна, вясна нясмелая!
На дварэ – не чорнае, не белае...
Дзетвары ты радасна буркочаш,
сонцам скачаш з лужынаў у вочы.

Маці не загнаць малога ў хату,
верыцца заўзятаму яму,
што сваёй дзіцячаю лапатай
ён скіруе ў рэчку ўсю зіму.

Што, зайдросна? Так чакаюць дзеці
тысячы адкрыццяў і прыгод.
А з-за печы быццам не прыкмеціў
гэтых перамен вусаты кот.

Пастаяў ля лужыны, як міны,
з лапы мокры снег абтрос...
Карагуз ружавашчкі кінуў
снежкай упадняты хвост.

І мая зіма там уцякала
між платоў і градаў да ракі...
Так знаёма сэрца задрыжала!
Так знаёмы ранак дарагі!

Гармонік грае

Там, за лугам, гармонік грае...
Рэчка – быццам юнацтва парог.
І чаго яшчэ сэрца чакае?
Для каго яшчэ песня гукае
з летуценных юнацкіх трывог?

Узбягу на забытую кладку
на сустрэчу з той песняй хутчэй,
бо і месяц свой танец – загадку
з купкай зорак танцуе ўпрысядку.
Толькі час спраўней рэчкі цячэ.

А за лугам гармонік грае
песню даўніх, шчаслівых трывог.
І чаго яшчэ сэрца чакае?
Для каго яшчэ песня гукае,
кліча, кліча з далёкіх дарог?

Тост

Банкетам у гонар сваёй жонкі
той дзень адзначваў муж.
Пад чарку тост з'явіўся звонкі
ўжо падпітаму яму.

- Мая палова дарагая!
За дваццаць год я п'ю тваіх!
У іх цвіла ты ружай мая,
гадкоў не будзе больш такіх.

І з гэтай чаркі поўнай - поўнай
хай вып'юць госці заадно
за трыццаць год тваіх чароўных.
У іх ты - церпкае віно.

Як ўсе, я старасць не люблю,
непажаданы гэта госць,
за пяцьдзсят тваіх я п'ю.
У іх ты - як супавая косць.

На шчырасць мужа адказала
кабета шчырасцю сваёй:
- У дваццаць - ружай расцвітала,
ды нюхаў нос не толькі твой!

У трыццаць год маіх чароўных
бывала нешта і ад церпкіх він.
Не думай ты, што чаркай поўнай
таго віна папіў адзін.

Дык вып'ем, дарагія госці,
за пяцьдзсят ад нарадзін,
за мужычка майго, што косцю
ўсё ж падавіцца адзін!

Максім і Вераніка

То не туман падняўся белы,
не сон спадае на лясы –
Максіма крокамі нясмела
ступае памяць праз часы.

А вечар казак і каханьня
апошнім заравам паклікаў
дзівосаў і красы чаканнем,
адкуль гукае Вераніка.

На небе лёгкія аблокі
спынілі бег упершыню:
забылі пра сваё “далёка”,
сваю забылі вышыню.

Песні Купалы

Кветкай шчасця цяжкога
зорка з неба ўпала
ў лес дрымучы і цёмны,
ў лёс нядолі людской.
Дзеўкі й хлопцы ў Купалле
дарма шчасцю гукалі –
на якой яно сцежцы,
у старонцы якой?

Можа, рукі не тья
лашчаць – песцяць зямліцу?
Можа, ногі не тья
абхадзілі яе?
Можа, торба не тая
слёзны скарб субірае,
што нагрозных пуцінах
ўсё бяда не міне?

Можа, песні не тья,
можа, слёзы не тья?
Бо чаму ж тады доля
абмінае спрадвек?
На курганах самотных

шэры воўк ноччу вые
і не кожны ўжо помніць,
што і ён чалавек.

Ды ці думала маці,
што яе гушкі – песні
абagrэюцца сэрцам
і марамі сына,
А з сагнутых плячэй,
што прыгнёт вечны неслі,
шматпакутны мужык
цяжар горкі свой скіне.

Песня – кліч павядзе
мужыка ў грамадзе
ад забітасці вечнай,
ад ліхога жабрацтва
к долі светлай сваёй,
к песні новай сваёй,
у каторай пачне
Чалавекам ён звацца.

Малітва бабулі

Бабулька мая набожная
на каленях прад Магкай Святой
маладосці сабе не выпрошвае,
а бядуе над доляй маёй.

Гэтак грэшніка, хоць не п'яніцу,
пхне заўзята старая да раю!
Хоць ў куточак прыставіць, хоць з краю
ўсё малітвай сваёй стараецца.

Ой, баюся, няма там мне месца,
пэўна, лепшыя занялі.
Не бяда, што пакуль не ўдаецца
паспытаць гэты рай на зямлі.

Не кажы, што жыву я без веры,
грэшны, кінуты і забыты:
у Любоў, Дабрыню я веру
і складаю сваю ім малітву.

Гана Рэлікоўская. Намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце СШ №11. Нарадзілася ў в. Кянці Лідскага р-на. Друкавалася ў “Нашым слове”, “Лідскай газеце”, зборніку “Шануйце роднае слова”.

Ганна Рэлікоўская

ЯПОНИЯ

Лустачкі сушы, бязмежныя воды,
Сівой Фудзіямы стан ганарлівы,
Подох жаданай, адвечнай свабоды,
Сакура, хокуі харакіры,
Заклік: “Банзай!” і мастацтва “бансай”,
Ніндзя, нунчакі, сакэ, самураі -
Мабыць, і ўсё, што дагэтуль, бадай,
Мы аб японскім ведалі краі.

Сёння жахлівай стыхіі парыў
Сэрцы мільёнаў схапіў абцугамі.
Божа! Ну за якія ж грахі
Тоне Японія ў хвалях цунамі?
Зноў у чарзе “Хірасіма” чакае?
Ці “Нагасакі” ядзерны ўсплеск?
Пільна ўся Зямля назірае,

Што з Фукусімай, што там на АЭС?
Мужнасць і вытрымка - доля японцаў.
Слязьмі незагоіш глыбокія раны.
Японію клічуць “краінаю Сонца”,
Яно і падорыць спакойны світанак.

В Ы Б У Х

(выбух на станцыі Кастрычніцкая ў Менскім метрапалітэне
11 красавіка 2011 года)

Сярод ахвяр няма маіх знаёмых,
Але пачуцці захлынулі сэрцы ўсіх:
Вар’яцкі выбух адгукнуўся ў кожным доме,
І не пакінуў некранутымі жывых.

Японія і Лівія далёка,
Здавалася: бяда нас абміне,
Заціхнуў боль Чарнобыльскіх аблокаў,
Нямігу помнім, як у цяжкім сне.

А тут ... За што? Каму такое трэба?
Якая маці нарадзіла тых пачвар?
Якое сонца ім свяціла з неба?
І як ім людзям глянуць сёння ў твар?

Бог мілаваў не апынуцца ў пекле,
Тым мігам не спусціцца мне ў метро,
Не бачыць наяву, як страшна секла
Мінчан на часткі жудаснае зло.

Не давялося дымам задыхнуцца,
Трацілавы смурод я не ўяўлю,
Няма крыві на рукавах у куртцы,
А слёзы льюцца. Крыўдна за зямлю,

За родны кут, спакойны, цёплы, мілы,
Дзе дарагая сэрцу нівы пядзь.
Няхай майму народу хопіць сілы
І гэты выклік з мужнасцю прыняць.

Сябры мае! Любімыя! Трывайце!
Мы - беларусы! Веруйце ў добро!
...Ліхтарыкам надзеі на асфальце
Міргаюць свечкі. Кветкі ля метро.

Загінуўшых, на жаль, мы не падымем,
Не павярнуць назад падзеі час,
А гэты дзень жалобнаю хвілінай
Запішацца ў гісторыю для нас,
для ўсіх для нас.

rawet.net

Уладзімір Нікулін нарадзіўся ў 1953 годзе ў Лідзе. У 1974 годзе скончыў Беларускі палітэхнічны інстытут. Прымаў удзел у будаўніцтве Нацыянальнай бібліятэкі. Друкаваўся ў абласных ды раённых газетах “Светлы шлях”, “Лідская газета”.

Уладзімір Нікулін

* * *

Ты пайшла, як бывала раней,
Не пакінула крыўды і слёз,
І сляды твае подых надзей
Разам з пылам да зорак узнёс.
І гарачых пачуццяў размах
Не стрымае бязмежнасць гадоў
Ад таго, што ў зялёных вачах
Адгарэла і ўспыхнула зноў.
У адносінах нашых зіма
Размалюе празрыстае шкло,
І таму адчуванняў няма,
Што каханне ад нас уцякло.

* * *

Нам таямнічы рух падзей
Дае звычайненькія ўрокі,
Мы ў марным росквіце надзей
Бяды свае не чуем крокі.

Цягнік жаданняў не спыніць,
Калі патрэбны нам прыпынак,
Мы з бодем бачым, як гарыць
Каханьня нашага будынак.

Але праз некаторы час
Мы павядзем сваю размову,
І, зразумеўшы сэрцаў змову,
Каханне зноў спаткае нас.

* * *

Калі адносіны на ўзлёце
Мы асудзілі на разрыў,
То прамаўчаў на кожнай ноце
Нязгоды стомлены матыў.

Перад заслонаю тэатра
Мы зразумелі, што нідзе
Не знойдзем сёння, нават заўтра
След, што ў мінулае вядзе.

І ў непрадвызначанай сцэне
Ці трэба нам на гэты раз
З усмешкай падаць на калені,
Згубіўшы ўсё, што губіць нас.

Сваю не вызначыўшы ролю,
Мы запытаць павінны час.
І пачуццё такога болю
Не назаўжды з'яднае нас.

* * *

За мяжою самотнасці
Я спыніцца хачу,
І на мове пяшчотнасці
Не без жалю маўчу.

Колькі часу мінула,
Зноўку слёзы ў вачах...
Гэта памяць заснула,
Узарваўшы прасцяг.

З вышыні Ўсемагутны
Пасміхаецца хай,
Калі ў стане пакутным
Ты мне скажаш: “Бывай!”

Нашых дзён яшчэ многа
І размоў уначы,
Ты апраўданы Богам,
Каб мяне зберагчы.

* * *

Мы з табой знемагаем дарма,
Кажэ мне прадчуванне благое,
У пагоні за згубленай мрояй
Ад яе пазбаўлення няма.

Ланцугамі жыццёвых арбіт
Не прыняць смутных мар недарэчнасці,
Побач з імі хаваецца вечнасць,
Акунуўшыся ў зорны блакіт.

Памаліўшыся грозным багам,
Мы забылі прынесці ахвяру.
І таму, як цудоўную кару,
Пасылаюць любоў яны нам.

* * *

Нездарма гадавалі рабіны
Горкіх ягад чырвоныя гронкі,
Мы не ведаем смаку чужыны,
Не пакінуўшы роднай старонкі.

Не забыць позняй восені фарбы,
Сум яе прыгажосці халоднай,
Не заменяць сусветныя скарбы
Нам свабоды, як хлеб, неабходнай.

Што рабіць, як заплачуць іконы?
Ці не гэта нам часам здаецца,
Калі мы пасылаем паклоны
Той зямлі, што Радзімай завецца.

* * *

Мы падымаемся ў гарах,
Каб зноў абняцца на вяршыне,
І свой падманваем мы жах,
Яго пакінуўшы ў даліне.

Таму сярод шалёных скал,
Адною звязаныя мэтай,
Не верым, што за рысай гэтай
Падсцерагае нас абвал.

Чаму ж прыходзім мы сюды,
Таго не ведаем і самі,
Ці знойдзем мы паміж ільдамі
Забывтай вечнасці сляды?

Сусвет ляжыць ля нашых ног,
Але вяртаемся мы ў горы,
Каб тут над кропкаю апоры
Паверыць зноў, што з намі Бог...

* * *

Майго кахання ў тым загана,
Што ў недазволенай журбе
Я не магу сказаць: “Тацяна,
Дарэмна я кахаў цябе”.

Чаму я быў такі нясмелы,
Зірнула толькі ты ў адказ...
І ўсё, чаго ты не хацела,
Неназаўжды звязала нас...

Напэўна, з той прычыны важкай
Ты не злавалася зусім,
Калі заўважыла, як цяжка
Быць мне нявольнікам тваім.

У вызваленне я не веру,
Навошта ў марнай барацьбе
Мне, як параненаму зверу,
Служыць забавай для цябе...

rawet.net

Яўген Лянецвіч нарадзіўся ў 1980 годзе ў в. Закальное Менскай вобласці. У 2006 годзе скончыў ГрДУ імя Я. Купалы. На сённяшні дзень працуе дазвальнікам у Лідскім РАУС. У перыядычным друку не друкаваўся.

Яўген Лянецвіч

* * *

*О Беларусь мая, шыпшына!...
У. Дубоўка.*

Дзе твае дзіды на галінках,
Якіх я ўсё жыццё баяўся...
Дзе твае крокі на сцяжынках,
Якім я пакланяўся?
Дзе ты сама, мой кусцік кволы?
Дзе твае кветачкі вясною?
Дзе ты, краіна без крамолы?
У сэрцы ты. Заўжды са мною.
Мой ранак, мой туман над рэчкай,
Дзе ты, прывабнасць майго краю?
Хачу сказаць табе, дарэчы,
У руках шыпшыну я трымаю.
Чарнобыль мне скрываўіў грудзі,
Але душа яшчэ трывае.
Мой сын Радзіму не забудзе!
Бо Беларусь мая жывая!!!

* * *

Жоўты лістапад,
Восеньская песня...
Пэўна, зорапад
Распачаўся дзесьці.
Жоўта-белы свет,
Шэрыя палотны,
Эратычны шэпт,
І твой стогн гаротны.
Так як і хацеў,
Так як і хацела,
У вырай адляцеў
З пахам твайго цела.
А па гарадах,
Па чужых падворках
Ходзіць-ходзіць жах
У людскіх гаворках.
Сцісне, як камяк
Бел-чырвона-сінім.
Я зусім абмяк,
Быццам тут Расія.
Ты, як быццам тут,
Але не са мною,
Мой любімы куд,
Сцежка за ракою.
Жоўты лістапад
Да душы прыцісну,
Слова ты майго
Бурай не пахіснеш...

* * *

Дарога разбіта хадою людзей.
Хто шпарка ідзе, хто бяжыць ад надзей...
Хто крочыць, хто спіць, хто вартуе, хто чуе,
А хто сьці за кімсьці начаі палюе.
Хто бегае ноччу з пасцелі ў пасцелю,
Хто спіць там, дзе Бог яму ложка пасцеле.
І толькі разбітая ходам дарога
Не просіць нічога,
Не моліць нікога...
Яна за хадою нагоўпу людзей
Не бачыць наступных падзей...

Уладзімір Бурак нарадзіўся ў Лідзе 10 сакавіка 1957 г. Вучыўся ў СШ №11, у 1976 годзе закончыў Лідскі індустрыйны каледж, у якім зараз працуе інструктарам па вытворчым навучанні. Друкаваўся ў газеце “Принеманские вести”, у “Лідскай газеце”, у часопісах “Вожык” і “15 сутак”. Аўтар кнігі паэзіі “Дарогі розныя бываюць”.

Уладзімір Бурак

ВЯРТАННЕ ў РОДНЫ КРАЙ

Зямля палеская, пакутніца-зямля,
Змарнелая пад попелам Чарнобыля.
Калісьці ты прыхільнаю была,
Руплівай працай, песнямі аздобленай.

Не радуюць цяпер твае мясціны,
Пануе вецер разам з быльнягом.
Радня, што сустракала так гасцінна,
Прымушана пакінуць родны дом.

Знямела поле, амярцвелі соткі,
А на падворку - дзікае звяр'ё.
Салодкі мёд гарчэе ў поўных сотах,
Духмяны бэз стаў чэзлым кустаўём.

Іржа праела веснічак завескі,
Яны не скрыпнуць, сустракаючы гасцей...
А сэрца рвецца ў любы край палескі,
І толькі ў думках там бываю ўсё часцей.

ДЗВЕРЫ

Як толькі вып’е Ян без меры,
У хату не пускаюць дзверы.
Ён топчацца тады на ганку:
Знайсці ніяк не можа клямку.
Ян на каленях просіць дзверы:
- Пусціце ў дом мяне, халеры!

ДЗЬМУХАВЕЦ

У магазіне смех і стогн -
Зыраць людзі на багон...
Быў батон раней звычайны,
Быў духмяны, смачны, танны,
Быў ён гладкі, наразны
Без усялякай навізны.
Сёння ждыша навізною:
Вырас вельмі ён цаною,
Бо прыдумаў нейкі спец
Яму назву “Дзьмухавец”.

Нарадзілася ў 1989 годзе ў Лідзе, скончыла СШ №17, навучаецца ў БДУ па спецыяльнасці “Журналістыка”. Друкавалася ў “Лідскай газеце”, “Прынёманскіх вестках”, складанцы вершаў “Шануйце роднае слова!”

Вольга Цяслюк

* * *

У чароўных поцемках ночы
Вандруе па вуліцах восень.
Я заплюшчу цёмныя вочы,
Не плачу, табе падалося.

У далонях свой твар схаваю,
Каб твой прывід не здагадаўся,
Я цябе зусім не кахаю,
Толькі нейкі смутак застаўся.

А за вокнамі павуцінне,
Лёгка так у паветры крочыць,
І адзіны сябра гадзіннік
Так глядзіць на мокрыя вочы.

А вакол так цёмна і ціха,
Сэрца нешта пякуча просіць,
На цябе б зірнуць толькі крыху,
Не плачу, табе падалося...

Павел Белавус нарадзіўся 22 жніўня 1987 года ў горадзе Лідзе. Вучыўся ў СШ №14. Скончыў Берасцейскі дзяржаўны ўніверсітэт, геаграфічны факультэт. Працуе ў Менску. Сумяшчае працу журналіста, грамадскую дзейнасць і працу ў турыстычнай агенцыі. Друкаваўся ў некалькіх самвыдатаўскіх зборніках вершаў.

Павел Белавус

ПАРНАЕ КАХАННЕ

Пакахаю цябе на пары,
У выкладчыка будзе шок.
Сваю даўнюю дзікую мару
Здзейсню я ў яго на вачох.

Ты крычы, раздзірай маю спіну,
Ён падручнікам кіне мне ў твар.
Ну, а я закаханы ў дзяўчыну-
Цікавейшых не можа быць пар.

Мне на вушка шапчы, нібы вецер-
Усю групу не трэба будзіць.
Бо кахалі яны да дасвецця,
А цяпер час настаў адпачыць.

І няхай зноў выкладчык чытае
Філасофію рымскай зямлі,
Адчуваеш, мая дарагая,
Як цудоўна мы час правялі!

* * *

Давай збяжым ад усіх людзей,
Не пакідаючы слядоў.
Не будзем заўважаць падзей,
Глядзець уход чужых гадоў.

Давай збяжым ад разважанняў
І ад карысных спадзяванак.
Я прыкладу шмат намаганняў,
З табой сустрэну новы ранак.

Давай збяжым ад забабонаў,
Адвечна тоячых сумневы,
Не будзем бачыць забаронаў,
У бруд не ўтопчам свае нервы.

Давай быць разам, разам у думках -
Я ў Парыжы, ты ў Пекіне.
Быць разам нават без стасункаў,
Якіх хачулюбой хвілінай.

Няхай далёка мы, і часам
Не адчуваем блізкі подых.
Таму, калі бываем разам,
Хай святам будзе кожны дотык.

СПОВЕДЗЬ АЛЕСЯ ЗМАГАРА

Хтосьці кажа я няздатны
Сам зрабіць свой краю вольным.
Хтосьці плача, што змагацца
Больш не можа у сутонні.

Я такім не прысвячаю
Вершаваных словаў гукі,
Бо люблю людзей інакшых,
Тых, хто возьме сцяг у рукі.

Тых, чые палаюць сэрцы
Нават пад гнілым прыгнётам,

Хто, пачуўшы слова «краты»,
Не хаваецца ў намёты.

Хто трымаецца аддана,
Ўзняўшы галавунад катам.
І не плача, калі раптам
Назваюць яго гадам.

Бо жывога патрыёта,
З роду продкаў беларусаў,
Знішчыць шмат разоў хацелі,
Рабавалі пад прымусам.

Калі ёсць у сэрцы гонар –
Не губляй святы намер,
Барані сваю Радзіму
Як героі БНР.

ЖАНЧЫНА, ЯКАЯ НЕ СТАЛАСЯ СЛУЖКАЙ

З ганебнай насмешкаю гналі дзяўчыну
На полымя вогнішча плошчы старой,
А ружы ляцелі прад ёй на сцяжыну.
І снегу завая стаяла сцяной.

І кат-ліхадзей ёй казаў: “Як чароўна!”
Бабулі-жабрачкі крычалі: “Дай кроў!”
Яна прашаптала: “Я буду князеўнай,
А вашых не стане назаўтра галоў.”

Ёй сумна былося каханкай адзінай,
Князеваю цацкай, пакорнай слугой,
Таму без сумневу ў зале карціннай
Забіла вяльможнага ў злосці сляпой.

Жанчына, якая не сталася служкай,
Лань, што ў загоне не сцішыла бег,
Гарэла на позірках плошчы варшаўскай,
А попел схаваў вольны снежаньскі снег.

Гразына Хруль нарадзілася 04.09.1992 у горадзе Лідзе. Вершы пачала пісаць з 2008 году. Друкавалася ў “Лідскай газеце”, у складанцы вершаў “Шануйце роднае слова!”

Гразына Хруль

* * *

Як ляцела птушкай рэчаіснаць
Над маёю роднаю пустэчай.
Летуценнем думкі падаліся...
Не загіну. Хочацца ў рай збегчы.

Быццам поўз павук па павуціне,
Не прынёс ён цяжару натхнення...
Выпадкова ворагі загінуць,
Застануцца толькі летуценні.

* * *

Не прыходзіла тыдзень ці болей.
Ашчаперыла сумам, не воляй.
Ва ўспамінах асеннія вочы
Ды суровы вясновы прывід.
Запыталася: “Хочаш памерці?”,
“Не хачу”, - але сціснула сэрца.
Забываюцца летнія ночы,
Што колісь манілі ў блакіт.

Памылковае сябра Каханне!!!
Адмаўляю твае катаванні!
Пацалункам прайшлося па твары
Ды абуткам па чыстай душы.
Адзінота на сэрцы зайграе,
Я не ведаю, я прадчуваю,
Надакучылі словы і чары
Мы на пекла і раю мяжы...

Невыноснага болю пакуты
Ды бясконцага жалю атрута,
Словы хочуць забрудзіць паперу,
І любоў змарнавала абшар.
Той адзіны, хто ведае гора...
Ціхата. Адзінота. Прастора.
Я ў вечнае шчасце не веру!
Толькі ты для гаспадар!

ТЫ

Ты - не мара і не рэчаіснасць,
Проста шлях. Проста крок. Проста сцэжка.
І хвіліны жыццём мне здаліся,
І жыццё падалося мне ўсмешкай.

Ты - прывід, ты не ўбачыш штодзённа,
Як цяжарнасць, надзьмутае ветрам.
Як дажджамі абмыты анёлак,
Я спрабую не думаць аб гэтым...

Ты - няздзейснены вычын жыццёвы,
Неправераны, не памяркоўны...
Толькі кроплі дажджу на далоні
Нагадалі твой позірк суровы.

Ты прыйшоў да мяне летуценнем.
Выпадковасцю наша спатканне!
Невядома: куды мы глядзелі?
І цікава: чаго мы чакалі?

І балюча, і крыўдна да болю,
Але зараз я ведаю гэта:
Адзінота завецца не воляй,
А жыццём без кахання і мэты.

НИКОМУ НИКОЛІ

Няма жыцця. Мне падаецца, збегла мара...
І птушка шэрая зляцела з падваконня.
Штодзень гляджу на мно ства розных твараў,
Аднак не скарджуся нікому і ніколі.

Вялікі Жаль сустрэне на дарозе,
Так сустракаюцца блакітныя аблогі.
І хто сказаў, што розум нецвярозы?
І хто сказаў, што шчасце за два крокі?

Мы не пакінем стомленай пакуты,
Пакуль яна нам не пакажа сцежку,
Пакуль не знікне горкая агрута,
Пакуль не ўзнікне радасная ўсмешка...

ВОСЕНЬ

Гэта тое, што добрага просіць...
Што гарэзліва грукае ў сенцы,
Мабыць, доўгую, марную восень
Я ўбачыла ў жоўтай сукенцы.

Залатыя яе завушніцы,
Ціхім грукагам дорачы згodu,
Цягнуць песню, бы хочучь спыніцца,
Каб застацца ў нас назаўсёды.

Яе пацеркі колеру мора
Ціхім шолахам смагу натоляць!
Мы забыцца павінны на ўчора,
І на вечную прагу спакою!

КАХАННЕ

Мне нялёгка даецца цярпенне.
Паўтару: я кахаю цябе!
Можа, мара або летуценне,
Толькі кроў маё сэрцайка б'е...

Можа, д'ябла або анёла?
Толькі сэрца сціскаецца ўраз.
Ну а ты выглядаеш вясёлым,
Баючыся пакрыўдзіць той час.

Можа, косткі, а можа, скура
Не даюць супакою зімой.
Толькі дыхае вецер панура,
Пасварыўшыся быццам з табой...

Можа, з'явы, а, можа, прадметы
Перамешваюць позіркам кроў?
Хто ж дазволіў цудоўнае ведаць?
... Невыказная сэрцам любоў!

* * *

Усё здаецца знаёмым: згрызоты сумлення,
Нянавісьць да ворагаў, зайздрасць сяброў,
І жарты агідныя ды летуценні
Прыходзяць у сэрца, як дзеці дамоў.

Знаёмыя кветкі і водар чаканняў...
І страчаны розум, і слова: “Хадзем”, -
І думкі аб гэтым адвечным пытанні:
Навошта кахаем, навошта жывем?

Не страчаны нашы каштоўныя рэчы,
Не страчаны мары, не страчаны рай,
Так хочацца верыць і марыць аб лепшым,
Не церпіцца крыкнуць камусьці: “Бывай”!!!

Алеся Якубоўская нарадзілася 20 красавіка 1990 у горадзе Лідзе. Студэнтка БДЭУ. У афіцыйных выданнях не друкавалася.

Алеся Якубоўская

* * *

Збегчы і не вяртацца –
Каб нікога не бачыць...
Збегчы і не вяртацца –
Каб нішто не тлумачыць....
Збегчы і не вяртацца –
Каб не чуць, не слухаць, не абазначыць,
Каб зноў прыйсці потым, пасля
І зноў напартачыць,
Збегчы і не вяртацца, збегчы.
Проста збегчы.
Збегчы, каб не здавацца.

* * *

Хаджу па снезе
І душу. Крышу мары.
Паветра колкае
Ў дыхаю. Маўчу гучна.

І нешта скамечанае
Ў сэрцы. Льецца салёнае.
Хачу трымацца.
І адрываю пачуцці.

* * *

Маўчыш?
Маўчы!
І я маўчу!
Так склаўся лёс!
Ты – хочаш так!
І я хачу..
І ў Самалі,
І ў Кярчы..
Трымай свой крык..
І памаўчы!
Інакш ніяк
Альбо ўсё фарс,
А ты маўчы!
Усе адно не зразумеюць нас..

* * *

Піраміда ланцугоў і ланцуг выпадковасцей,
І мы з вамі нясём гэты цяжар у будычыню!
Колы аднолькавасцей і спіралі ўмоўнасцей
Падперчым нашай постсавецкай “рашучасцю”.
Раздробім казусы “ворагаў”, і рэдкія кашыцы гонару,
Каб усім выпусціць пару і ўдыхнуць пабольш яду пошласці.
Дадзім усім крэдыты і набудзем усім равары,
І ніхто не будзе казаць, што мы супраць калабараснасці!
Піраміда з людзей, хмарачосы з улад,
Чалавек стаіць на галаве чалавека,
Працягваем руку, а потым сціскаем у кулак,
Гніе ўсё ўнутры, не краіна – калека!

Валера Мацулевіч нарадзіўся 4 жніўня 1983 году ў горадзе Лідзе. Закончыў Наваградскі гандлёва-эканамічны тэхнікум па спецыяльнасці “бухгалтарскі ўлік і аўдыт”. Друкаваўся ў “Лідскай газеце”, “Прынёманскіх вестках” і часопісе “Нёман”. Выдаў кнігу вершаў “Струны душы”.

Валера Мацулевіч

ПРЫГАЖОСЦЬ

У віхуры цемрадзі і злосці,
У будзённай шэрай чарадзе
Нам ёсць патрэба ў Прыгажосці
Не меней, чым у хлебе і вадзе.

Жывём, працуем, ходзім ў госці,
А ўсё ж чагосьці не стае.
А менавіта – Прыгажосці -
Не датыкаемся яе...

У людскім натоўпе альбо ў справах
Мы раствараемся падчас,
І ўжо не бачым сноў яскравых,
У якіх Яна пакліча нас.

У магілу лягуць нашы косці,
Як цела ў ложка спачываць,
І кветкі - кроплі Прыгажосці
Над намі будуць сумаваць...

Каб не чынілі, што хацелі,
Цьмяная цемрадзь, злая злосць,
Каб будні шэрыя квітнелі,
Стварайце, людзі, Прыгажосць...

НЯБЕСНЫЯ ХОВАНКІ (з народнага)

У нябёсах летні гром
Голасна гукае –
Там Ярыла з Перуном
У хованкі гуляюць.

Каб шукаць цяжэй было,
Каб хапала працы,
Пагасілі ўраз святло
Па сваім палацы.

Вось Ярыла, як мярцвяк,
Загаіўся ціха,
Не варушыцца, бядак,
Не чуваць, каб дыхаў.

Перуна таго трасе
Прага перамогі,
Ён шукае пакрысе –
Ў кроў збівае ногі.

Бачыць вочы каб маглі,
Дастае запалкі –
Кажуць людзі на зямлі:
“Бліскаюць маланкі”.

“Вось схавайся, вась хітрун!
Не знайду, магчыма!”
І раз’юшаны Пярун
Ляпае дзвярыма.

Ляп ды ляп, ажно ідзе
Трэск па ўсёй акрузе,
Усе ў пакоі па чарзе.
“Гром”, - гвораць людзі.

Сеў, стаміўшыся як след,
Вось дык небарака,
Злуючы на цэлы свет,
Роспачна заплакаў.

Тыя слёзы па лугах
Наталілі кветкі,
На жыцця вярнулі шлях
Сумныя палеткі.

А Ярыла з хмар гары
Вылез, усміхнуўся:
“Ну, ты што? Не плач, стары!
Што ты так надзьмуўся?”

Юзэфа Данілевіч нарадзілася ў былым Лідскім павеце ў сям'і селяніна-серадняка. У 1962 годзе закончыла Магілёўскі педінстытут, фізіка-матэматычны факультэт па спецыяльнасці "фізіка і матэматыка". Працавала ў Шчучынскім раёне спачатку выкладчыкам матэматыкі, а потым дырэктарам школы. З 1986 г. працавала выкладчыкам матэматыкі ў Лідскім педвучылішчы.

Юзэфа Данілевіч

АДНО ІМГНЕННЕ

Жыццё – гэта толькі адно імгненне,
Не спыніш яго, не павернеш назад,
Яно то сагрэе, як сонца праменнем,
То астудзіць цябе, як зімой снегапад.

То абдыме цябе, як каханага рукі,
І сагрэе пяшчоты цяплом,
То прынясе невыносныя мукі
І сэрца абпаліць агнём.

То насыпле соль на балючыя раны,
А потым раптам загоіць іх,
І прынясе табе шчасце кахання
І раздзеліць яго на дваіх..

То падыме высока ў нябёсы,
Каб звездаў ты радасць жыцця,
А потым зноў кіне на грэшную землю,
І цяжка ўсплываць з небыцця.

Нам заўсёды ўсё нечага мала,
І яшчэ хочацца штосьці набыць.
Жыцьцё! Як бы ты нас ні кідала –
Усё роўна нам хочацца жыць.

СЯБРАМ ДАЛЁКАГА ЮНАЦТВА

Сябры далёкага юнацтва!
Я так хачу сустрэцца з вамі!
Акрайцам хлеба падзяліцца,
Як тымі даўнімі часамі.

Прайсці сцяжынкамі ляснымі
І прасторнымі палямі,
Нарваць кветак васілька
І прыціснуцца да іх губамі.

Адчуць водар ціхага Дняпра,
Ля якога парамі гулялі.
Набраць жменю жоўтага пяску,
Па якім нагамі босымі ступалі.

Аддацца сонца ласкам,
Прылёгшы на зялёную траву.
І каб добра здаць экзамен –
Палажыць канспект пад галаву.

ДАРУЙ МНЕ, МАМА!

Калі мне невыносна цяжка бывала,
“Не плач, так Бог даў”, – ты мне казалася
І прытуляла да сваіх балючых грудзей,
Як прыгуляе магуля сваіх маленькіх дзяцей.

Калі праязджаю ля дому – усё гляджу наўскасок
І шукаю вачыма той белы, дарожны слупок,
Ля якога мяне ты заўжды цалавала,
І колькі бачна было – усё рукою махала.

І апошнія словы твае засталіся:
“Ідзі, дачушка. Глядзі не спазніся!”
Даруй мне, мама, што так позна я зразумела,
Як часта па мне тваё сэрца моўчкі балела.

Цяпер прыязджаю да каменнай пліты я тае,
З якой глядзяць на мяне добрыя, сумныя вочы твае.
І колькі ні плачу, ні клічу цябе,
Толькі рэха глухое адклікаецца мне.

rawet.net

Алесь Дудзевіч нарадзіўся 2.02.1972 г. у в. Трацякоўцы Лідскага р-на. Працуе ў Лідскім гістарычна-мастацкім музеі рабочым па комплексным абслугоўванні будынкаў.

Алесь Дудзевіч

ПРАВАЎКА

Туляецца воўк і зімой, і ў спякоту,
Заўсёды галодны, заўжды асцярожны.
Нялёгка пазбегнуць смяротнага шроту.
Ён - кожнаму вораг, яму - вораг кожны.

Нясе воўчы лёс ён, як Боскую кару,
Яго перадасць маладому нашчадку,
Бязлітасна валіць і душыць ахвяру,
У горла клыкі... Заўтра ж гэта спачатку.

А кажуць, што воўк - адзічалы сабака,
Благім чалавекам прагнаны ад хаты,
І мусіць драпежнічаць ён, небарака.
Быў сябрам надзейным - стаў ворагам клятым.

І горка, што лёс мой на воўчы падобны,
Як выжыць? ... Зняволіла думка-патрэба.
Жыццёва-жабрацкі мой шлях валачобны,
З дзяцінства туляюся ў пошуках хлеба.

А нас павучалі: не хлебам адзіным...
А нам абяцалі наперадзе святы...
Я быў, і я ёсць не пагрэбен Радзіме,
Як воўк - той сабака, прагнаны ад хаты.

ПЕЧИ

bawet.net

Вячаслаў Пыпець

Вячаслаў Пыпець нарадзіўся 23.04.1959 г. у г. Лідзе. Вучыўся ў Лідскай музвучальні. Працаваў у урок-групе “Кворум”, аркестры “Панарама”, ансамблі “Лідзяне”. На сёння кіраўнік тэатра песні “Ліда-мюзікл” і арганізатар артмайстэрні “МузАльянс” пры Лідскім раённым Палацы культуры.

Слаўся, Ліда!

Словы - Ганна Баборык

Музыка - Вячаслаў Пыпець

Maestoso risoluto

The musical score is written for piano and voice. It begins with a piano introduction in the key of B-flat major and 3/4 time. The tempo and mood are indicated as *Maestoso risoluto*. The piano part features a rhythmic accompaniment with chords and moving lines in both hands. The vocal line enters in the second measure of the first system, with the lyrics: "Паўчы-чай ю-наў з і-і-мі ва-ча-мі, ня-". The second system continues the vocal line with the lyrics: "гледзячы на ста-лы свой уз-рост, ля-". The piano accompaniment continues throughout, providing harmonic support for the vocal melody. The score concludes with a final piano cadence.

allegro.

-дзіш на свет да - ры - цяй бе - гі - ча - вей мой

allegro.

allegro.

род - ны го - рад, ўсе - ле - ні бя - рос.

allegro.

Гі - да, ця - бе пра - сла - віў тэой на - род!

allegro.

Музыкальный фрагмент с вокальной линией и фортепиано. Вокальные ноты имеют украинские подпевы: Пі-да, ты-рь-га, -жс - еш зго-ду у годі.

Фортепиано аккомпанемент к первому системному фрагменту.

Музыкальный фрагмент с вокальной линией и фортепиано. Вокальные ноты имеют украинские подпевы: Пі-да, та-бо-я, сир-це ві-дс-ю.

Фортепиано аккомпанемент к второму системному фрагменту.

Музыкальный фрагмент с вокальной линией и фортепиано. Вокальные ноты имеют украинские подпевы: сла-ву свя-ту то - ра-ду и -ю. 2.14

Фортепиано аккомпанемент к третьему системному фрагменту.

но 3. Эта да-м па - сы - ва - шбо - лси

си - лы і рас - дв - та - еш кож - ны год яр -

-чай, і то - пас. II - лы ўрол - най не - та -

cresc.

cresc.

-ру - сі што год у - сё мац - ней і ўсе зван - чай!

Лі - да, ця - бе пра - ста - вў твой на - род!

Лі - да ть пры - га - жа - еш зго - ду ў год!

Л - да, та - бе я сэр - ца ад - да - ю,

II

сла - ву свай - му го - ра - ду пя - о!

2

сво-ца ад-ла-ю! Сва -ой Ра-дзі-мо сла - в у я ля

rit.

-ю! Гя -ю!

ff

f

Дзяўчынай юнай з сінімі вачамі,
Нягледзячы на сталы свой узраст,
Глядзіш на свет царыцай велмавай,
Мой родны горад, ў зелены бяроз.

Прыпеў: Ліда, цябе праславіў твой народ!
Ліда, ты прыгажэш з году ў год!
Ліда, табе я сэрца аддаю,
Славу свайму гораду пляю!

Ты з гонарам нясеш сваю наставу
Ад Гедыміна і да нашых дзён
І Магдэбургскага дастойна права -
Табе адной сардэчны мой паклон!

Прыпеў.

З гадамі набываеш болей сілы
І расцвітаеш кожны год ярчэй,
І голас Пілы ў роднай Беларусі
Штогод усё мацней і ўсё званчэй!

Прыпеў: Ліда, цябе праславіў твой народ!
Ліда, ты прыгажэш з году ў год!
Ліда, табе я сэрца аддаю,
Славу свайму гораду пляю!

Ліда, цябе праславіў твой народ!
Ліда, ты прыгажэш з году ў год!
Ліда, табе я сэрца аддаю!
Свайей Радзіме славу я пляю!

Горад мой

Словы - Леанід Віннік

Alliegretto

The musical score is written for piano and voice. It consists of four systems of staves. The first system shows the piano introduction with a *pp* dynamic marking. The second system continues the piano accompaniment. The third system introduces the vocal line with the lyrics "Лас кай со ней ка" and a *mf* dynamic marking. The fourth system continues the vocal line with the lyrics "шчы ра зб лі ты ту ку - ды толь - кі". The piano accompaniment features a rhythmic pattern of eighth notes in the right hand and chords in the left hand.

во - кам не кінь. Гры - зі тан - не та бе, го - рад

Гі - да, доб - рь дзе нь ва м, ма - е зем - ля - ці.

Я та - бо - ю га - та - ру - ся

ты зау - се - ды са мною. пры - та -

жю - шь па ўсё? Бе - ла - ру - сі, лю - бы мой, го - ред

мой Ты у лю - дзях све -

их, н - бы ў зор - ках, ў ста - ра - жых - ных па -

геч - дах жы - веш. Б'юць ма - ган - кі вы - со - ка - вы -

сс ка і - за х некра - на юц ца меж.

Пры - ві -

-тан - чэ та - ба, го - рад Пі - ла!

Ласкай сонейка шчыра абліты,
Ну куды толькі вокам ні кінь.
Прывітанне табе, горад Ліда,
Добры дзень вам, мае землякі.

Прыпеў: Я табою ганаруся,
Ты заўсёды са мной,
Пры ажэйшы на ўсёй Беларусі,
Любы мой, горад мой.

Ты у людзях сваіх, нібы ў зорках,
Ў старажытных легендах жывеш.
Б'юць маланкі высока-высока
І тваіх не кранаюцца меж.

Прыпеў.

Прывітанне табе, горад Ліда!

Лідські край

Словы - Станіслаў Суднік

Con moto

The musical score is written for piano and voice. It consists of four systems. The first system is a piano introduction with a treble and bass clef, a key signature of two sharps (F# and C#), and a 4/4 time signature. The tempo is marked 'Con moto'. The second and third systems continue the piano accompaniment. The fourth system includes a vocal line with lyrics in Belarusian: 'Не - ма - нам чыс - тым эб - ы - ты,'. The piano accompaniment continues below the vocal line.

Не - ма - нам чыс - тым эб - ы - ты,

не-бам бла-кт - ным на-кры -ты

сла-вай дя-доў - скай спа -ві -ты,

край таш коа-су - с ўзя-ках.

Све-ця - щя яс - ны -я зс -оы,

чез - нуць ня до - п ра зо рь.

т ку - ща сва - бо - дь у - зо - ры

сце ле ца ў бу дуч нась шлях Сінь ня -

- ба - саў і зе лень дуб ра ваў.

Музична партитура першого рядка. Вокальний голос (лінійний нотний стан) та фортепіано (п'ятилінійний нотний стан). Ключова підписання: дві діжки (F#), ритмічний знак: 4/4. Текст підголосся: чез - нуць ня до - лі ра - зо ры,

Музична партитура другого рядка. Вокальний голос (лінійний нотний стан) та фортепіано (п'ятилінійний нотний стан). Ключова підписання: дві діжки (F#), ритмічний знак: 4/4. Текст підголосся: тку - ща сва - бо - ды у - зо - ры

Музична партитура третього рядка. Вокальний голос (лінійний нотний стан) та фортепіано (п'ятилінійний нотний стан). Ключова підписання: дві діжки (F#), ритмічний знак: 4/4. Текст підголосся: ще ле - ца у бу - дуч насць - шлях. Сінь ня -

Музична партитура четвертого рядка. Вокальний голос (лінійний нотний стан) та фортепіано (п'ятилінійний нотний стан). Ключова підписання: дві діжки (F#), ритмічний знак: 4/4. Текст підголосся: -бе - сау і зе - лень дуб ра - вау

First system of musical notation, featuring a treble and bass clef with a key signature of one sharp (F#) and a 4/4 time signature. The melody in the treble clef consists of eighth and quarter notes, while the bass clef provides a simple harmonic accompaniment with quarter notes and rests.

Second system of musical notation, continuing the melody and accompaniment from the first system. The treble clef features more complex rhythmic patterns, including sixteenth notes and beamed eighth notes. The bass clef continues with a steady accompaniment.

Third system of musical notation, which includes vocal lyrics. The treble clef has a vocal line with lyrics "Силь на м-бой" (Sily na m-boy) written below it. The bass clef continues with the piano accompaniment.

Fourth system of musical notation, concluding the piece. The treble clef features a melodic line with a fermata over the final note. The bass clef concludes with a series of quarter notes and rests.

Нёманам чыстым абмыты,
Небам блакітым нахмыты,
Славай дзядоўскай славыты,
Край наш красуе ў вясках
Сваця да ясныя зоры,
Чэзнуць надолі разлоры,
Ткуцца свабоны узоры,
Сцяпаць да ў будучнасць шлях

Ірыпеў — Сянь нябесаў і зелень дубраваў,
Зялёны буял над срабрам жытняў,
У стагоддзях авяяны славай,
Шлях краі — гонар наш і любоў.

Наша працягаю рукі,
Родзяцца дзеці ўнукі,
Попына жывём без прынузі,
Мы на радзімай зямлі,
Тут нам усё божным дарам,
Тут самі мы гаспадарым,
Тут па-сваёму ўладарым,
Тут будзем жыць як жылі

Ірыпеў

Родная земля

Слова - Святлана Цішук

Moderato

The image shows a musical score for the song "Родная земля" (Native Land). It consists of five systems of music. Each system has a vocal line and a piano accompaniment. The piano part is written in a grand staff (treble and bass clefs). The vocal line is in a single staff. The key signature has two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 4/4. The tempo is marked "Moderato". The lyrics are in Belarusian. A large, semi-transparent watermark "Pamyetnik" is overlaid diagonally across the score.

Я люб-лю зям-лю,
род-ну - ю зям - ліс, ёў і я - су сза - с та -

чуц - ці ру жа мі ду - ши. косп-ля
 - мі сля - сы, ма - ра - ю па - су
 чуй - най.
 йду я па зям - лі ба чу на злі лі ра чак

ба - ра - г, іх зо - дь, ти - я ш о мн - не на сва -

-ей спі - че несп і узяс - ну ўро - сьць.

Сон - ца над зям - лей,

хмар - ку над зям - ллёй я поы - ма - ю, іх не

а - чю. Зо - рак за - ра - пад, шчас - ных

дзён та - рад сэр - цай - ку май - му ад -

-хлэн на.

Род-на-я зям-ля — шчэ-ла-я зям-ля. Не ха - чу я-е цу -

-рац - ца. Мо - жа зям-ля граць, не бя -

The first system of the musical score consists of a vocal line on a single staff and a piano accompaniment on two staves. The vocal line begins with a treble clef and a key signature of one flat. The lyrics are written below the notes. The piano accompaniment features a bass line with a few notes and a treble line with chords and some melodic fragments.

-гу я граць, не ха - чу зям-лю я страць.

The second system continues the musical score. The vocal line has a treble clef and the lyrics are written below. The piano accompaniment continues with chords and melodic lines in both the treble and bass staves.

The third system of the musical score shows the piano accompaniment continuing. It features a complex arrangement of chords and melodic lines in both the treble and bass staves, with some dynamic markings.

The fourth system of the musical score shows the piano accompaniment continuing. It features a complex arrangement of chords and melodic lines in both the treble and bass staves, with some dynamic markings.

Род-на - я зям-ля - ціп-па - я зям-ля. Не ха-

-су зямлю я сваю. Я люблю зямлю,

род-ну-ю зям-лю, еў ня - су сва-е па-чу-ці ру-ка

-мі дун-и-в-рог-ля -мі-ля-зы, ма-ра - ю-ша-су

чуй - най Цеп - ла л э-м-ля,

rit.

род - ша - я э-м - ля.

Я нарадзілася на шчаснае зямлі

Словы - Лілія Пушкарова

Moderato

The musical score is written for voice and piano. It consists of four systems of staves. The first system shows the piano introduction with a *Moderato* tempo marking. The second system begins the vocal line with the lyrics 'на-ра-ді-'. The third system continues the vocal line with 'ді-ла-ся на ш-ча-сна-е зям-лі. Я-'. The fourth system concludes the vocal line with '-на мя-не сва-ім па-ліс-ся са-кам в'. The piano accompaniment features chords and melodic lines in both hands, with dynamic markings like *mp* and *mf*.

на-ра-ді-

ді-ла-ся на ш-ча-сна-е зям-лі. Я-

-на мя-не сва-ім па-ліс-ся са-кам в

у не-бе сі-нім бе-лы-х аб-по-кі над
 ёй па-важ-на жо-ра-ва-м тлы-лі. Я на-ра-
 де-ла-ся на-та-е-на-е-зям лілі
 Я на-ра-де-ла-ся на-ба-ва-ва-е-зям лі-к-

-на мя-ня і шчод-рас-ці ву чы - ла:

раз ат-ры-ма-ла, то каб га-дея-лі - ла Я ча-ра-

-дзі-лась на ба-га - та-е зям - лі. Я на-ра

-дзі - лась на пя-ву - ча-е зям - лі. Я -

-на мя-но свѣ-ім ву-чы-ла пос - пям, я -

ны лѣ-це глѣ-воль на у-лад-ня - бес - се, я -

ны на-д, по-бай-мъ а-м-тѣй-пы - пі > ча-ра -

-дзі - лѣсь на-пя-ву ча-е зѣм -

-лі.

Я на-ра-ді-лась на цю до-у-на-е зям-лі, да-

-ня са-хан-ня шнас-ця і су-сва-ту Гад

зор-ка-мі-жь-ву і зем-лю гэ-ту ха-

му, кабі длі на-шнад - кау збів - раг - пі Зям -

ля ва л, га рот ні да, кра су - ня цу -

-соу - ны край ля - соў, па - ліў, а - зёо. Ты

столь кі на ре - дзі га пры га жу - нля

stopь - - кі на - ра - да - та пас - ня -

The first system of the musical score consists of a vocal line on a single staff and a piano accompaniment on two staves. The vocal line begins with the lyrics "stopь - - кі на - ра - да - та пас - ня -". The piano accompaniment features a steady bass line and chords in the right hand.

-роу

The second system continues the musical score. The vocal line has the lyric "-роу". The piano accompaniment continues with similar harmonic support.

Я ча за ді лась на ба - // -лі.

The third system concludes the musical score. The vocal line has the lyrics "Я ча за ді лась на ба - // -лі." and ends with a fermata. The piano accompaniment also concludes with a fermata. A large watermark "Романет" is visible across the page.

First system of musical notation, featuring a treble and bass clef with various notes and rests.

Second system of musical notation, featuring a treble and bass clef with various notes and rests.

Third system of musical notation, featuring a treble and bass clef with various notes and rests.

Fourth system of musical notation, featuring a treble and bass clef with various notes and rests, including the lyrics "Я на-ра-".

ді - ла - ся га шас - на - с зяМ - лі, пя -

ву - ча - е зяМ - лі, ба - га - та - е зяМ - лі, ду -

rit.
доу - на - е зяМ - лі!

ff

Лодка жыцця

Словы - Міхась Мельнік

Andante sensifamente

The musical score is written for voice and piano. It consists of four systems of staves. The first system shows the piano introduction in 12/8 time. The second system begins the vocal melody with the lyrics 'Шпы-'. The third system continues the melody with the lyrics '-ві, ма-я лодка, тры -р, бо я не-раз-луч -па з та-'. The fourth system concludes the melody with the lyrics '-бой, суст -роч -ны - я хва - л ла -'. The piano accompaniment provides harmonic support throughout, with various textures and dynamics indicated by markings like 'pp' and 'mf'.

в і їх су-па-кой-вай са-бой, Сус-
 реч-ня хва-пі па-ві і їх су-па-кой-вай са-
 бой. Хай ве-ер ба-лю-ча
 ўтэр дэме. Я во-чы маг-чы-ма, прэ-жму-ру.

-ка-я ўжо есь па на -ту - ры ад слёз не рас - кіс-ну ні -

-со - лі, ні - дзе. Глы - зі ма-я лод-ка, глы -

-зі бо я не-раз - луч-на з та - бой, сус-

-реч-чы-я хва - ліла - ві х су - па - коў - вай са -

-бой Суи -реч-ны -> хва-лі та - ві і

The first system of music consists of a vocal line on a single staff and a piano accompaniment on a grand staff (treble and bass clefs). The vocal line begins with a dotted quarter note followed by eighth notes. The piano accompaniment features a steady eighth-note bass line and chords in the right hand.

іх су-ля-кой - вай са - бой

The second system continues the musical piece. The vocal line has a melodic line with some slurs. The piano accompaniment includes a section with a 12-measure rest in the bass line, indicated by a '12' above the staff.

На хня-ю, дзе веч-чась - і) гавяч-ма-я

The third system concludes the page's music. The vocal line continues with eighth notes. The piano accompaniment features a more active right hand with sixteenth notes and a bass line with eighth notes.

да ле-з-ці білі-ка, не зна-ю. Ні

-хо мні-га-речиць по-ста-ю я о-лю-ба-за-бо-зі-ас-ці

ўпэў-не-на.

First system of musical notation, featuring a treble and bass clef with various notes and rests.

Second system of musical notation, featuring a treble and bass clef with various notes and rests.

Third system of musical notation, featuring a treble and bass clef with various notes and rests.

Fourth system of musical notation, including a vocal line with lyrics and piano accompaniment. The lyrics are: "Ты -ві, ма-я лоджа. Ты -ві, та". The piano part includes a measure number "12" and a time signature "6/8".

-куль пра-даў-жа-е свя -ці-ца жы-цця шляхзар-ні-дай люб-

ві, на дзе і і шчасцц зар-ні-цаў.

rit.

Уладзімір Гарачоў

Уладзімір Гарачоў - выпускнік Віцебскай музычнай вучэльні Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі быў накіраваны для далейшай работы ў г. Ліду, у Лідскае музычнае вучылішча. Праз пэўны час мастацкі кіраўнік народнага ансамбля “Лідчанка”, стваральнік калектыву народнай музыкі і спеваў з назвай “Калі ласка”, стваральнік і кіраўнік мастацкага калектыву “Талака”.

Беларусь мая!

Словы Р.Грушы і Ул.Гарачова

Allegretto

Музыкальная партитура для гитары в тональности Gm, метр 4/4. Песня «Беларусь мая!» с текстом Р. Грушы и Ул. Гарачова. Темп Allegretto. Партитура состоит из восьми строк, каждая со своим текстом и аккордами.

Музыкальная партитура для гитары в тональности Gm, метр 4/4. Песня «Беларусь мая!» с текстом Р. Грушы и Ул. Гарачова. Темп Allegretto. Партитура состоит из восьми строк, каждая со своим текстом и аккордами.

Аккорды: Gm, Cm, A7, Dm, D7, F, G, B.

Текст песни:

Мы шу-ка-ем на-шу до-лю па зям-лі.
а Ра-дзі ма-там, дзе на-шы ка-ра-ні.
У сэр-цы ты заў-жды са-міс-ю, га-на-ру-ся я та-бо-ю,
род-на-я кра-і-на Бе-ла-русь!
У сэр-цы ты заў-жды са-міс-ю, га-на-ру-ся я та-бо-ю,
род-на-я кра-і-на Бе-ла-русь!
Эх до-гля-ць ма-я, бу-дэ жон-ка бу-ду-я,
бу-дэ чар-га на-ста-ле, бу-дэ ўсім нам ве-ся-лей.

Эх, до - ля ты ма - я будзь зда - ро - ва ўся сям' - я,
будзь шчас - л - ва, як і я, Бе - ла - русь ма - я!

Эх, до - ля ты ма - я будзь зда - ро - ва ўся сям' - я,
будзь шчас - лі - ва, як і я Бе - ла - русь ма - я!

Мы шукаем нашу долю па зямлі,
А Радзіма там, дзе нашы карані.
У сэрцы ты заўжды са мною,
Ганаруеш я габою,
Родная краіна Беларусь!

Прыпеў: Эх, доля ты мая,
Будзе жонка, буду я,
Будзе чарка на сталі,
Будзе ўсім нам веселіей.
Эх, доля ты мая,
Будзь здарова ўся сям'я,
Будзь шчасліва, як і я,
Беларусь мая!

Наша доля - жыць багата, працаваць
Ды з суседзямі сваімі сябраваць,
З дружбакамі павітацца
Ды дадому зноў вяртацца
У родную краіну Беларусь.

Прыпеў.

Ой, ты, дочка, дочанька

Словы Р.Грушы

Allegro assai

Гім Гім D7

Як влр - ну ла сьда до му, Бє ле мно га ду му,

Гім Гім F7 В G7

з во - ну Бі - ла ма - не род - на ха - ці

Гім D7 Гім D7

ста - рь м ве - ні - маму ха - це Ой, ты, доч - ка, дочань -

Гім Гім F7 G7

- ка по ца - гай - ся ю - ча ь - кай

Гім Гім D7 Гім G7

не ха да у гайгу ля ці боне будає ка му бра ці.

Гім Гім

Не ха - дає у гай гу - ля - ці,

D7 ¹³Gm D7 ¹⁴Gm

бо не бу - дає ка - му бра - ці. бра - ці. G7

Як вярнулася да дому,
Было многа шуму, звону,
Біла мяне родна маці
Старым венікам у хаце.

Прылеў: Ой, ты, дочка, дочанька,
Не цягайся ночайкай,
Не хадзі у гай гуляці,
Бо не будзе каму браці.

Не паслухала я маці,
Зноў пайшла у гай гуляці,
Кветку-папараць знайшла,
Хлопцу згоды не дала.

Прылеў.

Толькі ў хату я ступіла,
Маці зноў мяне лабіла.
Качаргой старой ганяла,
Куды сорам дзець не знала.

Прылеў.

Хоць было за што страдаці,
Зноў пусцілася гуляці,
Свайго люблага знайшла,
Хлопцу сэрца аддала.

Прылеў.

Малая, малая

Словы Р.Грушы

Allegretto

Am E7
Ма-ла да-а, ма-ла да-а, я, як
E7 Am
вер бац са жы-а-а па-па-ю ця-бе ва-
E7 Am
-да-ай той на-роу на-о з кры-ч-цы Ма-ла-
Gm A7 Dm
-да-а ма-та-да-а я, як кяе-тач-ка зям-
Dm G7 C
-на-а, на-гос-тар-ця-я га-да-ю дыла
F7 E7
хлог цу га-м-а-а-а Ой, я
Am E7 A7
дзю-чы на дзю-чын-ка
Dm C7 Gm A7 Dm E7
за-ла-ты я, за-ла-ты я ко-сы. Ой, ка-ха-ю ця-бе

Аm H7 E7 A7 A7
 І-ці-ра. хоць ты хло-пец бо-сы. Оў, ка-
 Dm F7 Am H7 E7
 -ха - ю ця-бе шы-ра, хоць ты хло-пец
 Am Dm A7 Dm F7 Am
 бо-сы. Ма-га -//
 Am Dm A7 Dm E7 Am
 бо - сы.

Маладая, маладая,
 Я, як вербачка жывая,
 Напаю цябе вадзіцай,
 Той, чароўнаю, з крыніцы.
 Маладая, маладая,
 Я, як кветачка зямная,
 На пастарцы я гадаю
 Ды па хлопцу паміраю.

Маладая, маладая,
 Я ж дзяўчыначка прастая.
 Запрашаю цябе ў хату,
 Напрасіся толькі ў сваты.
 Маладая, маладая,
 Дні і ночанькі чакаю,
 Можа, любі мой прыдзе,
 Шчасце ў хату прынясе.

Прыпеў: Ой, я дзеўчына, дзяўчынка,
 Залатыя, залатыя косы.
 Ой, махаю цябе шыра,
 Хоць ты хлопец босы!

Прыпеў.

Ой, Маруся, ты, Маруся

Словы Р.Грушы

Весела $\text{♩} = 134$

The musical score is written in a single system with eight staves. It features a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 4/4 time signature. The tempo is marked 'Весела' (Vivace) with a quarter note equal to 134 beats per minute. The lyrics are in Ukrainian. Chord symbols are placed above the notes: Dm, Gm, A7, D7, C7, F, and Gm. The melody consists of eighth and quarter notes, with some notes beamed together. The lyrics are: 'На - ма спа - су, ня - ма спа - су, хлоп - цы бою ця час ад ча - су, хо - чуть дзеш - ку за - муж бра - ці, каб не ўсё жыц - цё ка - ха - ці. Ой, Ма - ру - ся, ты Ма - ру - ся, з сі - ня - во - кай Бе - ла - ру - сі. На ця - бе я па - лізу - лю - ся, мо - жа з та - бой а - жа - ню - ся.'

На - ма спа - су, ня - ма спа - су,
хлоп - цы бою ця час ад ча - су,
хо - чуть дзеш - ку за - муж бра - ці,
каб не ўсё жыц - цё ка - ха - ці.
Ой, Ма - ру - ся, ты Ма - ру - ся,
з сі - ня - во - кай Бе - ла - ру - сі.
На ця - бе я па - лізу - лю - ся,
мо - жа з та - бой а - жа - ню - ся.

Няма спасу, няма спасу,
Хілюцы б'юцца час ад часу,
Хочуць дзеўку замуж браці,
Каб на ўсё жыццё кахаці.

Прыпеў: Ой, Маруся, ты, Маруся,
З сінявокай Беларусі,
На цябе я падзіўлюся,
Можа, з табой ажанюся.

Няма часу, няма часу,
Адказала ўсім адразу,
Пакуль жыта не пажну,
Нікуды я не пайду.

Прыпеў.

А яна нас за нос водзіць,
І навошта гэта робіць?
Можа, любіць выбіраці,
Каб знайсці і паказаці.

Прыпеў.

Калі ласка

Словы Ул.Гарачова

Весела $\text{♩} = 124$

Em Am F7 Em Am Em D7
За пра да ем Вас да нас,
Сён ня гос ці Вы у нас.
Am F7 Em Am F7 Em
Ка лі лас ка ка лі лас ка,
Am D7 G Am F7 Em
ка лі лас ка ка лі лас ка!

Запрашаем Вас да нас,
Сёння госці вы у нас.
Калі ласка, калі ласка,
Калі ласка, калі ласка!

Будзем шчыра Вас частаваць,
Танцаваць і песні спяваць.
Калі ласка...

Вам жадаем жыць сто гадоў,
А здароўя сорак пудоў.
Калі ласка...

Запрашаем Вас да нас,
Сёння госці Вы у нас.
Калі ласка...

ΠΡΟΖΑ

rawe.net

Сяргей Астравец

Сяргей Астравец жыве ў Гародні, назірае за рэчаіснасцю і піша эсэ, якія друкуюцца на блогу “Дзённік пісьменніка” на сайце Радыё Свабода. Раней ён апублікаваў на іншым сваім блогу “Праз гарадзенскія акуляры” на сайце газеты “Наша Ніва” 140 новых эсэ.

Апавяданні “Райскія яблычкі” і “Рэпрадукцыя Брэйгеля” ўзяты з наступнай кнігі пісьменніка “Статуэтка свабоды”, выпуск якой чакаецца ў будучыні. “Статуэтку свабоды” рэдагаваў Леанід Дранько-Майсюк, уступ напісаў прафесар Аляксей Пяткевіч. У бібліятэцы часопіса “Дзеяслоў” падрыхтавана да друку іншая кніга Сяргея Астраўца — “Горадня-Гародня. Графіці. 127 сціслых эсэ”.

У пісьменніка выйшлі кнігі: “Янычары” (1993), “Цэнзарскія нажніцы” (2000), “Лісты да хомсаветыкуса” (2003), “Кактэйль Молатава” (2006), “Каты Ёзафа Ратцынгера” (2009).

У Лідзе жыве бацька пісьменніка.

РАЙСКІЯ ЯБЛЫЧКІ

Рэпарцёрскае апавяданне

Штармавое папярэджанне. У рачным горадзе, які злучаны пупавінай з морам, ад якога адцінае мяжа. Шторм на рацэ? Хацелася б убачыць. Не, гэта так толькі гаворыцца. Доўгі нудотны дождж. Шэры гранітны бюст паэткі пачарнеў ад вады. Рачулка збоку ад пастамента ператварылася ў горную. У каламутную імкліваю плыню. Каб чым хутчэй утапіцца ў набрынялай свінцовай рацэ, якая плыве ў накірунку вялікай вады.

Асёння ўвогуле снег. Замест бабінага лета. Зноўку я не паспеў пафарбаваць вокны, усё чакаў зручнага моманту, нават фарбу падрыхтаваў гэтым разам. Але: або спякота, або дождж і халадэча.

Холадна зрабілася раптам. Крыху ліхаманкавы стан. Ад рэзкай змены надвор'я. Журавінавы лікворчык вельмі дарэчы. Але таксама таблеткі. Каб не захварэць па-сапраўднаму.

Райскія яблычкі за вокнамі. Нечакана аснежаныя, быццам здзіўленыя. Упершыню напаткала зіма. Часовая, восеньская, але снежная як мае быць. Яшчэ ўчора-заўчора ты ішоў праз стары парк, засыпаны жоўтай лістотай. Трымаючы над галавою шырокі парасон. Раптаўныя каштаны пад нагамі выглядалі жаласна. Сваёй марнасцю выклікаючы неакрэсленую шкодабу. Як слівы, якія заўжды непазбежна пачыналі гнісці пад дрэвам у суседнім двары, казытліва пахнучы браджэннем. Дарэмныя сокі.

Яблычкі райскія пад самымі вокнамі Рамана з Вандай. Вокнамі безжыццёвымі, абыякавымі. Сляпяя вокны. Свінцовы бляск шыбаў. Шчыльна зачыненыя форткі. Ніколі шыбы не робяцца ўвечары або ранкам цёплымі жоўтымі простакутнікамі. Ніхто не п'е кавы ці гарбаты, не гадуе вячэру. Застаецца спадзявацца, што гэта толькі часова. Хаця — што будзе лепей для іх — невядома. Дакладней, вядома толькі ім самім, але яны далёка. І вядома стане яшчэ не сёння. Яны самі яшчэ не ўпэўнены. Стрэс пасля пералёту. Скрозь некалькі часовых пасаў запар. Наперад часу. Туды, дзе няўлоўны маньяк-снайпер расстрэльвае на вуліцах мінакоў. Туды, дзе страх. Адтуль, дзе зніклі некалькі вядомых людзей. Дзе нават у паветры адчуваецца, лунае безнадзейнасць.

Пад вокнамі непатрэбныя нікому чырвоныя райскія яблычкі. Крамяныя, прыгожаныя, але дробныя-дробныя. Болей нагадваюць нават чарэшні, а зусім не яблыкі. Дрэва расце ля ганку старой камяніцы, у якой мастацкая школка. Яшчэ нядаўна дзяўчаты-падлеткі спрабавалі нарваць яблычкаў, якімі сёння абсыпаны дол. Ты першы раз, дзівячыся сам сабе, заўважыў, што на дрэве райскія яблычкі, а не проста дзічкі. Увёснуча прыцягвала буйной квеценню. Але немагчыма было сабе ўявіць тады яго абсыпаным дробнымі чырвонымі пладамі.

Дождж, дождж. Бляклае неба. Няма чаго ўспомніць. Не, усё было больш-менш пакуль, толькі часам здаецца, што балансуеш на мяжы. Абы не было горш, як той казаў. Стары чырвоны “карус”. Трасецца да мяжы. Повен пенсіянерак. Інтэлігентных і звычайных. З табой побач вясковая бабулька. Сціплая і добрая. Хавае ўсю дарогу тандэтныя цыгарэты, дробныя пакуначкі. Прызнаецца, што вязе таксама кілё цукру і паўкіля пернікаў. Грашовыя заробкі. Мінулым разам замежны мытнік адабраў у яе кілё пернікаў. Бо дазваляецца толькі палову.

Перад самым шлагбаўмам выходзіш. Падае дождж. Ты самотны пад парасонам. Як вартавы пад “грыбам”. З будкі выходзіць памежнік: што ты тут робіш? Клеіш на твар падабенства ўсмешкі. Тлумачыш, размаўляеш лагодна, вымаеш з кішэні пашпарт. Ніякіх чэргаў, патрэбных табе, тут няма. Няма ўвогуле машын. А з другога боку паглядзець немагчыма. Табе гэта было вядома наперад, але ты павінен зрабіць рэпартаж з мяжы. Мусіш, хаця выразна ўсведамляеш хісткасць уласнага становішча. “Уезд і ўваход у памежную зону забаронены”. Парушэнне памежнага рэжыму — і гэтак далей.

Гэта не іншая мяжа, дзе кіламетровыя чэргі, сотні людзей, цэладзённае жыццё. Дзе нікому ты не патрэбны. Калона жыве жыццём рухомай вёскі. Адбываецца рознаякі гандаль, робіцца гешэфт. Людзі спяць, ядуць і наведваюць прыбіральню — як звычайна. Тут мёртва. Тут ты — аб’ект пільнай увагі. Спяшаюцца гэта пацвердзіць два маладыя афіцэры, якія накіроўваюцца да цябе з нейтральнай зоны. Межы бываюць розныя...

Мёртвая дарога. Калісьці вельмі ажыўленая. Яе журботнасць падкрэслівае, узмацняе восеньскі краявід, золкае мокрае надвор’е. Безжыццёва выглядае прыдарожны касцёлік без вокнаў, які рамантуюць. Калісьці гэта была дарога жыцця, дарога гурманаў, дарога па каўбасу. На водны курорт. У еўрапейскія кавярні і рэстаранцы. У іншамойнае асяроддзе. Без пашпартаў і візаў.

Гэта была субота. У нядзелю ты мок пад дажджом ля вясковай аселіцы. І не ты адзін мок. Поплеч стаялі людзі. Вясковыя дзядзькі, цёткі, бабулькі. І адрозная публіка. Гарадская. Таксама не аднолькавая. З райцэнтра, з ваяводскага і, асобна, сталічнікі. Парасоны былі не ў кожнага. Вяскоўцы, асабліва старыя, увогуле рэдка імі карыстаюцца. Ці грошай не маюць і звычкі, ці лічаць гарадской завядзёнкай. А можа іх папросту не завозяць у сяльпо.

Толькі што зацэментавалі вялізны высокі дубовы крыж. Яго неслі каля дваццаці мужчын. Паставілі ў зямлю метры на два ці болей углыбікі. Закідалі каменнем, залілі растварам, умацавалі гранітную дошку. Крыху эклектыкі. Спачатку ў ганаровай варце пасталі былыя акоўцы. Затым іх замянілі рыцары. Луналі сцягі. Над ксяндзом трымалі парасон, як у кіно. Калі асвячэнне крыжа і палявая імша закончыліся, дождж раптам знік, на свінцовым небе намалявалася бляклая сонечная пляма. Потым улады будуць патрабаваць спілаваць яго. (І спілююць самі па-зладзейску ўначы). Але гэта будзе потым...

Каля статуі — вялізнай амаль непраўдападобна, на гарадскім пляцы стыхійны мітынг. Пад вокнамі ў начальства, яго чакаюць,

упарта не разыходзяцца. Чаканне зацягваецца. Выходзіць са світай крыху болей сярэдняй рукі чыноўнік. Нечакана з мегафонам, які трымае як недарэчную прыладу. На твары ўсхваляванасць, абуранасць і падспудны страх. Яму выпала стаць арагарам, весці недазволены мітынг. (Раптам зробіць ахвярным казлом?) Ён так і паведамляе публіцы: гэта — несанкцыянаваны мітынг. Кагэгарычна, жорстка, безапеляцыйна. Але ўмыць адразу рукі не атрымліваецца. З ягонай роляй парламенцёра.

У першыя шэрагі праплішчаюцца жанчынкі. Ты стаіш наперадзе з прышпіленым мікрафончыкам, з дыктафонам у кішэні. Папросту насупраць мегафона, які перадаецца з рук у рукі. З чынавенскіх у чынавенскія. Яны тлумачаць, спрабуюць давесці нейкія інструкцыі, пастановы, загады. Ніякавеючы перад абураным натоўпам. Адчуваючы сябе ў чужой дзеі, у не сваёй ролі, выцягнутымі з кабінетаў на вольнае паветра, як рыба з вады. Ім яшчэ адпавядала б гаварыць агульнаслоўныя святочныя прамовы да працоўных калектываў на афіцыйных мерапрыемствах. “Ды пачакайце! Не ўсе адразу! — зрываюцца яны. — Дайце дагаварыць да канца...”

Ты пачынаеш усведамляць, што знаходзішся ўжо менавіта ў натоўпе, а не на мітынгу. Кабеты, кожная са сваім енкам міжволі старалася прабіцца наперад, бліжэй да начальства, каб выгукнуць у вочы, у твар. І ты з першых шэрагаў апынуўся раптам ўсярэдзіне, не рухаючыся, стоячы на месцы. Усчаўся галас, не раўнуючы як на кірмашы. Адначасова гаварылі, крычалі, абураліся мабыць дзясяткі чалавек. Адная жанчынка ажно ўзвіскавала, гучна вылучаючыся, прыцягваючы ўвагу большасці з астатніх. “Я так разумею! — абурана лямантавала яна. — Што мы — залагая курыца. Вой, што я кажу, — курыца, якая нясе залатыя яйкі. І яе хочучь зарэзаць!” “Правільна!” — згадзіліся навокал і падтрымалі воплескамі. “Я тры пенсіянеры забяспечваю. У мяне яшчэ свая сям’я ёсць. Колькі можна падвышаць падаткі!!!”

Мужчына ў цывільным непарушна рабіў аператыўную відэаздымку. Фільмуючы цябе, мітынговак, асабліва якія не маўчалі. А таксама завадатара, які прывёў іх на пляц, выклікаў на размову начальства. Мажны, хутчэй нават гладкі, даволі высокі і з выгляду больш-менш лагодны, вонкава дабрадушны. З крыху пракудніцкімі вачыма. Ніякай абуранасці і злосці, ніякага адчаю. Мітынг пачынаў нагадваць шторм у шклянцы з вадою. Ажно начальства не вытрымала кірмашовай атмасферы і, тэатральна-абражанае, апусціўшы мегафон, пакінула пляц са статуяй і непазслухным незгаворлівым натоўпам.

Людзі ў плямістых мундзірах павялі завадатара ў сваю мянтоўку. Гэта недалёка. На гутарку. Хоць ясна, што — пракакол складаць. Якія з ім могуць быць гутаркі?! Увесь нагоўп рушыў следам, ператварыўшы стыхійны мітынг у шэсце, амаль у дэманстрацыю. Накшталт: уладу — саветам без камуністаў, фабрыкі — рабочым і г.д. Асучаснены варыянт: прэч касавыя апараты, сертыфікацыю, штрафы і падвышэнне падаткаў!

Завадатара завялі ў камяніцу ў стылі мадэрн з лічбай “1909” на фасадзе. З разбяных высокіх старасвецкіх дзвярэй адразу выбеглі ў зухавых барэтах амонаўцы. Публіка запоўніла прастрань паміж пастарункам і ўправай “кэй-джы-бі”, якія існавалі насупраць — праз вулічку. Перад міліцыяй стаялі машыны, таму публіка згуртавалася пад вокнамі абрэвіятурнай установы, што выглядала надзвычай кашчунна. “Кэй-джы-бі”, крыху меней, але традыцыйна баяліся як агню вось ужо гадоў шэсцьдзсят мінімум. Прынамсі ў гэтым горадзе. Сітуацыя чымсьці няўлоўна нагадвала пляц Бастыліі, перад яе штурмам.

Час зацягнуўся. Ажно нарэшце завадатар знетраў пастарунка паведаміў па мабільным тэлефоне (музычны званок чула ўся вуліца), што яго паабяцалі неўзабаве выпусціць. Натхнёная публіка знянацку пачала скандзіраваць прозвішча завадатара. Нават шыбы затрымцелі. Сустрэлі яго радасна-стыхійным пераможным галёканнем. Два грузавікі спецвойскаў, якія напачатку грэліся ў пастарунку, атрымалі адбой і каманду ў сталоўку.

Назаўтра на пляцы каля статуі начальства задавальняла гурманскія пагрэбы жыхароў. Пляц кірмашаваў. Страйкуюць рынкі? Няхай людзі купяць ежы на мітынговым месцы. Лепей есці, закусваць, адпачываць, чымсьці бунтаваць. Учораўні мітынговы дзень надарыўся сцюдзёны, вятрысты, шэры. Цяпер з апошняе восеньскае сілы грэла, цешыла сонейка, нібы ўлады разагналі хмары. Часовыя вулічныя шынкі былі зроблены з фальклорнымі падворкамі — з вясковымі платамі і збанами зверху, звязлізнымі гарбузамі, кашамі з бульбай і буракамі. Са сланечнікамі толькі з гарода. З лавамі, на якіх уладкаваны натуральных памераў лялькі вяскоўцаў. З кавунамі замест галоваў. Гарманісты гралі прыпеўкі і кадрылі. Народ піў гарэлку ды піва, спажываў піражкі і кулябякі. Мноства шынак і вяндрлін, смажаніны смачна кідалася у вочы. Па кірмашы хадзіў, ацэньваючы — ці добра весяліцца публіка, учараўні начальнік з мегафонам у руках перад мітынгоўшчыкамі. Ты пасміхнуўся сам сабе, ледзьве несутыкнуўшыся з ім. Ягоны твар, здаецца, не змяніў напружанасці за дваццаць чатыры гадзіны...

Праз дзень ці два вы сядзелі ў машыне на ростанях, ты і твае візаві — Алекс і Вальдэмар, старыя аматары рок-н-рола. Ззаду стаялі яшчэ некалькі машын. Чакалі амерыканцаў. На вуліцы халадэча, таму грэліся. Слухалі рок-дыназаўраў. Чакалі іншыя, вы хутчэй атрымалі сабе ролю назіральнікаў. Вы слухалі старыя мелодыі, час-часам абмяркоўваючы выканаўцаў. Сціслыя меркаванні на іхні конт, успаміны, звязаныя з маладосцю, калі слухаць такую музыку было амаль злачынствам лёгкай ступені цяжкасці.

Вялікі магутны белы “Форд” — сама моц, хуткасць — імкліва наблізіўся і рэзка спыніўся. Вонкі выбраліся амерыканцы ў акуларах: нехта падобны да японца і яшчэ двое. Дэлегацыя з бацюшкам на чале, з абразом, з пірагом і букетамі рушыла да іх. Вы з цікаўнасцю назіралі. Бацюшка гаварыў прамову. Госці частаваліся, потым з іх счышчалі цукровую пудру. Вецер! “Замест хлеба з соллю яны пірог салодкі паднеслі”, — даволі скептычна пракаментавалі Алекс. “Увогуле гэта ўсё занадта. Навошта каравай, навошта кветкі? — азваўся Вальдэмар. — Дый абраз навошта з ручніком?”

Бацюшка падышоў да вас і растлумачыў свой план. Амерыканцы паедуць наперадзе, іх, як дыпламатаў, павінны прапусціць у мястэчка, да падмуркаў бацюшкавай царквы, якую перашкодзілі будаваць. А за імі прарвемся ўсе мы, — падсумаваў ён. Алекс, апусціўшы шыбу, выслушаў яго і асцюдзіў: наваг калі нас прапускаць, што вельмі сумнеўна, потым усіх паасобку конча аштрафуюць. А падтрымліваць рэжым штрафаў супярэчыць нашаму жаданню. Дый амерыканцаў могуць не прапусціць, — і дадаў. — Яны ўсё могуць.

Вы счакалі, каб не апынуцца сярод удзельнікаў — у калоне. Каб заставацца назіральнікамі. Дарога ляжала ўздоўж мястэчка. Усе ўезды вартавалі міліцыя і вайскоўцы. Любую калюжную вулічку. Вы не хавалі іранічнага захаплення... Бацюшка, чарнеючы расай, жэстыкуляваў, што сь тлумачачы ахове. Калона рассыпалася. Машына дыпламатаў стаяла каля будкі дарожнага паста. Уезд на цэнтральную сядзібу калгаса вартавалі быццам браму сакрэтнага аб’екта.

Важданіна цягнулася вельмі доўга. Вы назіралі з адлегласці. Амерыканец нервова хадзіў вакол і размаўляў па спадарожніковым тэлефоне. Напэўна, з паўгадзіны. Каля вас спынілася машына, поўная мужчын. Яшчэ дзве стаялі абапал уезду ў мястэчка. Пазней выявілася, што гэта адна каманда. Машына, якая вартавала вас, рушыла за амерыканцамі. Астатнія дзве адначасова пакінулі варту і паехалі ў бок райцэнтра. Алекс зірнуў на гадзіннік: васемнаццаць,

канец працоўнага часу.

Так-так, амерыканцаў прапусцілі, калі скончыўся рабочы дзень. Яны хацелі, каб усё па-людску: і з вернікамі сустрэцца, якіх уціскалі, і з начальствам мясцовым паразмаўляць. А ў начальства ўжо рабочы дзень закончыўся, і яно не абавязана. Можна было падумаць, што тут надзвычай стаміліся ад замежных дэлегацый і дыпламатычных візітаў. Амерыканцы, аднак, усё не вярталіся. “Можна іх арыштавалі? Не можна быць!.. Хаця ў нас усё можна здарыцца... І з замежнікамі таксама, і з дыпламатамі. Вунь усіх павыганялі з дыпламатычнага пасёлка, каналізацыю пракладаць будзем новую...”

Паўз мястэчка чарнела аўтастрада. Вы чакалі на раздарожжы. На стаянцы побач прадавалі не гарачыя сасіскі і каву, а дзіцячыя цацкі — вялікія надзіманья і плюшавыя. Пад няўтульным шэрым мокрым восеньскім небам такі гандаль выглядаў яшчэ больш марным і бязглуздым. Ты ні разу не заўважыў, каб нехта спыніўся і зацікавіўся дзіцячымі звяркамі. Цацачная крамка выглядала быццам сумны маскаррад.

Пачало шарэць. Гандлярка згарнула сваю крамку і цягнула вазок з цацкамі ў бок мястэчка. Наперадзе ішла дзяўчынка з сабачкам, які вымыкаўся ў яе з рук, саскочыў на асфальтоўку, дзяўчынка пабегла, каб злавіць яго. Вазок з плюшавымі звяркамі нагадваў балаганчык перасоўнага цырка. Знянацку адная цацка адарвалася і ўпала ў траву. Здаецца, малпа. Гандлярка панура цягнулася, не заўважыўшы страты. Алекс адчыніў дзверцы і, секундна памарудзіўшы, крыкнуў: “Бабуля, зверу згубілі!” Яму давялося паўтарыць. Яна пачула, спынілася і падабрала малпу. Нейк маркотна. Вы паспелі заўважыць, што жанчына зусім не старая, адно па-старэчы захуганая ў хусціну. Алекс знікавеў.

Амерыканцы не вярталіся. Гэта ўсё болей рабілася дзіўным. Няўжо іх усё ж арыштавалі? Бо дзе яны маглі інакш падзецца? Успомнілася, як год таму такім жа восеньскім часам у мястэчку асвятчалі падмуркі будучай царквы. Эмігранцкі святар, які з памылкамі чытаў тэкст і гаварыў з моцным акцэнтам. Дыпламат, які чытаў паперу на замежнай мове, незразумелай нікому з цёткаў і бабулек. Потым быў шчодры фуршэт. Табе міжволі падумалася пра самы іранічны тост — за поспех беспаспяховай справы.

Зусім сцямнела, зрабілася па-просту чорна. Думалася пра тое, што ўладам не давала спакою царква, на якую ў іх ніхто не прасіў ніякіх грошай. Пра тое, колькі высілкаў яны змарнавалі, каб перашкодзіць яе будаваць, каб, нарэшце, разбурыць храм. Па-варвар-

ску. А тут, на ходкім раздарожжы, дзе павінна стаяць аўтазапраўка, дзе падарожны шынок павінен забабліваць гарачай кавай і прынамсі хот-догамі, дзе ўсё павінна асвятляцца ліхтарамі і міжволі прымушаць аўтападарожных спыніцца, тут было цёмна, няўтульна і мёртва.

І вельмі маркотна. Вы сядзелі без святла, моўчкі, нават музыку ўжо не хацелася слухаць. І, галоўнае, не ведалі, што рабіць далей. Уначы штосьці магутнае з моцным святлом раптоўна і хутка праляцела міма. Як балід, як метэор з альбома (машынальна падумалася табе) “Fireball” Deep Purple. У вас амаль не было сумневу, што гэта лімузін “cd”. Яны не спыніліся, на што спадзяваліся вы...

Вы вярталіся бязлюднай дарогай. Прыгарамазілі ў цемры, калі трапілі ў зону дзеяння мабільнай сувязі, каб перадаць паведамленне. Што дыпламатаў не пусцілі да вернікаў, не падпусцілі да царквы. Затрымалі і склалі пратакол, пра што вам удалося даведацца. З рухавіком змагаліся рок-дыназаўры. Вы слухалі старыя хіты. Размовы засталіся ззаду. “Вы збіраецеся ў сталіцу на Nazareth?” “На жаль, не”. “А я днямі ганарар атрымаў — на білет якраз. І за дарогу яшчэ трэба столькі ж. Яны ўжо другі раз прыязджаюць, нечувана. Мне спадабалася: Дан Макафэрці сказаў: п’е толькі мінералку”. “Яны пасталелі, яны ўсе прайшлі праз наркатыкі. Хтосьці загінуў, хтосьці ацалеў. Усяго паспрабавалі”. “Ён захаваў голас. Такі высокі і рэзкі. Астатнія асіпні. Slade, Deep Purple”...

Першы снег, як першая закаханасць, нетрывалы. Ён распускаецца на непрамерзлай яшчэ зямлі, на траве, на пакуль даволі цёплым асфальце, нібы духмяная пена ў ваннай. А потым доўга і нудотна, з перапынкамі, падае маркотны і ёдкі восеньскі дождж. Райскія яблычкі, быццам здзіўлены абьякавасцю да сябе, нават птушак яны пакуль не цікавяць. З цягам начных прымаразкаў паступова абсыпаецца лісце. Яблычкі галеюць чырвоным россыпам. Як аздоблення гірляндамі на навагодні час вулічныя дрэвы. Потым яблыньку спляжаць...

Бацькоўскі садок каля рэчкі, якая праз некалькі кіламетраў трапляе ў Нёман. Лета атрымалася спякотнае. Для вінаграднічка бацькавага найспрыяльнае надвор’е. Але потым неабходна ўпільнаваць, каб вераснёўскія прымаразкі не знішчылі ўраджай ці, прынамсі, каб не папсавалі. І вы з бацькам па тэлефоне пачалі ўмаўляцца. Каб разам паехаць і пазрываць гронкі. І табе, як звычайна, кожнага разу будзе штосьці перашкаджаць. У выхадныя таксама трэба працаваць, інакш можна апынуцца ў апошніх шэрагах. У цябе не атрымалася, і бацька паехаў з суседам. І той яму дапамог абсячы вінаградную лазу. Бязлітасна, як ты потым змог пераканацца. Чым

яна яму перашкаджала? Абвіла сцяну, сягнула да вільчыка? Гэта ж вінаград! У цябе рука не ўзнялася б.

Сумны настрой спараджаюць восеньскія садочкі. Пусты дом з мансардай. З астылым агменем. З пыльным сеннікам. З плеченымі матамі на масніцах. Праз плот прапануе жоўтыя вераснёўскія плады лімоннік. Абцяты вінаград з апошнімі гроначкамі сярод рэдкай лістоты. Сіне-чорныя ягадзіны ў пажоўклай траве. Пад абцяжаранымі ўраджаем дрэвамі яблычныя паляны. Вы з бацькам выбіраеце ў траве самыя вялікія і найлепей захаваныя яблыкі. Немагчыма ўстрымацца, каб не ўзяць прыгожы жаўтаваты — нібы парафінавы з вітрыны — і не адкусіць, не зважаючы, што адваротны бок ужо згнілы. Адзін такі яблык выгрызены са споду. Ты бачыш, што ён ляжаў на кратовай норцы, і кладзеш на ранейшае месца.

Старая сумная позневосеньская казка. Пра дзяўчынку Цалёўку, сляпога крата, з якім яе пашлюбілі, цёмны падземны лабірынт. Пра надзею, ластаўку, вырай і далёкую вабную краіну, дзе заўжды лета. Стаіш наверх перад расчыненым акном. Падаюць яблыкі. Чуюш, як скрозь лістоту абарваўшыся ляціць яблык. Глухі стук. Наступны не толькі чуеш, бачыш, як падае на зямлю. Трэба з'язджаць.

Райскія яблычкі не абсыпаюцца, трымаюцца моцна, учэпіста, самааддана. Як усе вы, большасць, але пачынаюць гнісці. У рэшце рэшт не сарванае і не знесенае ветрам лісце ападае, творачы жоўта-рудаватую палянкупад дрэвам. Каляровая плямана шэрым абліччы восені. Аяблычкі застаюцца на дрэве. Што такое, па сутнасці, змяніць краіну, горад? Свой пакой, вуліца, сцень дамоў. Змяніць няўтульную сумную познюю восень на вечнае гарачае лета. Ананасы, гранаты на вулічных дрэвах, цытрусавыя, вялізныя крамяныя яблыкі з бананавым прысмакам.

РЭПРАДУКЦЫЯ БРЭЙГЕЛЯ

Апавяданне з расчараваннем

Няма, знікла са сцяны кнігарні вялікая рэпрадукцыя Брэйгеля. Кнігарня. Шыкоўныя альбомы. Фламандскія майстры. Трыумфаванне біялагічнага: разяўленыя раты, шчокі ў лоі, чэравы. Мясістыя далоні ў глушчы. Шэрагі кумпякоў, барвовыя каўбасы. Медзяныя селядцы. Гронкі рабцаў, індыкаў. Чвякаюць прожары. Рагочуць, расплюхваюць віно п'яногі. Круглагрудыя фламандкі з глякаў падліваюць чырвонага або бурштыннага — ушклянкі, куфлі. Сонца

залаціцца ў струмені. Шалёныя скокі. Распаленыя, потныя, гулівыя, пажадлівыя. Танчаць апантана. Трасучы шарамі грудзей. Ведаеш, калі занадта вялікая галава, гэта сведчанне анамаліі. А бюст? Калі апошні памер? Ва ўсякім разе — гэта келіх з коптурам.

Дзьмуць у рогі і дудкі, танчаць смычкі, танчаць пальцы па струнах. “Рэжуць жыдкі ў дзве скрыпкі, — успамінаецца мне ўпадабаны калісьці верш, — трэці на трубе равець, а чацвёрты — на басэтлі і тахту нагою б’ець”. Вух! Малююць карціны тутака ж. Шталюгі, пэндзлі, мальберты. Шыкоўныя азадкі і клубы. Як пяюць паэт. Цьмее золата ў вачах, вабяць магутныя грудзі... А рэпрадукцыі больш няма. Адчуваецца, што яму падабаўся Босх. Але ў яго менш містыкі, сымболяў. Або зусім часам няма. Гэткай празмернасці, нагрувашчання ўсяго-усялякага. Болей жыцця, якім вылучаюцца толькі некаторыя босхавы працы. Само жыццё. Са скарыністымі хлябамі, з дымкімі талеркамі поліўкі, з місамі апетытнага мяса.

А вось Брэйгеля-Малодшага болей вабіла іншае. Збор падаткаў, напрыклад. Памяшканне, перапоўненае паперамі, дакладней стосікамі, перавязанымі шпагатам. Відавочна, што не грошы. Тады купюраў, бадай, не было. Толькі паўнаважкая манета. Паперы паўсюдна. На паліцах, у шафе, на канторцы, стале, на падлозе сярод пакоя, пад сталом. Стоячы за сталом, якісьці ідальга, сеньёр з разумным тварам чытае адную. Чарнявы ідальга, гэтка гішпанскі акупант. Побач — службовец, можа які пісарчук. І чарга просьбітаў без капелюшоў, толькі жанчына, якая нагнулася, у белым каптуры. Вось такі Малодшы Брэйгель.

Яны любілі тады ўсякі гешэфт маляваць. Тавар-грошы-тавар. Адлюстроўваць рэчаіснае жыццё. Несвядома ілюстравалі будучыя падручнікі па палітэканоміі. Мянялы, ліхвяры, зборшчыкі падаткаў. Акуляры без дужак, парыкі, грудкі талераў на стальніцы. Учэпістыя вочы, прагныя да падліку пальцы. Сярэдневечныя рахункаводы і бухгалтары. Касіры, інкасатары. Банкіры. Яны любілі, між іншым, пазіраваць. І добра плацілі майстрам за шылды, маляваныя алеем. І за тадышнюю рэкламу, якой была і карціна Брэйгеля Малодшага. Пра якога сёння памятаюць ускосна. Толькі таму, што калі аднаго дагэтуль называюць Старэйшым, значыцца быў і Малодшы.

З рэпрадукцыяй было так. Заходжу ў “Кнігарню пані Элізы”, а тамака побач з кніжнымі шэрагамі некалькі друкаваных рэпрадукцый пад шклом у рамах. І гэтая са сляпымі. Славуты Брэйгель. Жудасная, нейкая фантазмагарычная, але такая сапраўдная сцэна. Калісьці экранізацыя мяне вельмі ўразіла з гэтым даўгальгім Лембітам, эстонцам. “Ціля Уленшпігеля” экранізацыя. Я тады

хадзіў у ботах керзавых, мусіў хадзіць. Кіно круцілі ў салдацкім клубе. Дакладней, гэта быў вельмі прыліковы — на добры кінаэATR альбо дом культуры — будынак. З чорнай кавай у чайной і з салдацкай біт-групай на чале з прапаршчыкам Ламброзам. (Адкуль у яго досыць вядомае італьянскае прозвішча? — думалася мне тады). Да слова, загадваў клубнай камандай капітан Шлангман, з якім у нас аднойчы адбылася сутычка.

Я ўвайшоў, калі сеанс ужо пачаўся. У чорнай зале нябачныя былі браты па зброі. Зелянкавая маса з чорнымі пагонамі, з марамі пра жанчын і дэмбель. А тут сярэдневечная карціна. Адно з самых захапляльных месцаў з падручніка па гісторыі. Ветразёвыя караблі на вуліцах. Сярод спічастых сабораў, вежаў, званіц, замка, палацаў, ратушы, кляштару, купецкіх дамоў і гандлёвых радоў. Гёзы апаноўваюць затоплены горад. Люзія была глыбокай. Я трапіў нават не ў кіно, а ў іншае, захапляльнае жыццё, адрознае ад майго цяперашняга абсалютна.

Я не бачыў, як гасла святло, не бачыў цітраў, пагагоў абавязковага перад фільмам “тэлечасопіса” — з традыцыйным Брэнневым, з пенсіянерамі Палітбюро, з героямі пяцігодак і малайцавата-засяроджанымі ахоўнікамі Айчыны ад агрэсіўнага НАТА. Я апынуўся адразу ў тым часе. Я быў, калі не сярод намаляваных людзей, дык перад карцінамі фламандскіх майстроў, якія ажылі, зрабіліся рэчаіснымі. Да войска я жыў у прыбалтыйскім горадзе. Ён быў чужы мне, з яго мовай, нават шрыфтам вулічных шыльдаў, з яго жыццём і гісторыяй. Але бадай не таму, што ён мне не падабаўся, было хутчэй наадварот. Папросту чужы і ёсць чужы. Калісьці тамака змогусы пабілі крыжакаў. Высозная званіца гатычнага касцёла дамінавала. Каменны салдат з “пшш” — “воін-пераможца”, згодна двухмоўнаму подпісу. Вялікі помнік незразумелым тады паўстанцам 1863-га. Непадалёк ад нашай школы.

Хто памятае той фільм, мяне зразумее. Вялікая была спакуса ў фільмоўцаў. Яны гэтую карціну Брэйгеля са сляпцамі ператварылі ў кінасцэну. Атрымалася з надзвычайнай сілай. Акторы ажывілі старое палатно, надалі рух персанажам, узбагацілі дзеянне, працягнулі ў часе. Падабенства ўражвала. Той жа краявід, фарбы, знаёмыя постаці. Каб гэта ўбачыў сам Брэйгель...

Я адразу звярнуў увагу ў кнігарні на рэпрадукцыю. Дасканала выкананы друк. Фарбы, кожная рыса. Дыхтоўная рама, шкло. Усё бліскуча. Доўга я хадзіў глядзець на яе. Пакуль кошт не зменшыўся ў паўтара раза, грошы абясцэньваюцца. І ўрэшце яна знікла. Вось вісела-вісела, непарушна. Але знікла. Нехта купіў. Не я.

За такія грошы я ўжо гатовы быў, хаця жонка не хацела заакцэптаваць. Яна скептычна прапаноўвала: уяві сабе такую досыць жудасную сцэну ў сваім пакоі. Канечне, зроблена выдатна, хоць усяго толькі рэпрадукцыя. Мой знаёмы мастак Грын-ч мне расказваў пра Сарагосу, дзе карціны не толькі ў банках і ўстановах, але ў кавярнях і барах. Часам гэта рэпрадукцыі, але дасканала выкананыя. Але жонка рэпрадукцыі ўспрымала без энтузіязму. Магчыма, ад аскоміны колішніх савецкіх часоў, з тыражаванымі Шышкіным і Васняцовым. Шкада. Няма ў мяне рэпрадукцыі Брэйгеля.

Няма альбома з выявамі твораў. Якіх толькі няма альбомаў! Але толькі не Брэйгеля. Быў выпадак, я разглядаў сціплы, у мяккай вокладцы. У адной сталічнай кнігараньцы. За гэтыя грошы ды такую кніжачку Я вырашыў пашукаць лепшага, пачакаць калі што. Чакаць я ўмею. Марна. Брэйгеля не тыражуюць.

Я вяртаўся са сталіцы найапошнім аўтобусам. Дзяўчына побач запытала, калі ён будзе ў Беластоку. Я адказаў прыблізна. Ля самай гарадской мяжы аўтобус збочыў на панямунскую запраўку. Затрымка хвілін на пятнаццаць. Ноч. Каля паловы трэцяй. Штосьці я сказаў суседцы наконт панямунскай сядзібы апошняга караля. Дом з калонамі захаваўся. Партрэты. Марчэла Бацярэлі. Кароль за столікам: чарніліца, пяро, рукапіс. Далонь на клепадры, вадзяным гадзінніку. На левым мезеным пальцы круглы сыгнэт. Кароль у шлафроку з футраной аблямоўкай. Рамантычна глядзіць убок і некуды ўгору. Альбо — пэндзля Вігі-Лябуна. У строі прыблізна стагоддзя XVI-га з карункавым каўнерам. На грудзях на ланцугу бляха з цьмянай выявай. Капялюш зшыкоўным страўсавым пяром. Кароль са свежым адкрытым тварам, з прыхаванай у вуснах усмешкай. З левай рукой, зухава ўпертай у бок. Калісьці такі партрэт вісеў у панямунскім палацыку.

Што я ёй яшчэ там сказаў? Ці не пра маўклівы сойм? Я, які ніколі не загаворвае сам, не распытвае, не заляцаецца ў дарозе. Ніколі. Што са мной здарылася? Аўтобус прытармазіў перад мостам, і яна выйшла следам за мной. Я падумаў, што яна ўпершыню едзе ў Беласток, бо яе пытанне... Але чаму яна падумала, што я туды еду? Апроч партфельчыка, як звычайна, у мяне нічога больш не было.

Павячэраць у тры гадзіны ночы і потым рана ўстаць. Адная прыемнасць: разарваць новы пачак кавы. Зачытаешся красамоўствамі. Фірма нямецкая. Мова польская. Вельмі велягурыстая. Паэзія ў прозе. “Ужо больш за стагоддзе захапляльны водар Jacobs з’яўляецца неад’емнай часткай жыцця цэлых народаў і людзей самых розных пакаленняў. Найлепшае зерне Арабіка, традыцыі і тэхналогіі

Jacobs, цудоўны водар — усё гэта незабыўны смак змолатай кавы Jacobs”. Зверху налепка — “Навінка!” — “Цяпер ваша ўлюбёная кава стала яшчэ болей духмянай. Пры выкарыстанні найноўшай тэхналогіі Jacobs зерне кавы перад змолваннем замарожваецца, і вы можаце атрымаваць задавальненне ад выдатнага водару яшчэ даўжэй”. Бяру ў кішэню дыктафон. На вуліцы спёка і сумёты тапалінага пуху.

Наперадзе стаяць мужчыны, на жэрдак два ліхтары і крыж. Самі яны ў кароткіх накідках чырвоных, за імі хлопчыкі — у белых, далей дзяўчынкі ў камізэльках, як быццам нацыянальных польскіх, у вяночках са стужкамі. А следам пяць дзяўчат у блакітных доўгіх сукнях з блакітнымі вяночкамі трымаюць вялізны ружанец. Адна — у цэнтры з крыжам абяруч, да якога ружанец мацуецца. Часткі ружанца накіраваны вялізных гуркоў або дыняў.

Звоніць ручны званок... Дзяўчаты нясуць падушачкі, харугвы з жоўтымі стужкамі. Матка Боская. Яе трымаюць на плячах чатыры дзяўчыны ў доўгіх белых сукнях. У туфліках. Сукні з накідкамі, аблямаваныя чырвоным. Увесь час звоніць узванок. Далей зноўку дзяўчаты гэтак жа на плячах нясуць выяву Маткі Боскай. Мужчыны. Харугвы. Зноў выява Маткі Боскай. Чатыры пажылыя жанчыны ў белых хустках. Яшчэ харугва. Звоніць званок. Нейкі святы. Званок, дзіцячыя галасы, гоман. Звоніць таксама звон. Побач мяне — шоргат падэшваў. (Эфект праслухоўвання гуказапісу падобны, як падчас прагляду відэазапісу. Ты заняты адлюстраваннем выявы, падрабязнасцяў. Або імкнешся вачыма запомніць чым паболей, розныя дробязі і пераказаць максімум на стужку. У абодвух выпадках ты заклапочаны відэазапісам, а потым дзівішся паліфані гукаў, запісаных адначасова, але якіх ты амаль не памятаеш).

Чатыры жанчыны такую цяжкую нясуць Марыю, што трымаюць яе на ўзроўні ніжэй за пояс. Дзіцячыя галасы. Звоніць звон убліжэйшым касцёле. Хлопчыкі абяруч трымаюць вялікі ружанец, адзін з іх зусім маленькі, гадкі два. У белых шатах з чырвонымі накідкамі. Гукі жаночых абцасікаў. Жаночы спеў. Святар з уокі-токі, ахоўнікі таксама. Яны ў чорных гарнітурах. Апэратар са штаты-вам, з маленькай відэакамерай. Харысты з паперамі ў руках. Мужчына — гучнагаварыльнік. Чатыры рупары за спіной, счацвяроныя званочки ў руках. Адначасова ён чалавек — званіца. Следам самі біскупы без шапачак. Адзін з іх пад балдахінам з цяжкім круцыфіксам у руках. Ахоўнік з уокі-токі. Напоўніцу спяваюць птушкі.

Пад парасонам старая манашка з кічкам. Кх, пх... “У нашым горадзе існуе ініцыятыўная група падтрымкі прэтэндэнта ў канды-

дагы на пасаду прэзідэнта Пал Палыча Манькоўскага. Група налічвае (далей — называецца лічба). Учора пачалі працу сваю. Першае ўражанне такое, што людзі прыхільна ставяцца да асобы Манькоўскага. І цяперашні прэзідэнт у асобе нашага прэтэндэнта мае вялікага суперніка. Групы невялікія існуюць і ў раённых цэнтрах. Спадзяванні такія, што свае подпісы людзі аддадуць за Манькоўскага і неабходную колькасць, безумоўна, ён набярэ”. “А слоньцэ высока-высока сьвеці пілётам в очы, огжэва неструдзэнні зімнэ небеске пшэстшэні... Чэкам на вятр, цо розгоні цемнэ зглэмбёнэ заслоны. Встанэ втэды на раз зэ слоньцэм тважом в тваж,..” — запісваю на паперы са слыху. Мая ўлюбёная Кора. Дыктафонныя запісы — сведкі таго гарачага прэзідэнцкага, але марнага лета.

Я магу абьява праходзіць паўз газетныя шапікі, прымушаць сябе не заходзіць у кнігарні, грэбаваць крамамі, куды імкнецца публіка. Магу не ўключачь тэлевізар, што звычайна і раблю. Але ўсё адно гэтае жыццё складаецца з тысячаў і мільёнаў дробязяў, нюансаў. І думка ўвесь час пульсуе, і немагчыма адмежавацца ад рэчаіснасці, ад навакольнага жыцця, якое енчыць, лямантуе, спявае, плача, нема крычыць, гаворыць рознымі галасамі, ператвараючыся ў галас. І мне непатрэбна і нецікавая тая штучная зорка Памэла з сіліконавымі цыцкамі. З вачыма прасцячкі, калі не сказаць дурнічкі. Якая робіць спачатку сенсацыю з павелічэння сваіх малочных залозаў, дзякуючы якім робіцца попытнай на кінарынку. А потым, адчуўшы змяншэнне попыту, заяўляе ў прэсе, што “здзьмуе” цыцкі. Кантрасты, рэзкія рухі, нечаканыя заявы і ўчынкі — для самарэкламы першая справа.

Адзін замежны беларус любіў мне расказваць дзве рэчы. Ведаеш, гаварыў ён, у спачывальні не павінна быць ні тэлевізара, ні камп’ютара, ні кніжак. Каб добра спаць. Я пакуль не магу сабе гэтага дазволіць, сціпла адказваў я. Бо мой пакой быў адначасова гасцёўняй, кабінетам і, само сабой, спачывальняй. Сёння нарэшце інакш. Хіба што каля ложка некалькі кніжак, якія я чытаю ці намаганся чытаць перад сном, пасля дзённай навалы інфармацыі, уражанняў, турботаў. А яшчэ ён любіў вяртацца ў размовах да факта, што большасць апытаных у розных краінах мужчын назвалі нечаканую жанчыну, з якой хацелі б кахацца. Яе імя — Патрыцыя Каас, — урачыста абвешчаў ён.

Што ж, для мяне не было ў гэтым нічога нечаканага. Палякам часта падабаюцца не якія-небудзь порна-дзівы, а спявачка Кора з Маанат. Я сам чуў па радыё такія прызнанні. Па польскім радыё, само сабой. Кора. Вытанчанасць, інтэлігентнасць, але жарсць і моц.

Зрэшты, у яе выпадку правакуюць яшчэ тэксты, якія яна піша і спявае. Пра каханне, прычым тэксты не самыя цнатлівыя. Але вельмі паэтычныя. Бюст зусім не такі вялікі, як у Памэлы, але затое сапраўдны. А вершы?

Przyjdź do mnie w nocy
Z za siedmiu gór i mórz
Kocham gdy mnie dotykasz
Choć nie dotyka się róż

“Калі мяне кахаеш, як ты кажаш, пашукай яблык вечнага каханья з чарадзейскага саду”, — спявае Кора. Каб добра спяваць, зусім неабавязковая вялікая грудная клетка, аб’ём лёгкіх, не кажучы пра бюст. У Памэлы завялікі бюст, досыць пракураны голас і нуль акторскіх дадзеных. Але галівудцы кіруюцца ў такім разе не густам або крытэрыямі, што датычаць прафесійнасці выканаўцаў. Адно законы шоў-бізнэсу: чым большыя бюсты, чым даўжэйшыя лімузіны, чым болей віскі, боек, страляніны і спаленых “кадылакаў”. А таксама забітых і параненых.

Чаму мне падабаецца Брэйгель? Таму што мне даспадобы ўсё натуральнае, строгае. Позняя готыка, а не якое-небудзь ракако. Брыгіткі касцёл, Францішканскі за Нёманам, але зусім не наш езуіцкі. Груба кажучы, мне падабаецца папросту кавалак шынкі, а не парсюк на талерцы, напоўнены моркаўкай і ўсякай гароднінай. Я болей люблю чорную каву, а не капучына з узбітым шумам, з насыпаным шакаладам зверху. Не анёлы, мадоны, завітушкі, кветачкі, а рэальныя сцэны жыцця даспадобы. Мужчыны, жанчыны, рыбіны, кумпякі. Яны бачылі жыццё гэткім прадметным, насычаным, поўным, што перапаўнялі свае карціны людзьмі, рэчмі, жывёламі. Ім хацелася зрабіць жыццёвыя сцэны максімальна змястоўнымі... Адлюстраваць такія на сваіх карцінах. Як мне часам хочацца напоўніць сцісла і канцэнтравана сённяшнім жыццём свае апавяданні, сваю прозу. Жыццём з коптурам. Крама, наладаваная таварам, ежай, рознымі бляшанкамі, бутэлькамі, пачкамі, скрынкамі. Процьма разнастайных машын на вуліцах. Нашпігаваная тэлескрынка. Безліч музыкі: сі-дзі, касеты, камп’ютарныя кампакт-дыскі. Кнігарні, перапоўненыя каляровымі кніжкамі. Поўныя газет кіёскі для прэсы.

Брэйгель, Брэйгель. Калісьці ён намаляваў карціну пад назвай “Краіна дурняў”. Каб ён жыў сёння... У горадзе з гербам аленя Святога Губерта. Што б ён мог намаляваць сёння? Краіну маўчуноў? Людзі з закрытымі ратамі, якія быццам набралі вады. Людзі з

вінаватымі ўсмешкамі натварах, з баязлівымі вачыма. Людзі з безнадзейнасцю ў вачах. З фатальным выразам вачэй. Краіна баязліўцаў, краіна людзей, якія спыніліся перад затокай Чырвонага мора, не жадаючы, баючыся прайсці скрозь ваду, каб развітацца са сваім нявольніцтвам. Страх свабоды. Краіна людзей, якія баяліся выціснуць з сябе рабства. Людзі з рыбінай крывёю альбо нават з сапсаванай. Людзі, якія ненавідзяць усё сваё, а значыцца ненавідзяць сябе.

Брэйгель, карціны якога ажыўлялі ў экранізацыі Шарля дэ Кастэра. Кіно, якое перадавала эпоху, дзякуючы фарбам фламандскіх мастакоў. Незабыўнае ўражанне, што зрабіла кіно, якое я глядзеў яго, калі жыў у казарме. Ціль Уленшпігель, сярэдневечча. Казарма, боты, пад'ёмы, пайка, мацюкі. Уражанне ўзмацнялася гэтым кантрастам. Я быў вельмі маладым і мне бадай хацелася туды, апынуцца ў кіно, менавіта не сярод глядачоў, а сярод дзейных асобаў, трапіць у іншы свет з гэтага чужога і варажэга для мяне. Разам з гэзамі заплысці ў затоплены горад і вызваліць яго ад ненавісных гішпанцаў.

Гэты паэт, які пісаў пра фламандскае мастацтва старавечных майстроў. Пра грудастых жанчын, пра славетныя кумпякі, пра куфлі з півам і віном. Пра гэтыя свавольныя п'яныя танцы, пра гэтую празмернасць ва ўсім. Пра пагулянку, якія адначасова перано сіліся на палотны, маляваліся з натуры. Брэйгель. Было б занадта згодна канонам, каб мой аповед аб рэлігійнай працэсіі закончыўся калекамі, падобнымі ягоным. Якія б маляўніча працягвалі рукі да ўдзельнікаў крыжовага ходу ў спадзяванні на міласціну. Не, інваліды існуюць. Каля цэнтральнага гастронама, каля царквы. А болей там, дзе натоўпы — пры дарозе на рынак.

Магчыма, што я сам сабе крыху супярэчу. Строю кепікі з сучаснай сэкс-бомбы і захопляюся сярэдневечнымі фламандскімі карцінамі з грудастымі кабеткамі. Гэта быў прагэст, я разумею. Супраць бляклых жыццёвых копій, супраць панавання ў мастацтве штучнаватых жанчын, якімі былі мадоны з дзіцяткам на руках або хай без яго. Яны адмаўлялі штучнасць, нежывыя каноны. Жанчына — яна жывая, яна — чалавек. Іхні прагэст быў жыццястаноўчым. Не раўнуючы з марфіністамі першай паловы мінулага стагоддзя, якія разразалі вочны яблык галяком, ды займаліся іншымі гідкасцямі, разбураючы, знішчаючы чалавека разам з мастацтвам. Бюст Памэлы выклікае хутчэй думкі не аб грудзях фламандак, але аб штучных цягліцах культурыстаў. Аб усім гэтым не пішуць вершаў. Туг няма паэзіі.

*Галіна Лаўрэш, нарадзілася
25.09.1960 г. Адукацыя вышэйшая
- інжынер-хімік і бухгалтар. Жыве
ў Лідзе.*

Галіна Лаўрэш

НАВАЛЬНІЦА

або праўдзівая прыгода дзяўчынкі Галінкі

Чэрвень. Цёплы летні полудзень. На двары так лагодна, так пяшчотна ад сонца. На душы светла і радасна ў прадчуванні свята. Заўтра Зялёныя свёнткі (Сёмуха). У Дубічах у касцёле будзе вялікі фэст. О, як гэта fajна! З усіх навакольных вёсак і засценкаў паз'язджаецца моладзь. Равароў ля касцельнага мура і ў дварах суседніх з касцёлам дамоў будзе так многа, як на кірмашы. Пэўна ж будзе і кавалер маёй старэйшай сястры Фрыдэрыкі. Яна старэйшая ад мяне на пяць гадоў, вельмі прыгожая: не таму, што яна мая сястра, а таму, што такая прыгажосць дадзена ёй ад Бога. Сярэдняга росту, зграбная нібы вытачаная фігурка, вялікія карыя вочы, пышныя доўгія валасы колеру спелай пшаніцы. Яна была каралеўнай кожнай забавы. Хлопцы шыхтаваліся ў чаргу, каб затанчыць з Фрыдэрыкай. А за вялікае шчасце было правесці яе дадому. Хлопцаў мела процьму. А колькі разоў адмаўляла на прапанову выйсці замуж! Але ж падобна на тое, што гэты апошні кавалер запаў і ёй у сэрца. Можна і вяселле надарыцца. А тады і мяне паставяць у вясельную дружыну, і хтосьці з маладых хлопцаў будзе маім дружбантам. Во сёння цікава!

Пакуль такія прыемныя думкі кранаюць пагаемныя струначкі

ў душы чатырнаццацігадовай дзяўчынкі, звычайныя хатнія клопаты і перадсвяточныя турботы віруюць у хаце.

- Галінка, каб жа ты прынесла мне з кудры вады памыць валасы, бо абед ужо скоры, - гэты Фрэдзя кліча мяне з суседняга пакою. Я бяру бляшаны бітончык і выходжу на падворак.

- Забярэш кароў і авечак з пашы, як будзеш вяртацца, - гэты ўжо мама дадае мне работы.

Я хуценька бягу па знаёмай дарожцы праз альшыну да суседняга засценка Вільканцаў. Але не, не хочучь ногі бегчы: такая млоснасць разліваецца па ўсім целе. Паветра нібы застыла, набрыняла цеплынёй і цішшу. Не чуваць ані птушынага шчэбету, ані чалавечага голасу, нават лісточкі не варухнуцца, не закалышуцца. Ля вялізнага глыжака, што ляжаў на скрыжаванні сцежак да засценкаў Баўшыса і Міхайцяў, я сцішыла хаду. І раптам нібы коўдра: вільготная, цёпая і абсалютна чорная апусцілася з неба, абхінула з усіх бакоў. Ці то неба абрынулася на зямлю, ці то зямля раскрылася і праглынула ўсё, што было на ёй. Дзе я? Божачка, як страшна! І праз хвіліну моцны стрэл Перуна. Маланкі прасвяцілі цемру. Буйныя халодныя струмяні вады, як ледзяны душ, працінаюць наскрозь. Грымота, яшчэ ўдар, і ўжо ў святле маланак, што крыжуюць неба, відаць, як гнуцца, хіляцца да зямлі хвойкі бліжняга лесу. Страшэнны трэск, і на маіх вачах палае хлёў Грышаля. Бляюць авечкі, рыкаюць каровы. Вялізная бяроза паблізу не вытрымлівае шалёнага націску ветру і ломіцца пры паклоне. Зноў халодная цемра, стрэл, трэск страшэнны, нібы рушыцца неба, лязо маланкі, што працінае чарнагу, і налёты раптоўнага ветру. Я такая маленькая і бездапаможная, мой супраціў зусім нязначны. Сілы, што змяшалі нябеснае і зямное, непараўнальна большыя. Мяне падхапіў налёт ветру, вырваў з рук бляханчык, паваліў і пакаціў па раллі.

Сярод поля стаяла “арка”, так называлі маленькую хатку Пятрукоўскага, перабудаваную са свіронка. Вецер каціў мяне па полі да самай “аркі”. Хатка рыпела і стагнала пад налётамі ветру, хісталася з бокуна бок, але не развальвалася. Спалоханае, тоненькае дзяўчо ў мокрай сукенцы, прыліпшай да цела, з галавой поўнай пяску, з драпінамі і сінякамі на твары, аголеных руках і нагах, стаяла на каленях, учапіўшыся за кут хаткі і, што было сілы гаварыла пацеры.

Я зусім адна ў гэтым вар’яцтве. Гэта канец свету? А як жа мама, тата, Фрэдзя?

Скрозь шум навальніцы чуваць яшчэ нечыя літанні. О, дзякаваць Бог, я не адна! Гэта стары Пятрукоўскі, гаспадар “аркі”, уголас чытае ружанец.

Паволі вецер слабее, грымоты аддаляюцца, навальніца пераходзіць у дождж. Я расціскаю рукі, падымаюся з калень. Хатка, што мяне абараніла, ацалела, як і я.

Потым стары Пятрукоўскі раскажа, што чуў дзіцячы плач, але не здолеў перамагчы вецер і адчыніць дзверы.

Можна ісці дадому. Але як? Праз альшыну не прайсці: вольхі разлажыліся на два бакі. Сцежкі няма. Трэба прабірацца.

Дагарае хлеў Грышаля. Людзі разбіраюць пажар. Згарэла гумно Кужанеўскіх. У суседніх Клайшах, Смільгінях відаць вогнішчы. Там пагарэлі не толькі гумны, але і хаты.

На ўзвышку відаць мой дом: высокі дах, вялікія вокны. “Грышэль новамодны” – так называюць у ваколіцы з-за выгляду дома майго татку. Дзякуй Богу, хата, хлявы, гумны цэлыя. Мама на падворку. Бура вывернула дзве яблыні, што раслі ля ганка. Адна лягла на плот і меней пашкодзіла карань, потым прыжылася. Авечак, кароў пазаносіла за тры кіламетры. Пазнаходзілі ў суседніх Сапунцах, Ліпкунцах, Клайшах. Людзі аддавалі жывёлу, бо бяда была для ўсіх агульная. Мой бляшаны бітончык знайшлі ў звярынцы (так называўся дальні лес, дзе вяліся ваўкі) праз тыдзень.

Фэст адбыўся, як і штогод. Жыццё віравала. Толькі цяпер я ўжо ведала, на што падобны канец свету.

Юльян Місюкевіч нарадзіўся ў кастрычніку 1989. У Лідзе вучыўся ў сярэдняй школе №10, скончыў музычную школуна класе кларнета і гімназію №1, займаўся веславаннем, каратэ. Цяпер студэнт фізфака БДУ.

Юльян Місюкевіч

ХВОРЫ КАЛЕКТЫЎ ЗАВОДА НАШАГА

Як хвароба спакушае алкаголіка да бутэлькі, так і калектыў нашага “Гіганта” спакушаецца да замежнае мовы. Я гэта ведаю. Калі народ хворы на алкаголь, як наркаман на дозу, яго трэба спярша вылекаваць, а потым даваць рабіць выбар.

Ёлкі-палкі! Людзі заводскія, няўжо вы гэтага не разумеце?

Калі алкаголіку прапануюць выбар паміж гарэлкай і мінералкай — што ён выбера? Гарэлку.

Калі пытаюць у наркамана, што ён хоча: дозу ці кілаграм яблыкаў — які адказ ён дасць? Дозу.

Калі нашым заводскім, чыю мову беспадстаўна зневажалі сто тысячаў гадоў, ласкава даюць выбар — на якой мове размаўляць і пісаць, маўляў, кожны “человек свабоден делаць выбар” — што нашы алкашы выбяруць? Гы-ы-ы...

Маразм у нашым аб’яднанні “Гігант” дайшоў да таго, што нават падумаць нам, рабацягам, не даюць. Затое прапануюць — сходу рабі выбар.

Афіцыйна ў нас чатырохмоўе, але мы амаль не можам выбіраць, на якой мове глядзець тэлебачанне, на якой чытаць шылды, газеты, кнігі... Начальнікі ўсё ведаюць, за нас рашаюць.

Нават умовы бланкаў інструкцый у нас на ангельскай ды

польскай. Зрэзь толькі прадугледжваюць тугэйшую, аўтахтонную, палескую мову. Але якія б мы не былі алкашы (і першы сярод іх я), мазгі поўнасю не страцілі, мову — дарагую нам, свайскую, беларускую любім. Мы не даем сходу адказу. Мы — думаем.

А для прыезджанцаў і вырадженцаў, для тых, хто не здатны вылеквацца, хто не любіць мацярынскую мову, думаю, ёсць выйсце. Адкуль прыехалі, туды і нясіцеся. Няма чаго нас ляць і быць сярод нас. У Прыбалтыцы палякі і расейцы, беларусы і ўкраінцы папішчалі, але нікуды не з'язджаюць. Прыціхлі. Дык і ў нашай Гіпербарэі час вам прыціхнуць, бо можна параіць псіхалагічна-ўзрушальную гульню — знайсці сябе сярод сцен і лясоў.

... Не, п'яны зусім я сёння. Зноў нецікавае лезе ў кумпал.

Дай, Божухна, напаўалкашнаму дарагому мне “Тіганту” хутка акрыяць і выздаравіцца, ацаніць сябе і мову сваю.

АЖ ГЛЯДЗЕЦЬ БРЫДКА...

Раніца. У суботу для Васіля яна пачалася а дванаццатай. Гэта для яго нармальна. Увогуле ў жыцці Васіля не было распарадку. У тры гадзіны ночы ён мог сядзець у інтэрнэце, бо не хацелася спаць. Наступным днём тая ж сітуацыя, ён ужо прачнуўся і робіць ранішняю размінку.

Такое жыццё хлопца вельмі не падабалася бабулькам у ягоным пад'ездзе. Дакладней, ім усё ў Васілі не падабалася, што б ні рабіў.

Яны штодня паміж сабой абмяркоўвалі не толькі яго — усіх суседзяў. Сядзелі ў цэнтры двара на лавачцы, адтуль кідалі на ўсіх рэплікі:

— Вунь, пайшоў. Неку страшну адзёжу начапіў.

— Не, Маня, ты не разумееш, такая зараз мода.

— Ды што вы! Я вам скажу, тамака ў цэнтры секта ёсць, вось ён адтуль. Бачыце — які тоўсты ланцуг на штаніне.

— Хіба модна, калі джынсы яго не рванья? Не-не, мабуць, сапраўды з секты.

— Бацькі, пэўна, шпекулянты. Панакуплялі джынсаў амерыканскіх, а бесталач гэтая шастае па сектах, ірве.

— А памятаеце, свята нейка было, і ён сваю сектанцку музыку на поўну катушку паставіў.

— Ну-ну. І яшчэ сябрукі папрыходзілі, на маторах папрыязджалі, шуму нарабілі і з'ехалі.

Дзень за днём размова бабулькаў заходзіла глыбей, кранала ўсё болей важныя рэчы. Праз тыдзень яны высветлілі, што Васіль па загаду секты павесіў свайго траюраднага брата ў лесе, непадалёк ад дому. Затым здагадаліся, што дзяўчына Васіля — мярцвячка, якую секта вярнула да жыцця, і таму ў яе такія белыя валасы і белы твар з праколатым брывом.

— Бачыце, зноў нейкая кроў на майцы, — заўважыла адна з бабулькаў назаўтра, калі Васіль праходзіў побач.

— Ой, аж глядзець брыдка!

— А ён, мабуць, пачуў. Глядзіце якога сабаку на нас напусціў! Жах!

Да бабульчынай лавачкі падыходзіў вялікі чорны сабака. Прынюхаўся да пакета з мясам, і паволі падняў галаву ўверх. Дзве бабулькі залямантавалі, адна пачала крыкма адганяць звера. Сабака загырчэў і раптам кінуўся на пакет, парваў яго і выхапіў кавалак мяса.

Да лаўкі падляцеў Васіль з дручком. Пачаў адганяць сабаку. Гэта спачатку не атрымалася, хаця ён пару разоў заехаў жывёліне па бакавіне, сабака ж ірвануў яго за калашыну.

Невядома як бы закончылася змаганне, калі б не крык з дальняга дваравага кутка:

— Тайсан! Ка мне!

Тайсан абмінуў Васіля, паімклівіў да гаспадара.

— Навошта ты адагнаў яго ад нас? — падазрона пацікавіліся бабулькі.

— Было б лепей, каб ён пакусаў вас?

Васіль паклаў дручок і прывёў сябе ў парадак.

— Чым тамака займаецца твая секта? — нечакана пацікавілася байчэйшая пенсіянерка.

— Цішэй ты! — шыкнула на яе суседка.

— Якая секта? — хлопец з недаўменнем зіркнуў на бабулек.

Ад яснага чыстага позірку абаронцы яны запачуваліся вальней, даліся з пытаннімі. Яны доўга не маглі ўцяміць, што яго джынсы прадаваліся рванымі, а майка з надпісам “Slipknot” не азначала прыналежнасць да якой-небудзь секты.

— Пайдуй, трэба штаніну зашыць, — заканчвае Васіль.

— Дзякуем, унучак, яшчэ раз.

Хлапец схваўся ў пад’ездзе.

Не паспелі за ім зачыніцца дзверы, як на бабульчынай лавачцы гундо сіцца згодны шэпат:

— І ўсё-ткі, яго дзяўчына — круцелька і мярцвячка... На яе

ажно глядзець брыдка.

І бабулі зацягнулі ранейшую гаворку. Ганілі не сабаку і гаспадара, а хлопца з ягонымі штанамі.

ВЫПАДКОВАСЦЯЎ НЯМА, УСЁ ЗАКАНАМЕРНА

Беларусамі нараджаюцца. Не пры з'яўленні ад маці.

Трэба проста абудзіць у сабе глыбока схаваныя пачуцці, разуменне ўласнай ідэнтычнасці. У кагосьці яны прачынаюцца амаль пры нараджэнні, большасць абуджаецца дзякуючы штуршкам лёсу. Пачуюць беларускую музыку, убачаць гераічны ўчынак, прачытаюць цікавую навіну – людзі раптам разумеюць каштоўнасць нацыі, належнасць да адзінага народа з вялікай гісторыяй. Гэта, на жаль, праходзіць. Некалькі такіх штуршкоў даюць плён. Зрух адбываецца, і пачынаецца сапраўдны вір пачуццяў. Лучнасць з продкамі, крывёю, нацыяй, гонар за гераізм продкаў, шкадаванне і часам сорам за іхнія памылкі. Адчуваецца значны ўнёсак свайго народа ў сусветную культуру, узнікае жаданне павялічваць гэты скарб. Расце захапленне гісторыяй, моваю, і, як ланцуговая рэакцыя, яно пашыраецца на ўсе сферы жыцця.

У маім жыцці шмат падобных штуршкоў. Мноства рэчаў, асобаў, без якіх мне было б цяжэй убачыць шчырых беларусаў у сабе і ў іншых. З цягам часу ўсё больш упэўніваюся: каб не было пэўнай падзеі, якая прымусіла мяне задумацца над беларускацю, дык праз месяц, год ці пяць мяне б напаткала іншая, падобная. Збег выпадковасцяў складаецца ў заканамернасць.

З гадамі пэзапна прыходзіла да дзіцяці, хлапчаныткі, школьніка, студэнта разуменне асобнасці, уласнай адметнасці і каштоўнасці. Адчуванне вышыні і зорнасці беларускаці прыйшло ў душу, мусіць, не раней за асэнсаванне нацыі ў сям'і. Потым дадалося значэнне каштоўнасці горада Ліды, Гарадзеншчыны, Беларусі.

З чаго ўсё расло і развівалася, цяжка сказаць.

Па сутнасці, штосьці беларускае суправаджала мяне з нараджэння. Некаторыя кніжкі, рэдкія словы дарослых фармавалі ў маёй галаве суіснаванне некалькіх моваў на нашай зямлі. Гэта ўспрымалася як належае. У дзяцінстве, чуючы, як людзі ўжываюць беларускія словы “цікава”, “трэба”, “грошы”, уяўляў беларускую мову старэнькай бабуляй з мілым тварам, якая прыемна ўсміхаецца пры кожным ужытку яе слова, “вось вы проста так кажаце, не

задумваючыся, а мне прыемна”.

Бабуліны словы “цікаўна”, “падшпарак”, “падшыванец”, “грашоўнасць” гучалі ў душы спевам скрыпкі для музыкі. У кожным дыялектным слове гучала свая нота, штодня іншая, адрозная ад астатніх.

Звязваў слоўнае багацце беларускай мовы са старэнькімі мілатварымі дзядулямі і бабулямі, лаканічнымі дзядзі і цёткамі, якія прыемна ўсміхаюцца пры кожным ужытку іх слова маленькім унукам.

“Як прыемна вы кажаце”, – найвышэйшая пахвала продкаў нам, беларускамоўным жыхарам нашай краіны.

Я сам не заўважыў, як прага атрымаць удзячнае слова і лагодную ўсмешку ад продкаў пералілося ў прагу і моц усведамляць сябе беларусам. То бок падобным быць да іх, кондавых ліцвінаў, крывічоў, дрыгавічоў, радзімічаў. Не змешвацца ні з кім, тым болей з прыблуднымі і наезджымі. Умець адстаяць уласную адрознасць і адметнасць.

У дзіцячым садку даведаўся пра існаванне на нашай планеце розных культураў, народаў, усур’ёз пацікавіўся ў дарослых, чаму мы жывем у Беларусі, а па-беларуску не размаўляем. У адказ пачуў нешта добрае і не вельмі праўладу. Пасля гэтае пытанне вылецела з галавы – павярхоўна пазнаёміўся з моўнай сітуацыяй у такіх краінах, як Ірландыя, Аўстралія, Канада.

Такім чынам, уласнае нацыянальнае вызначэнне цвёрда ўцяміў змалку.

Бадай, першае ўсведамленне для сябе важнасці беларускаці прыйшло ў чацвёртым класе на занятку “Мая Радзіма – Беларусь”. Па шчырасці, да васьмага году навучання ў школе не любіў гісторыі. Аднак у той момант аповед пра Рагнеду моцна закрануў. Простая гісторыя пра палачанку, што мела тры імені, да якой адначасова пасваталіся два князі, дужа ўразіла. Раптоўна адчуў гаротнасць беднай дзяўчыны, намагаўся ўявіць яе моцныя перажыванні, цяжар становішча, у якім яна апынулася, мімаволі параўноўваючы гэта з лёсам краіны.

Беларусам я нарадзіўся, як большасць грамадзянаў нашай краіны. Можна вылучыць момант, калі я перайшоў на беларускую мову. Гэта пачатак 2008 году. Менавіта з першага студзеня я перастаў ужываць расійскую мову ў бытавым паўсядзённым жыцці. Пасля Новага году, а дванацатай раніцы (пасля НГ гэта яшчэ раніца) мне патэлефанавала маці. Абудзіўшыся, узгадаў пра намер абудзіцца свядома, перайсці на родную мову. Паўсонным голасам нешта

прамармыгаў маці, нібыта не заўважаючы здзіўлення, – “я ж казаў, што буду пераходзіць на беларускую”. Так усё пачалося.

Прачынацца пасля сну не вельмі прыемна: цягне ў ложка, хочацца яшчэ хоць трохі пасапаць, узнікае непрыязнасць да таго, хто спрабуе патурбаваць сон. Гэта нармальныя сімптомы. Абудзіцца альбо разварушыць іншага не так проста. Аднак абуджэнне раней ці пазней адбываецца. І мы прачынаемся, вітаючы новы дзень. Веру, што ў нашай краіне яно ўжо пачалося.

Цяжка акрэсліць, хто стаў беларусам. Колькі людзей наса-мрэч з гонарам заяўляе: “Я – Беларус! Но разгаварываю по-русски, потому что это удобно”. Яны ўсведамляюць прыналежнасць да свайго народа. Не дзіўна, што падчас перапісу 1999 году 80% насельніцтва назвалі роднай моваю беларускую.

Для большага разумення сваёй беларускасці патрэбныя сябры, нейкае ачаэнне, што падзяляе тваю пазіцыю. Яго варта стварыць ці адшукаць сярод знаёмых. Дзякуй Богу, мне тут пашэнціла. Насамрэч шчыра ўдзячны бацькам, якія заўсёды мне дапамагаюць, хоць не ва ўсім разумеюць; сябрам, без якіх жыццё губляе цікавасць; настаўнікам, якія дагэтуль суправаджаюць мяне ў жыццёвым шляху.

Кожная нацыя, кожны народ, як дрэва, мае свае карані. У нас, беларусаў, яны глыбока сягаюць, яны моцныя. Усведамленне беларускасці ёсць разуменнем адзінства ўсяе структуры дрэва, гэта той сок, што падымаецца ад каранёў і сілкуе лісце.

СТЫХІЮ ВЫТРЫМАЕ МОЦНЫ

Цемра. Удалечыні бушуе агонь. Зрэдку б’юць вокіі маланкі.

Раптам усё змяняецца. Чорна-сіняе неба прымае цёмна-чырвоны колер. Па зямлі цячэ чырвоная кроў... Выцякае скрозь дзіркі ў панадрэчных берагах, залівае дрэвы.

Ян прачынаецца, хлопец разумее, гэта толькі сон, але яму ўсё яшчэ страшна. Такія сны захоўваюцца ў памяці надоўга.

Дваццацігадовы юнак паволі ідзе на двор. Сонца толькі ўзышло, значыць цяпер недзе шэсць гадзін раніцы. Сёння будзе цяжкі дзень, трэба на ферме шмат зрабіць. Ноччу ішоў дождж, дзіўны дождж: пакінуў пасля сябе на чорнай зямлі беля плямы, зусім нічога не збіў, не зламаў нават кветкі ў палісадніку.

Пасля абеду Ян заўважыў, што дажджавая вада не знікае, наадварот — з’яўляюцца новыя лужыны, большаюць. Вада стаяла і каля дома ў канаве, яна прасочвалася сюды з боку мора.

Жудасная думка з’явілася ў Яна. Малады фермер паспешна пабег да сцяны, якая агароджвала іх раўнінную краіну, Нідэрландыю, ад мора, падняўся на яе. Спужаўся. Мора падышло да саменькага краю сцяны, вада калі-нікалі пералівалася цераз край. Белья плямы на агародзе — лішкі солі — засталіся пасля высахлай вады.

Праз дзве гадзіны будзе прыліў... Што стане з фермаю, гарадком, калі вада ўжо пераплэхваецца праз адна-, нават дзе-нідзе двухмятровую сцяну. Тоўстая шырокая загарода запраста можа не вытрываць напору мяккага ласкавага мора.

Усё загопіць. У гісторыі чалавецтва з’явіцца новая “Атлантада”.

Суседзі паверылі адукаванаму Яну. Многія з сям’ямі хутка пайшлі падалей ад мора.

Паліцыя, як і некаторыя сябры, не ўспрымала Янавы словы ў сур’ёз. Упэўнены, як і многія афіцэры-маладзёны, капітан па тэлефоне параў хлопцу прыехаць у аддзяленне.

Прыехаў, расказаў. Засталося меней гадзіны. Трэба спяшацца.

— Нашы людзі прыйдуць зараз да вас і паглядзяць, ці ўсё так сур’ёзна. Радые перадавала, нябёсы абрынуцца праз дзень. Няма чаго зарана панікаваць.

Самаўпэўненасць пыхлівага маладога афіцэрства ўсюды аднолькавая. Дарэмна Ян ехаў сюды за сорак кіламетраў. Трэба хутчэй ісці, з’язджаць, уцякаць з іншымі людзьмі ў бок блізкай Германіі, а ён нерухома стаяў.

Вярнуўся на ферму. Чаго — сам не ведаў.

Азіраў старэнькі, дасталы ад дзеда, як і ферма, легкавічок. Ні пра што не думалася. Глядзеў на цёмныя хвалі, якія ў хуткім часе заляюць яго дом, ферму. Калі б у яго была сям’я, ён даўно паехаў бы ў Гамбург ці Берлін. Але адзінотніку не было каго ратаваць, а сам ён заўжды вырагуецца. Хлопец хацеў яшчэ раз паглядзець на магутныя хвалі магутнай стыхіі.

Да прыліву засталася гадзіна. Трэба спяшацца, аднак паволіў.

Дома ў Яна пакалень стаяла вада. Ён, стоячы з сумкай на ўзвышшы, сумна глядзеў на бязлюдзелья дамкі, якія першымі апынуцца ў вадзе. Такая стыхія лёгка не сыходзіць.

Ён мог адыходзіць з землякамі. Месцічы яго клікалі з сабою. Прага барацьбы распарадзілася моцным упэўненым маладзёнам іначай. Вычэкваў. Дразніў стыхію.

Нарэшце хлопец адыходзіць, але зноў вырашыў пасамастойнічаць, дабрацца да Германіі водным шляхам — на сваёй старой яхце. Ён паселіцца ў Боне. Цяпер, калі мора рве вал-сцяну, вада вась-вось хлыне на краіну, плыць парацэ супраць цячэння будзе не вельмі цяжка. Вывяслуе. Даплыве. Не маленькі.

Ян быў ужо далёка ад мора. Кіламетры тры ён праплыў на яхце з прымацаваным старым маторам ад разбітага кацера. Сонейка прыветліва свяціла на алюмініевыя бакі карабля. Пранізліва-сумны лес. Маркотныя вулічкі апусцелага гарадка паволі самотна аддаліліся. Стаяла жудасная цішыня, быццам усе птушкі і жывёлы вымерлі.

Хлопец мала ведаў нораў вадзяной і нябеснай стыхіяў, не зразумеў, што апраметная сціхасць заўжды перад шквалам.

Неўзабаве моцны вецер паваліў юнака на дно яхты. Вецер дзьмуў з боку мора... Дзьмуў супраць рачной плыні. За ветрам ішла шэрая цяжкая вада. Нізкая, страшная, моцная. Вецер зашкваліў.

Ясна і тупому пню: дамбу паваліла поўнаасцю. Не верх сарвала — усё вывернула. Прыліў і шторм цяпер наробяць шкоды.

Рака змяніла кірунак цячэння, вада цякла не ў мора, а з мора. Ян устаў на ногі, уключыў матор на ўсю магутнасць, нават здолеў падняць старэнькі ветразь. Ён ведаў, з паднятым ветразем яго каравела можа перавярнуцца, але без ветразя вада хугчэй насцігне яго, выб'е з русла, узнясе на дрэва, уваткне ў сцяну якой будыніны.

Вада ішла адной напорнай плыню, зносіла ўсё могнае. Цягнік, які спешна ішоў побач з ракой, апынуўся ў надыходным моры. Дрэвы, масты пачалі ламацца.

Яшчэ трохкі і чарговая моцная хваля змывае Яна з яхты ў ваду.

Халодны агонь агарнуў Яна. Салёная вада раз'ядае вочы, мокрае адзенне цягне на дно.

Ён плыў, штосілы могся выплысці. Не адчуваючы рук і ног, з цяжкасцю вынырнуў з-пад чарговай перашкоды — ці то вадзяной, ці то сушавай. Ледзь уздыхнуў, як новая хваля накрывае яго. Нейкім чынам ў руках апынуўся абломак драўлянай апалубкі ад яго былой яхты. Гэты абломак не даў Яну назаўжды схаватца пад ваду, не даваў хлопцу патануць.

Моцны вытрымае ўсё. Але ж Ян ніколі не быў моцны, адважны, ён быў ніхто — пакінуты бацькамі працавіты фермер. Які ўсюды не паспяваў, які мала каму падобаў.

Дзіўная з'яўнасць прыроды — яна знішчае, ломіць жалез-

нья караблі, цягнікі, а знішчаны з імі чалавек усё яшчэ жыве. Прырода трымае яго. Для чаго?..

Некалькі разоў ногі аднаго з такіх разбітых датыкаліся да дна; новы прыток вады зноў і зноў падымаў яго вышэй, апускаў.

Тайфун не думаў слабець.

Божа, выбаві нашу краіну ад гэтай дурной бабы! Разумніца прафесарка лезла ў прэзідэнты, абяцала ўсім усё. Найперш кіне грошы на рамонт і падвышку дамбаў; нельга цудоўнай Нідэрландыі залежаць ад марскоў стыхіі. Адгародзім дамбамі яшчэ болей марскоў урадлівай зямлі, крычала баба ў тэледабатах. Абяцала навесці загароды ангельшчыне; чужая мова топіць у нас усё, выраджаем ся. Забыла прэзідэнтка абяцанні, забыла. Можна, разумная цяпер схопіцца за аднову дамбаў. Як бы ні было, Ян за яе галасаваць болей не будзе. Пра што, дурань, думаеш! Ці выплынеш?

Хлопец баўся, што ветравыя ўздыкі супадуць з вадзянымі і яго высокападніме і кіне вобзём. Крый Бог, на які штыр, бярвяно, жалязяку плота.

Наперадзе чыгуначны мост. “Можна ўдасца зачапіцца за яго і перачакаць націск вады?” Змочаны, вымучаны ведаў: на хуткасці, няхай і слабай, ён не зможа гэтага зрабіць, — але жаданне выратавацца, інстынкт самазахавання былі ў маладзёна занадта моцнымі. Учапіцца за мост — апошні шанец у ахаладнелага рызыканта. Хоць бы не было сугаргі ад перанаяркі і холаду.

...Ян адчуў моцны ўдар драўляшкаю па нагах. Запераступаўся. Упаў. Перад вачыма ішла вада. Цёмрань таўшчэе. Бушуюць іскры — у галаве ці наяве? Важка-сівое неба цёмна чырванее.

Узгадаўся ранішні сон... Выплыве, ён выпыве. Лёс яго папярэдзіў. Не здавацца!

Усё раптоўна з’явілася і раптоўна знікла...

Чалавек павінны пабудаваць дом, пасадзіць дрэва, выгадаваць сыноў. Ян не пакіне пасля сябе нічога. Яго дом, агарод, пасевы і дрэвы змыла вада тайфуна, а дзяцей у яго яшчэ не было. Можна ён дарма жыў?

Як дарма? Грэх не прадоўжыць бацькавую радаслоўную! Той адрокся ад сына, пасхаў на заробкі ў Аргентыну, і там фермер ужо другое дзесяцігоддзе, піша мала, грошы рэдка шле, драбязу, але сын бацьку нягоднікам не абзывацьме. Вучыць хоць у пісьмах. Абяцаецца вярнуцца. З тамашнімі дзецьмі. Хоць бы...

Божа, дапамажы мне не грашыць, сумленна жыць! Памажы мне самааддана і доўга-доўга працаваць! Я не прашу грошай, зада-

воляў, паездак — прашу працы.

Абмяклае, закарчанае ад холаду цела нечакана пругка адпінхнулася ад зямлі, выпрасталася.

Хлопца вынесла з шырокага русла ракі да купкі прыгожых дамкоў. Людзі адтуль зрэдзь зазыўна махалі рукамі. Адна лодка кранула насустрач мужчынскай галаве.

Ян ужо не бачыў чырвонага і чорнага колеру, не чуў холаду вады. Мужна церабіўся насустрач ратаванцам. Ён ніколі не быў моцным, ён станавіўся ім. Ян вытрымае напор стыхіі. Ён будзе моцны.

ПРАЗ ШЭСЦЬДЗЕСЯТ ГАДОЎ З ГАКАМ

Ён зноў рана прачнуўся. Ад жудаснага сну. Гарэтны жаночы твар. Побач дзявочы, слёзы на яе падбародку. Дзiesiąткі падобных твараў. Мужчынскіх няма.

Баец цягне карову.

“Што ж вы робіце?!” — на маладога лейтэнанта Мяснікіяна кінулася старая ў паношаным каптане, пачала біць афіцэра ў грудзі. Ад стрэсу і адчаю бабуля штомоцы куснула старшага над байкамі за руку. У яе малыя галодныя дзеці. Яны не аддадуць карову.

Савецкая армія фактычна на самазабеспячэнні. У лейтэнанта Мяснікіяна загад. Яны бяруць сельгасхарч не для сябе асабіста. Яны вызваляюць вас, беларусаў, ад немчуры.

На дзіва, моцны боль. Рука сама рванулася да лапаты на поясе.

Крык. Слёзы ўдаранай.

Мяснікіян хмурна паправіў пілотку з чырвонай зоркай. Ударыў старую тронкам, але выйшла трохі замоцна.

Прысуд дывізійнага трыбуналу падправіў армейскі трыбунал. Камандзіру нарыхтоўчага звязу лейтэнанту Мяснікіяну расстрэл замянілі штрафротаю.

...Стары поўнаасцо прачнуўся, заўважыў коўдру на падлозе. Холаду ветэран не адчуваў. Было гарача. Памыў спатнелы твар і зноў бухнуўся ў ложкак.

Атака. Раненне, на шчасце, не было страшным, нагу не адрэзалі. Раненне, на жаль, не змусіла доўга качацца ў тылавым шпіталі. Зноў акопы перадавой.

Узнагародны медаль сяржант Мяснікіян ганарова насіў на гімнасцёрцы. Недарэчную нарыхтоўку прадуктаў не ўзгадваў.

...Вясна. Сонечна. Нямецкі гарадок. Зноў жаночы твар. Але другі. Прыгажэйшы, не спалоханы. Просіць маладайка хлеба. Савецкае войска ў горадзе. Паліцыі няма — вайна скончылася, а ўлады яшчэ ніякай..

Гвалціць замежніц прасцей. Яны не біліся, не кусаліся. Лаяліся. Прасілі яды. Ні халеры не зразумела радавому савецкаму вызваліцелю сяржанту Адаму Мяснікяну. Ён мог толькі здагадацца.

Неўзабаве быў загад. За любы нестатутны ўчынак савецкіх байцоў трыбуналіла савецкае камандаванне. Сяржанту Мяснікяну пашанцавала. Яго ні разу болей не разглядалі пракурорскія.

Другі сон нечакана скончыўся ўспамінам пра гузак і пранцы, якія савецкаму вызваліцелю пакінула адна добраахвотніца, прыгажуня з Дрэздана.

Сон Мяснікяна прыпыніў будзільнік. Восьмая гадзіна. Сёння свята. Цяпер, праз шэсцьдзесят гадоў з гакам жыхару Ліды Мяснікяну трэба вешаць на пінжак свае медалі і дыбаць на святочны парад.

СКРОЗЬ ТУМАННАСЦЬ

Прыгожае вільготнае змярканне. Ласкавыя чырвоныя промні на збялелым небе падвысветліваюць прыемны туман над травамі і хістаннем вады ціхага возера. Вокны вёскі праглядваюцца з туманнага вэлюму нібы зпаднябесныя зоры нядаўняй ночы. Дзьмухне вецер, туман абрываецца: ён ёсць, і яго ўжо няма.

Туман застаецца ззаду, халодны, чужы, ахінае імжэлай дымнасцю дарогі, новыя хаты, дрэвы абапал шашы.

Шлях скрозь туманы — быццам шлях праз аблогі, што сышлі на зямлю, ці зямля паднялася ў ранішнія аблогі.

Туманная прывіднасць ахоплівае ўсё мацней пешаходаў, аўто, дрэвы. Топіць усё, як вясновая паводка ўсё на лугавіне ўскрай лесу, нізкія агароды вёскі. Лесу не відно, птушак не чуно.

Яшчэ нейкую гадзіну таму чырвоны месяц сярпом весяліў неба. Авось тонкіх рагоў не відаць. Сціхота, ціша. Паўсюль ватны, як дотыкны туман.

Гэта не туман — мора, толькі яно не знізу, збоку, яно з усіх канцоў, зверху таксама. Холадна, ледзь не зімна.

Хочацца барджэй памінаваць пульхную прывідную бясформнасць туманоў. Пачуць светано снасць святла, гукі прыроды, голас Бога. У Яго трэба не адно прасіць — дзякаваць таксама.

Што прасіць, за што дзякаваць... Туманнасць у ваколлі і ў галаве хлопца не разыходзіцца. Гусцее...

НЕАБАЧЛІВАЯ ВЕТЛІВАСЦЬ

У аўтобусе Ян Радзюкевіч прабіў талон, агледзеўся. Ехаць далёка, ён адразу плюхнуўся на вольнае крэсла. Праз два прыпынкі ўзняўся, каб саступіць месца прыгожай інтэлігентнай жанчыныцы гадоў пад пяцьдзсят:

— Сядайцеся, калі ласка.

У танклявіцы, да якой звяртаўся хлопец, змяніўся позірк, твар выцягнуўся. Замест падзякі яна абуральна выдыхнула:

— Няўжо я падобна на старую?

Адзінаццацікласнік спачатку не зразумеў, што ёй не спадабалася.

— Не, выгледзіце! Ён “сядайцеся” кажа! Можна, мяне цяпер ужо на пенсію адправіш? Ты ведаеш колькі мне гадоў?

— Не ведаю, канешне...

— Дык чаго мяне за бабку прымаеш? Табе падабаецца здэквацца з дарослых?

Хлопец моўчкі пашыўся ў другі канец аўтобуса, здзіўлена буркнуў: “Прабачце”, - жанчына яго не чула. Не супынялася. Да яе далучыліся суседкі. Пылка абмяркоўвалі сучасную моладзь. Нават прыстойны жэст маладыя ўхітрацца ператварыць у здзек.

Для большасці людзей аўтобуса здарэнне ператварылася ў вясёлае відовішча сярод паўсядзённай шэрасці, для Яна Радзюкевіча — у чарговае расчараванне пакаленнем, якое так імкнецца вучыць і выхоўваць. Тупыя дарослыя тупа далдонілі абы-што.

НЕ НАРАКАЙЦЕ НА НАРОД БЕЛАРУСКІ

(Зацемкі беларускамоўнага перапісчыка)

У 1898 годзе ў Смаленскай вобласці беларусамі запісалася болей за 80% насельніцтва. Пры сёлетнім перапісе на Беларусі я ведаў дадзеныя папярэдніх перапісаў у незалежнай Беларусі. Калі мусіў быць перапісчыкам, вельмі хваляваўся. Турбавала, не давала спакойна спаць адна думка – як мае беларусы перапішуцца сёлета.

Напрыканцы перапіснай кампаніі з гонарам, на ўвесь свет заяўляю: я ганаруся табою, люд беларускі.

...Перапіс для нас, студэнтаў БДУ, пачаўся з інструктажоў у аўдыторыях, і з папярэдніх абыходаў. Да 14 кастрычніка перапісчыкі мусілі абысці адведзеныя кватэры, запытаць у людзей зручны для іх

дзень перапісу, даведацца пра колькасць чалавек у кватэрах, на якой мове лепей іх перапісваць.

Асабліва вялікага сэнсу папярэдняга абыходу я не бачыў, як і шматлікія мае калегі. Тым не меней разумелі, дзяржаве патрэбна дакладнасць і масавасць. Абыходы не зашкодзілі.

Людзі ахвоціліся адказваць на нашы пытанні, не адразу разумелі навошта прыпёрся перапісчык да іх, калі не збіраецца перапісваць. Усіх людзей падчас папярэдняга абыходу не абышлі, гэта і не патрэбна было. Галоўнае, наведаць па магчымасці кожную кватэру ў перыяд з чатырнаццатага да дваццаць чацвёртага.

Перапісам была занята ўся плынь нашага трэцяга курса. Мы атрымалі цэлы кастрычнік без вучобы, але з праязным на ўсе віды транспарту. Асобныя прадметы будзем здаваць пазней, гэта нас засмуціла. Заробак – чатыры базавыя велічыні (150 тысяч).

Асабіста мне было цікава атрымаць падобны досвед, правесці ўласныя падлікі, пагутарыць з людзьмі. Новай працы радаваўся. Хаця засмучалі некаторыя моманты.

Не хапала беларускіх бланкаў. На нашым інструктарскім участку працавала некалькі беларускамоўных перапісчыкаў. Нам цяжка было запытаць людзей па-расейску. Прыблізна чатыры працэнты людзей прасілі мяне звяртацца да іх па-руску. Згаджаўся. Мне цікава гутарыць з людзьмі, што жывуць на беларускай зямлі, а мову гэтай зямлі не прымаюць, нібы не ведаюць, што ў любой дзяржаве ў любую эпоху мова не толькі сродак зносінаў.

Нам паведамлілі, бланкаў на беларускай мове надрукавалі няшмат, мяне прасілі іх эканоміць, пакідаць на выпадкі, калі людзі самі папросяць. На выбар бланкі не прапаноўваць.

У сувязі з гэтым ўзгадваецца выпадак па вуліцы Мележа. Чалавек прыйшоў на перапіс 14 кастрычніка ў перапісны пункт. Адказаў на некалькі пытанняў, тады толькі выявіў, што пытанні даюць на рускай мове. Спытаў, чаму не прапанавалі бланкі на выбар. Усе чатыры перапісчыцы ў голас заявілі, што беларускамоўныя бланкі пакуль не прынеслі. Чалавек закрычаў. Пойдзе пісаць скаргу ў гарвыканкам. Беларускамоўныя бланкі адразу знайшліся. Перапісчыца і астанія пачалі гаварыць па-беларуску. Развіталіся людзі мілымі сябрамі.

Заўважу пры гэтым, так званыя “Кантрольныя фішкі” (патрэбныя, каб чалавекадвойчы не перапісалі ў двух кватэрах), “Кантрольна-перапісны ліст” (пры адсутнасці рэспандэнта) і шэраг іншых папераў былі толькі на рускай.

У першы дзень перапісу мы фактычна знаёміліся з працай,

вучыліся без памылак запаўняць аркушы. Справа рухалася паволі. Абышоў усяго пяць кватэраў – працоўныя людзі, пенсіянеры.

Значную частку кватэраў наведаў у суботу і нядзелю. За выхадныя пацвердзілася тое ж, марудна ідзе праца. За дзевяць гадзін толькі 25 кватэраў. У першыя дні на кватэру прыходзілася 25 хвілін, у апошнія – 21. Канешне, выдаткоўваўся час на дарогу да наступнай кватэры, перапіснога ўчастка, перамовы па дамафонах, званкі ў кватэры. У асобныя прыходзілася хадзіць па тры-чатыры разы, каб застаць жылцоў.

Адчуваўся патрыятызм насельніцтва. Людзі смела, з гонарам называюць сябе беларусамі. Ніколі раней не чуў столькі адказаў “шчыры беларус”, “чысты беларус”, “у нас уся сям’я беларуская”, пакуль не пачаў працаваць перапісчыкам. Гэтыя ціхія паўсюдныя прызнанні – адно з вялікіх маіх адкрыццяў.

Большасць сталых не саромеліся адказаваць, што размаўляюць на трасянцы. Сучасная моладзь наадварот, выступае за чысціню мовы – беларускай ці рускай.

Многія наракалі на тлумнасць дробных літараў бліз пытання **Родная мова** (што гэта такое – мова, засвоеная першай у раннім дзяцінстве? А чаму б не папытаць, якая мова ў чалавека была ў пятым класе, дзесятым? Такое пытанне, сцвярджалі, нідзе ў свеце не практыкуецца.)

Раней уперапісных лістах было пытанне пра веравызнанне, зараз яго няма. Не ведалі, што пра гэта думаць.

Людзі не разумеюць навошта адказаваць на пытанні “Ці маеце кампутар?”, “Ці падключаны ён да інтэрнэта?”. Адзін юнак з Маскоўскага раёна скардзіўся, у яго рускамоўныя паненкі зусім не папыталі прародную мову, можа запісалі руская. Знаёмы распавядаў пра дзяўчыну, якая не мела ні аднаго беларускамоўнага бланка, ён адмовіўся перапісвацца, “дзяўчына сімпотная, хай яшчэ раз зойдзе”.

З кожным днём перапісу ўсё больш адчуваў гонар за беларускую нацыю. Затурканья, знешне абьякавыя людзі, нягледзечы на шматгадовыя пакуты ўласнае мовы, ведаюць сваю адметнасць, беларушчыну. Некаторыя на пытанне пра хатнюю мову давалі адказ, кшталту «Запишите белоруский. Может, хоть больше людей по-беларуски разговаривать будет». Асобныя разам з мною пераходзілі на беларускую. Сустрэлася і вырождства: адказваючы на чысцоткай беларускай мове, хлапец гадоў дваццаці назваў роднай моваю сваёй і сям’і рускую.

Мноства людзей успрымалі беларускае маўленне як абавязак перапісчыка. «Если трудно, можете говорить по-русски», —

вымавіла прыемная салідная жанчына, думала, відаць, што мы абавязаны зносіцца па-беларуску. “Не надо чурацца роднай мовы, добра, не выракаецца яе”, — бабулька не заўважае, што сама ўжывае рускае слова, пачаставала яблыкамі.

Людзі любяць пагутарыць, могуцца абгрунтаваць адказ на пытанне, падзяліцца болям, гонарам, ведамі. Апавядалі пра вёску, дзе за год сорак чалавек памерла, адзін нарадзіўся. Пачуў жахлівы аповяд пра жанчыну, якая пайшла ў запой на пяць тыдняў і яе на ўзлеску з’елі чарвякі.

Увогуле, гарэлка – асобная тэма ў народзе. Чалавек кінуў піць, забаранілі дактары, другі, не звяртаючы ўвагі на парады медыкаў, піў па бутэльцы ў дзень (працаваў шафёрам), як вынік, неўзабаве загнуўся.

Напакаў розных людзей. Некаторыя, валодаюць ангельскай мовай... і не ведаюць дзень народзінаў маці.

— Я сваю мову не ведаю, дзе ўжо мне замежнымі валодаць, – зазначыў слесар ЖРЭА.

Размаўляючы пра крыніцы існавання, жанчына-настаўніца ўспомніла выслоўе “Як маеш грошы, то і сам харошы”.

Хоць угэтым дзевяціпавярховіку за год абрабавалі трыццаць пяць кватэраў, людзі дужа ветлівыя, рэдкія з асяярогаю запытаюць пасведчанне. За ўвесь час на мяне толькі адна старая накрычала (абяцаў прыйсці вечарам, прысунуўся ўдзень), аднак пасля цукеркамі пачаставала, сказала, баялася перапісвацца, калі мужа не было ў хаце.

Асноўны ўпор усваёй працы я рабіў на 15 -18 кастрычніка. У абед васемнацатага ў мяне было 61,7% апытаных кватэраў. Дадам, на маім участку 120 кватэраў, у сярэднім па тры-чатыры чалавекі.

...У васемнацатым стагоддзі княгіня Радзівіл увяла беларускую мову за паўмесяца. У 1953 годзе па распараджэнні Савета Міністраў СССР усе раённыя, абласныя, краявыя і рэспубліканскія, партыйныя і савецкія ўстановы павінны былі перайсці на мясцовую мову цягам месяца. У Беларусі было вялікае перавыкананне. Магілёўскі абкам партыі, напрыклад, перайшоў за тры тыдні.

У 90-ых гадах таго стагоддзя за нейкі год-два 80-90% нашых школаў зрабіліся беларускамоўнымі. У райвыканкамах з’явіліся перакладчыкі на беларускую мову, і неўзабаве сталі яны непатрэбныя. Павялічвалі заробкі беларускамоўным выкладчыкам і настаўнікам. Насельніцтва дзяржавы сходу загаварыла па-беларуску.

Сёлетні перапіс мне яскрава высвятліў веліч і дабрыню майго беларускага народу. Яны любяць беларускасьць, хочуць вучыць такой любові дзяцей. Трэба іх не асаджваць, а дапамагаць ім у гэтым. Чакаюць зрухаў на дзяржаўным узроўні.

Не наракайце на народ беларускі, ён працуе як можа, жыве як атрымліваецца, спрабуе рабіць усё для лепшай будучыні сям'і, нацыі, дзяржавы.

Народ у нас інэртны, яго цяжка разагнаць, затое, калі разго-ніцца – ужо не спыніш.

rawet.net

Уладзімір Васько нарадзіўся ў 1937 годзе ў в. Ліпчанка Шчучынскага р-на. Працаваў ў рэдакцыі “Лідскай газеты” з 1972 па 2000 г. Жыве ў Лідзе. Сябар Саюза беларускіх пісьменнікаў з 2007 г.

Друкаваўся ў газетах, часопісах, калектыўных зборніках паэзіі Аўтар паэтычных кніг “Прасветленасць” (1981), “На схілах берагоў” (1997), “Кругаворот жыцця” (2011).

Уладзімір Васько

СВАТ

Адос з Ваўковіч перажаніў у акрузе амаль усіх халасцякоў. Казалі, што ў яго лёгкая рука, і што ён валодае моцным ачмурэннем ці, як па-сучаснаму казалі б, гіпнозам. Ён угаворыць і найпрыгажэйшую дзяўчыну выйсці замуж за нехуцавага хлопца. З гэтай нагоды да яго найчасцей і звярталіся кавалеры, няпэўныя ў сваіх здольнасцях паўздзейнічаць словам на маладуху.

Міхалка з Курасёўшчыны як раз быў такім. Нізкарослы, адно плячо трымаў вышэй за другое, постацю малапрыкметны і не кідкі, ён найбольш пабойваўся, што дзяўчына, якую ён прыглядзеў далёкавата ад сваёй вёскі, імгненна адмяце яго ад свайго парога, як толькі ён заікнецца пра жаніцьбу. Міхалку паралі звярнуцца да Адоса. А Ваўковічы як раз былі па дарозе ў вёску Біслюкі, куды Міхалка намыліўся ехаць у сваты.

Ён запрог у суботу вымытага дажджом каня, сам выцугліўся, як мае быць, кінуў увоз некалькі ахапкаў сена, заслаў яго прыгожай дзяругай – і ў дарогу. Адос не адмовіў Міхалку. Ён увогуле нікому не адмаўляў, бо любіў выпіць, павесяліцца, паспяваць, пагаманіць. Мянуска Сват замацавалася за ім трывала і на ўсё жыццё.

- Ты толькі многа не гавары, - казаў Адос Міхалку, калі яны выехалі ў поле. – От паддавай мне, ківай галавой узнак згоды. Калі ж адчуж, што і табе трэба ўставіць дзе якое слова, тактоўна ўстаў яго. А так на ражон не лезь, не спяшайся адразу заікацца пра жаніцьбу. Пра гэта скажу я.

Было якраз бабіна лета. Шаўкавістае павуцінне густа слалася на пожні. Дубовым залатым вянком лес акаймоўваў круглае, як Свіцязь, возера. Сонца ласкава і пяшчотна заглядвала ў вочы і свату, і кавалеру. І яны дваіх былі ўпэўнены, што ўсё-такі ўдача сёння нападкае іх. І як толькі заехалі на падворак, дык адразу і адчулі, з якой радасцю сустрэлі іх бацькі маладой, як цёпла прывіталі, як шчыра запрасілі ў хаці.

І напачатку за сталом усё нават добра клеілася. Адос спакваля напускаў ачмурэнне на бацькоў дзяўчыны і яе самую, Міхалка тактоўна ківаў галавой у знак згоды са сватам, і сам тады-сяды ўстаўляў трапнае слова, чым выклікаў натуральную цікавасць у дзяўчыны. Падобна было на тое, што янаяго прызнала, і што ўсё пойдзе здатна. Бацькі таксама не крывіліся ад міхалкіных высноў наконт розных там гаспадарчых спраў.

Пасля чацвёртага кілішка Міхалка больш распусціў язык, растрыножыў свае думкі:

- Мы, - казаў ён, - калі ідзем на танцы ў чужую вёску, дык быццам сунецца цёмная хмара. За гэта нас і празвалі цёмнікамі. Мы любую вёску можам разгнаць. Нас больш за сто чалавек. Нас усе баяцца.

Бацька маладой, адчуўшы, што Міхалка адхіляецца ад тэмы, не на тыя рэйкі пераводзіць размову, яшчэ наліў гасцям па кілішку... Адос пасля гэтага тонка і звяжна намякнуў, чаго яны сюды прыехалі (хоць і так было зразумела).

- У вас тавар, - спакойна і важна прамовіў ён і наступіў Міхалку на нагу, каб той маўчаў, - а ў нас грошы.

Гэта абазначала, што ён прывёз хлопца ў сваты.

- Можа як домовімся? – паставіў пытанне рубам Адос.

- Ну што ж, - таксама спакойна і важна адказаў бацька дзяўчыны, - будзем гандлявацца.

А ў яе самой дык і вочкі загарэліся.

- Мы ўсіх вас разгонім! – дапіўшы свай кілішак, зноў выкрыкнуў Міхалка. – Усіх! Як мышы будзеце разбягацца!

- Каго ты нам прывёз? – вылупіў вочы бацька маладой на Адоса.

- Ах, каго прывёз?! – разгарачыўся Міхалка. – Зразубачыш. Я адзін вас усіў разганю.

- О-го-го!

- О-го-го!

Міхалка кінуўся ў запечак, схапіў зубчаты пранік, якім качалі на качалцы кужэльныя кашулі, каб яны былі больш мяккімі, прыбег назад і як грукнуў ім па сталю, дык усе бутэлькі так і пападалі.

- Забірай адсоль свайго цёмніка! – на ўсю моц голаса выкрыкнуў бацька дзяўчыны. – І вязі туды, адкуль ты яго прывёз.

Адос схапіўся з месца, вырваў з рук пранік у Міхалкі, і пасадзіў

самога на лаву.

- Ну перапіў чалавек. Што зробіш? – казаў ён бацькам дзяўчыны. – З усімі такое бывае. Пацверазее – паразумнее.

- Забірай, забірай! Нам такія цёмнікі не патрэбныя.

Адос адчуў, што ачмурэнне яго развеелася, як дым, што ўсё правальваецца. А Міхалка тым часам неяк выкруціўся з Адосавых рук і засандаліў пад вока самому свату.

З-за стала выскачылі маладая і яе маці. Збянтэжаныя, яны прыпыніліся каля печкі і пазіралі на Міхалку, чакалі, што ён будзе рабіць далей.

- Пута ёсць? – спытаў Адос у гаспадара.

- Ёсць.

- Прынясі. Звяжам гэтага нягодніка.

Бацька дзяўчыны выйшаў з хаты і неўзабаве вярнуўся з падворка. Дваіх яны рашуча заламалі рукі Міхалку назад і моцна звязалі іх путам. Адос папрасіў прабачэння ў сям’і маладой, схпіў Міхалку пад паху дужай правай рукой, вынес на двор і, як ката, укінуў у воз. Там ён усё яшчэ брыкаўся на сене, пагражаў, што прыдуць у Біслюкі ўсёю вёскаю і як належыць правучаць біслюкоўцаў. Але неўзабаве моцна заснуў.

Канём усю дарогу аж да Ваўковіч кіраваў Адос. Спыніўшыся каля сваёй хагы, ён расштурхаў Міхалку, пасадзіў яго і спытаў:

- Даедзеш адзін дамоў?

- Даеду. А што я нарабіў?

- Нарабіў ты, то нарабіў. Такую дзяўчыну страцілі. Цяпер ты да яе болей і не рыпайся. Не пойдзе замуж. Зганьбіў ты і мяне, і сябе. Хоць вочы завязвай ад сораму. Свалата!!! Ты што ў сваты ездзіў ці Біслюкі разганяць?!

- Перапіў. Што я зраблю... Няхай не наліваў бы па поўнай.

- Сволач! Ён адзін усіх разгоніць... Было б хоць каму разганяць... Дохлае кацяня! Едзь дамоў і нікому нічога не кажы, цёмнік ты няшчасны!

Адос саскочыў з воза і пакіраваў у сваю хату.

* * *

“Хто круціцца, той мае” – кажуць людзі. Адос жа, хоць і круціўся спаўна, нічога не меў, апроча старой дубальтоўкі, худога кая і брыкушчай каровы, якую, каб падаіць, патрэбна было за заднюю нагу прывязваць вяроўкай да плоту.

А яшчэ язык у Адоса круціўся больш, чым ён сам. Ён абганяў часам нават яго думкі, бывала, не паспее Адос пра што-небудзь добра падумаць, як язык яго тут жа ўсё выдасць на-гара. Прымаўкай “Слова не верабей, выскачыць – не зловіш” ён грэбаваў.

... І гэты во, бурліла вяселле ў вёсцы Прудцы, згубленай у

бярозавых пералесках, далекавата ад шашы. Вясельнікі, добра падпітыя, выйшлі з душой хаты на падворак, каб расслабіцца, адпачыць ад яды і гарэлкі. Музыкі ўселіся каля яловага тыну, абвітага дзе-нідзе чахлаю крапіваю, на слончыку, дружна і зладжана зайгралі. Чорненькі, з кучаравым чубком, рэзаў на гармоніку, а другі, русявы, з пільным позіркам вачэй – на скрыпцы.

Младыя хлопцы і дзяўчаты, па-святочнаму прыбраныя, расчырванеліся, дружна кінуліся ў танцы, а старэйшыя, мужчыны і жанчыны, падаліся на вуліцу: хто сеў на лаўку, іншыя пазбіраліся ў асобныя групкі, загаманілі.

Адос на гэтым вяселлі быў сватам. Ён спыніўся каля мужчын, якія стаялі на бруку, насупраць варот, тварамі да падворка. У спрэчках яны і не заўважылі, што на якіх паўтара крокі ад іх, на пяску, ляжаў нядаўна “спечаны” суседавай каровай “каравай”. І Адос якраз і трапіў нагамі ў гэты самы “каравай”. У новых туфлях, у папрасаваных штанах, даўгаватых і шырокіх, ён усё мясіўся і мясіўся ў ім і казаў:

- Учора я так напіўся, так напіўся, што аж хацеў памерці.

- От, каб хацеў, то памёр бы, - высалапіў язык Васіль Ясюкоў.

Будучы сумленным па натуре, Сцяпан Шундрык убачыў, што Адос месіцца ў “каравай”, памкнуўся было сказаць яму пра гэта. Але Ясюкоў непрыкметна наступіў яму на нагу і мовіў:

- От, не перашкаджай чалавеку, няхай выкажацца.

Трэба ж зчагосьці пасмяяцца: як-ніяк ідзе вяселле, а тут пад носам такое дзецца...

- Усе ўжо разышліся, - задзіраючы бараду ўгору, працягваў Адос, - а ваш гэты самы Жэнік Кажукла падсеў да мяне за крайні стол (я яшчэ не паспеў выйсці) і ўсё налівае мне і налівае. Не дасць слова вымавіць і зноў налівае. Маўляў, даўно не бачыліся. І так спаіў мяне, так спаіў, што я хацеў аж памерці.

- От, каб хацеў, то памёр бы, - зноў выскаліў зубы Васіль Ясюкоў і непрыкмет глянуў уніз.

Ад “каравая” ўжо мала што і засталася на зямлі, усё перабралася на туфлі і штаны Адоса.

А Ясюкоў і яшчэ падпіхвае яго да размовы, каб той не агледзеўся, ушто ўлез:

- Адос, ты ж такі ўдалы паляўнічы, а які сват! Цябе ж ведаюць ва ўсіх вёсках. Раскажы што-небудзь забавнае.

- Забаўных гісторый я ведаю многа. Да раніцы мог бы іх расказаць.

- Ну хоць адну з іх.

- Аднойчы я пайшоў са сваім малодшым сынам Юстынам на паляванне. Ён у мяне такі хітры і жвавы, як вуж. Я агледзеў улесе нару, дзе ваўчыца вывела ваўчанят, і хацеў забраць іх дамоў. Узялі мы з сабой торбу, прыйшлі да нары, я і кажу Юстыну: “Лезь. Ты

танчэйшы за мяне”. – “Ага, лезь, а як ваўчыца там – загрызе. Папары галінай.” Я папароў – ваўчыцы не было. Юстын узяў торбу і палез. Я прыхаваўся за куст і, трымаючы ружжо напагагове, пачаў назіраць. А тут якраз вавёрка заскакала па галлі над самай маёй галавой. Я і перавёў на яе позірк і не прыкмеціў, калі ваўчыца юркнула ў нару. Ubачыў толькі, як яна пружынай выскачыла адтуль, калі падскочыла ў гору і замертва ўпала на зямлю.

- Ну, а з сынам што? Што з сынам? – захвалываўся Ясюкоў.

- А Юстын мне расказваў пасля: “Я сабраў у торбу ваўчанят. Бачу: нехта лезе. Я і кажу: “Баця, не лезь, я ўжо сабраў. І тут нешта чорнае імгненна развярнула і маланкай выскачыла з нары. Гэта аказваецца, была ваўчыца...” – “Яна цябе спалохалася, сыноч, - кажу я, - яна не чакала, што ў нары акажацца чалавек, і, напалохаўшыся, сканала ад разрыву сэрца.” Вось якое было ў мяне здарэнне на паляванні.

- А яшчэ што-небудзь, яшчэ. Так цікава ты баеш!..

- Неяк пасучы каровы, - працягваў Адос, - я сеў на кучу галля ў лесе. Не паспеў закурыць, як адчуў, што гэтая куча заварушылася і падымае мяне ўгору. Я імгненна саскочыў з яе. А з-пад галля выскачыла дзікая свіння і з ёю вывадак парасят. Я так уцякаў, так уцякаў, што аж хацеў ногі паламаць.

- От, каб хацеў, то паламаў бы, - зноў злавіў на слова Адоса Васіль Ясюкоў.

Мужыкі усё хіхікалі і хіхікалі, кідаючы беглыя позіркы на Адосавы ногі, а ён думаў, што яны хіхікаюць з яго аповядаў.

- Ну, а яшчэ што-небудзь смешнае, - падбукторваў Адоса ўсё той жа Ясюкоў.

Але ў гэты час на падворку сціхла музыка, гасцей пачалі запрашаць за сталы. Заварушыліся на вуліцы і мужчыны. Падыходзячы да дзвярэй, ужо ціхім і спачувальным голасам, зноў прамовіў Ясюкоў:

- Адос, але ж ты і наваксаваў свае туфлі, так наваксаваў, што аж блішчаць.

Адос глянуў уніз і сканфузіўся:

- Ё-маё! Дзе ж гэта я так улез.

- От, праходзіла карова, наляпала табе на ногі, а ты і не заўважыў.

- Ну добра, нікому толькі не кажы пра гэта. Я пайшоў на рэчку адмывацца.

Вясельнікі дружна рассядаліся за сталы. Нехта апомніўся:

- А дзе ж сват? Сват дзе?

- Дакурвае цыгарэтку. Зараз прыйдзе, - заспакоіў усіх Ясюкоў.

На другім перапынку старэйшыя зноў пакіравалі на вуліцу, а моладзь закруцілася ў віхурным танцы на ўтаптанай траве. Да мужчын, сярод якіх стаяў і нейкі незнаёмы худаваты чалавек з рай-

цэнтра, далучыўся і Адос.

На розныя тэмы, стыхійна пераключаючыся з адной на другую, гаманілі вясельнікі. Нехта пахіліў размову ў бок палітыкі. Райцэнтраўскі чалавек зважна даводзіў думкі пра моц і непарушнасць Саюза, пра дружбу паміж народамі. А Адос вазьмі і баўтані:

- От, Беларусь магла пражыць і адна, без Саюза.

Незнаёмец, мабыць, зафіксаваў у памяці гэтыя словы ці што... бо праз некалькі дзён Адоса выклікалі ў райцэнтр на допыт. Ён упарта выкручваўся, адмаўляўся ад сваіх слоў, казаў, што нічога падобнага ён не гаварыў і не збіраўся гаварыць. Тады следчы рэзка павысіў голас:

- Ты ведаеш, Гініш, якую падаеш ідэю?! Ты падаеш ідэю аб развале Саюза! А гэта страшней, чым сусветная катастрофа! (Каб у нашы дні ён, напэўна, сказаў бы: "Гэта страшней, чым атамная бомба!") Але атамнай бомбы тады яшчэ не было: вядома ж, ішоў толькі 1937 год).

І следчы яшчэ раз паўтарыў:

- Гэта страшней, чым сусветная катастрофа! Разумееш?

- Разумею...

- Нудык што. Ці можа табе паціскаць крыху пальцы ў дзвярах, каб трохі памякчэў?

- Не... не трэба...

- Дык чаго маўчыш?

- А чорт яго ведае, можа, па п'янцы што-небудзь і баўтануў на вяселлі, - скрывіўся Адос. - Не помню.

Гэтыя словы следчы расцаніў, як чыстасардэчнае прызнанне і падсунуў яму густа спісаны ліст паперы, паказаў, дзе патрэбна распісацца. Адос нізка нахіліўся над сталом і, цяжка ўздыхаючы, незграбна мазолістай рукою вывеў некалькі крывых каракулін.

- А зараз можаш ісці дадому, - дазволіў яму следчы. - Свабодны.

Дужа апанураны, устрывожаны, Адос марудна мераў кіламетры да сваёй вёскі і ўсё думаў, што з ім будзе.

Наступіла восень. Лісце яшчэ не паспела схопіцца пазалотай, але ўжо крыху прывяла, страціла сваю яркую летнюю свежасць. Едучы ў лес па дровы па той самай дарозе, што вяла ў Біслюкі, Міхалка сустраўся з Адосам, якога вязлі на возе ў райцэнтр два міліцыянеры, каб адправіць яго ў Сібір. Размінаючыся і параўняўшыся з імі, Міхалка моцна выгукнуў:

- Ну што?! Дакруціўся?! І на цябе гарэлка падзейнічала?! А на мяне так крыча-а-аў...

ПАЛКОЎНІК

Мінуў амаль месяц, як у Прыдыбайлах пачалі выганяць ка-

ровы на пашу. Па вуліцы-брукаванцы з доўгім кіем у руцэ, угумовых ботах, у староў бабулінай ватоўцы, караткаватай і абношанай, ідзе за стагкам Ванька Тайсман. З ім, трымаючыся бліжэй да плоту, каб не ўбіцца ў стагак на даволі вузкай вуліцы, сустраўся дзядзька Кузьма з аддалёнага хутара. З пляча ў яго звісаў шырокі жаўтаваты кубінскі мех з-пад цукру. Кузьма ад нечаканасці як быццам бы крыху смеўся, калі ўбачыў перад сабой чорнага хлопца. Ды Ванька сваёй адкрытай, белазубай усмешкай асвяціў усю вуліцу ў гэтую хмурую веснавую раніцу і гэтым супакоіў дзядзьку. Чорныя вочы пастуха з пачырванелым адлівам бялкоў на момант ўпіліся ў Кузьму, і той захваляваўся: “Пытацца ці не ў яго”?

Пасля асмеліўся:

- Дзе тут у вас можна было б купіць парасят?

- Ды вунь там, за мосцікам налева. Дзядзька Сымон прадае. У яго дзве свінні апарасіліся, - адказаў Ванька.

Кузьма, бы спрасонку, залыпаў вачыма: “Тлянь ты, і шпарыць па-беларуску, па-вясковаму. Цікава...”

- Куды, Пярэстая?! Каб цябе гром забіў з яснага неба! – выкрыкнуў Ванька і зашлёпаў мокрымі ад расы ботамі па бруку.

Кузьма азірнуўся і недаўменна паварушыў плячыма. Ён, не спяшаючыся апусціўся ў далінку, перайшоў цераз мосцік. З хагы па правай руцэ высунуўся на вуліцу сівы, амаль струхнелы дзед Осіп, і Кузьма не паленаваўся і ў яго запытаць пра парасят.

- Кіруй налева, - адказаў той, - на гэты падворак. У Сымона ёсць. І нямала.

- А што гэта ў вас за пастух? Увесь чорны, бы з коміна вылез.

- А-а-а, гэта негрыцёнак. Дочка Антолькі знохалася ў Мінску з неграм. Прыдбала хлопчыка. А ён увесь у бацьку пайшоў. Прывезла бабулі на выхаванне, калі ён яшчэ і гаворыць добра не ўмеў. Стаў тут сваім чалавекам.

- Я гляджу, што і на кароў крычыць па-нашаму. Як закрычаў: “Куды, Пярэстая?! Каб цябе гром забіў з яснага неба!” – дык я і вушам сваім не паверыў, што ён так умее.

- Сапраўдны беларус! Мы ўсе яго любім. Добры такі...

- Ну а маці яго дзе?

- Паехала з неграм у Афрыку. Лісты прысылае, а сама нешта не аб’яўляецца.

Мужчыны разышліся.

Як толькі каровы выйшлі за вёску, Пярэстая першай пакіравала да лазні, што месціцца пры лузе, прыпала шыяю да вугла і ўпарта пачала чухацца. Старая зімовая ў перамежку з пылам поўсць, густа пасыпалася на зямлю. Каровы на пашы разыйшліся шырэй, прагна прыпала да маладой, сакавітай травы.

Ванька прысеў на вышчарбленым зверху валуне, прыпадняў каўнер ватоўкі, каб лепш захінуцца ад ветру. Пярэстая, спатоліўшы

сверб, памукала каля лазні і неахвотна далучылася да статку, раз-другі скубанула траву, а ўсё больш пазірала на той бок рачулки, дзе ярка зелянела ярына. Нарэшце, асмелілася і пакіравала туды. Ванька зноў часта зашлёпаў гумовымі ботамі па мокрай траве і, не дабегшы да Пярэстай, здаля шпурыянуў на яе доўгі ядлоўцавы кій, які трапіў ёй якраз па рагах. Тая ад болю нервова закруціла галавой і незадаволена вярнулася да астатніх кароў.

- Я табе пакажу, як у шкоду лезці!

* * *

Ванька вырас у Прыдыбайлах. У тутэйшай школьнай бібліятэцы ён перачытаў амаль усе кнігі беларускіх пісьменнікаў, выхаваў у сабе такога патрыёта, якога і ва ўсёй акрузе не проста знайсці. Дзед Мікола, які, на жаль, ужо пайшоў у лепшы свет, навучыў яго вязаць венікі, плясці кошкі, хадзіць за плугам, плаваць і калоць дровы, касіць. Ваньку ўжо стукнула васемнаццаць. Яго варта было б вывесці ў людзі. Але за што і як? Да таго ж і Антолька без яго прапала б. Ён у доме сапраўдны гаспадар: і соткі пасадзіць, і агарод, дроў на зіму назапасіць, кармоў на кароўку.

А тут у калгас якраз навезлі авечак – больш за тысячу. Брыгадзёр Місюта, раячыся з жывёлаводамі, і кажа:

- А што калі мы прапануем быць пастухом Ваньку Тайсману?

Ён спраўны хлопец. Два пастухі ўжо ёсць. Ён будзе трэцім.

- Ты што?! – устала на дыбкі загадчыца фермы Кузюта. – Ён паб’е ўсіх авечак. Ведаеш, як ён кій далёка кідае? За сто метраў. І б’е без промаху.

- Нускажам, каб ён па авечках не цяляў, а кідаў кій збоку. Каб толькі палохаў іх.

А ці чуў ты, што Пярэстай усе рогі пазбіваў?

- Як быццам у яе было многа рагоў? Два і было ўсяго. Пярэстай так і трэба, бо яна ўжо залішне шкодная.

- Як хочаш!.. – сціснула вусны Казюта.

Ванька пагадзіўся быць пастухом. З двума другімі напарнікамі выганяць яны, бывала, авечак на пашу і пільна назіраюць за імі, каб чаго благога з імі не здарылася, каб, калі якая акоціцца, ягняткі паднясці, не даць малым трапіць пад ногі статку.

Сядзяць пастухі паасобку, і кожны думае пра сваё. А Ванька разважае: “От недзе мае тата і мама месяц там пясок у Афрыцы, у пустыні, а я тут сяджу сабе спакойна на камені і люблюся прыродай. Нёман цячэ прывольна ўнізе, лес адлюстроўваецца ў ім каля таго берага, а туткуты ядлоўцу на ўзвышэнні, алешнік расце па далінках, бор непадалёку. Што яшчэ патрэбна для душы”.

Напачатку на пашы ўсё ішло добра. Але неўзабаве да авечак панадзіліся ваўкі, і так яны нябачнападкрадуцца да іх лагчынкамі,

па-за кустамі, што ні пастухі, ні авечкі не прыкмецяць драпежнікаў. І амаль не было такога дня, каб хоць адну авечку ды не разарвалі.

Начамі не спаў Ванька, усё думаў, як аднадзіць ваўкоў ад авечага статку. І аднойчы пад раніцу, калі абуваўся, акрыліла яго светлая думка, якой ён тут жа падзяліўся з бабуляй:

- Бабуля, ці ёсць у нас які-небудзь званочак?

- Ёсць. І не адзін, а цэлы раменны вянок. Некалі, калі маладыя ездзілі ў царквувянчацца, такія вянкi надзявалі коням на шыю. Здалёк было чуваць іх звон. Іх у нас называюць шалестунамі.

- Прынясі, бабуля, мне іх сюды.

- А навошта?

- Начаплю на сабачку Драбка, буду ваўкоў імі палохаць.

- От, яны разарвуць твайго Драбка разам з шалестунамі.

- Не думаю.

Антолька прынясла вянок званочкаў, і Ванька перарабіў яго, прыстасаваўшы да сабачай шыі.

Пагнаў Тайсман авечак у поле, сеў на камень і пазірае то на статак, то на кустоўе. А Драбок, крыху большы за ката, ляжыць поруч, грэцца на сонцы, вочкі жмурыць. Раптам ён нешта насцярожыўся, прыўзняў вушы, ускочыў на ногі. Мабыць пачуў воўчы дух?

- Кусі іх! – выкрыкнуў Ванька і кінуўся ў бок да авечак.

Драбок сарваўся з месца і клубочкам пакаціўся да кустоў, звону і цахагу нарабіў на ўвесь абшар. Ванька ўбачыў, як два мацёрыя ваўкі аж зямлю дзяруць пад сабою – так з перапуду ўцякаюць у лес.

- Хіба я вас правучу! – задаволена ўсміхнуўся Ванька.

З таго дня ён кожны дзень браў Драбка ў поле, і кожны раз ваўкі аж ногі ламалі пад сабою, уцякаючы прэч ад статку, пачуўшы звон шалестуноў.

Высокага росту, удоўгім, прагумаваным, зялёным плашчы, з важкім кіем у рудэ, Ванька штورانіцы важна крочыў на ферму, і за такі яго ўнушальны выгляд, стройную постаць увесцы яго празвалі палкоўнікам. Праз вокны з прытоенай цікаўнасцю глядзелі на яго людзі і казалі:

- Глядзі ты, палкоўнік ужо на ферму пайшоў. Ранні.

На дваццатым годзе Ванькавага жыцця з Афрыкі прыехалі яго бацькі. Маці з разбегу ад самых веснічкаў кінулася да сына, які стаяў угэты час каля ганку, і, абняўшы яго за шыю, ціха заплакала:

- Ванька, сыноч мой, я так даўно цябе не бачыла! Які ты велькі вырас!

- Не плач, мама. У мяне ўсё добра.

Бацька таксама моцна абняў сына і пацалаваў яго ў шчаку.

Увайшлі ў хату. Антолька не аднімала хусцінкі ад вачэй. Супакоіліся толькі тады, калі дочка і зяць пачалі выцягваць падарункі з

сумкаў, паклалі на стол стос грошай.

Усе неяк спакойна паабедалі і вылезлі з-за стала, расселіся хто дзе. Антолька спытала:

- А што ж будзе з нашым Ванькам? Так ён і будзе ўсё жыццё авечак пасвіць?

- Няхай паступае ў Мінскую ваенную акадэмію, - прамовіла дочка.

- А мне як быць?

- Мы цябе, мама, возьмем да сябе. Купім у Мінску кватэру – і ты будзеш жыць разам з намі.

Антолька прасвятлела ў твары.

Ваньку ўдалося паступіць у акадэмію, скончыць яе і атрымаць званне лейтэнанта. Пазней на яго пагонах заблішчэлі тры зорачкі. Старэйшы лейтэнант Іван Тайсман служыў непадалёку ад роднай вёскі, улесе, дзе размяшчалася іх часць ракетна-зенітных комплексаў супрацьпаветранай абароны. Размаўляў Тайсман з воінамі толькі па-беларуску.

- На першы-другі разлічыся! – гучна камандаваў ён. – Правае плячо наперад, крокам руш!

Салдаты стараліся спраўна выконваць усе яго каманды, бо ад іх веяла родным духам.

У вольны ж ад дзяжурства і службы час Іван Тайсман, як і падчас вучобы ў акадэміі, працягваў наведвацца ў Прыдыбайлы да свае драгой бабулкі, якая выхавала яго і паставіла на ногі, ды ўсё яшчэ адзінока жыла ў вёсцы. А Антолька, седзячы з краю стала, глядзела на яго залатыя пагоны, на яго мажную постаць і ціха, шчымліва радавалася ў душы: “Які ж у мяне ўсё ж прыгожы ўнучак! Які добры!” А старэнькім бабулям, такім самым, як і сама, дзе-небудзь пры сустрэчы ці на лаўцы каля плоту ганарліва казала:

- Во, усе абзывалі нашага Ваньку палкоўнікам, а ён стаў сапраўдным палкоўнікам!

І Кузьму пашчасціла яшчэ раз сустрэцца з Тайсманам на той жа вуліцы і амаль на тым жа месцы. Ён здалёк пазнаў высокага, чарнявага хлопца ў вайсковай форме і крыху неяк распростаўся, падцягнуўся. А параўняўшыся, міжвольна прыклаў руку да кепкі і першым прывітаўся:

- Дзень добры!

- Добры дзень! Што зноў, мусіць, дзядзька па парасяты ідзе?

- Не. Цукру хачу купіць у магазіне.

- Во, ён якраз зараз адчынены, - падбэдзёрыў Кузьму Тайсман. – Не спяшайся, не разбіраўць. Няма каму яго і разбіраць.

- А ты добра шпарыш па-беларуску, - не паскупіўся на пахвалу Кузьма.

- А як жа. Я вырас тут! – павышаным тонам мовіў Тайсман.

- І каб не ўмець размаўляць па-беларуску? Смех.

КРЫТЫКА

Равет.net

Алесь Хітрун нарадзіўся ў в. Крупава Лідскага р-на. Скончыў Лідскае ПТВ № 196, працуе на будоўлі, завочна вучыцца на філалагічным факультэце Гарадзенскага дзяржуніверсітэта імя Янкі Купалы. Пастаянна друкуецца ў розных выданнях, у т.л. “ЛіМ”, “Настаўніцкая газета”. Пераможца конкурсу часопіса “Малодосць” у намінацыі “Проза” за 2007 год.

Алесь Хітрун

“ЛОДКА ЖЫЦЦЯ” МІХАСЯ МЕЛЬНІКА

Лідская зямля багатая на таленты, дзякуючы якім культурны асяродак папаўняецца новымі вобразамі. Разам з гэтым узрастаюць творчыя постаці, якія моцна трымаюцца на духоўнай глебе патэтычнымі каранямі. Адна такая асоба выдзяляецца ў пісьменніцкай групоўцы, дасягнуўшы высокіх вяршынь лідскага Парнаса. Гэта выдатнік адукацыі Рэспублікі Беларусь, ранейшы старшыня Лідскай гарадской рады Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны, арганізатар пабудовы ў Лідзе помніка гэтаму генію беларускай нацыі, былы выкладчык вышэйшай катэгорыі беларускай мовы і літаратуры Лідскага каледжа, кіраўнік літаратурнага аб’яднання “Суквецце” пры рэдакцыі “Лідскай газеты”, паэт Міхась Мельнік.

Зусім нядаўна выйшаў у друк яго зборнік вершаў “Лодка жыцця”*. І ўжо з самага пачатку надзвычай цёпла аўтар прапаўнае чытацкай аўдыторыі “праплысці” ў ёй і наталіцца ягонай

* Міхась Мельнік. “Лодка жыцця”. Вершы. 2009. Ліда.

творчасцю:

*Каб не быць ніколі мне ў даўгу,
Каб маглі заўжды ў мяне паверыць,
Добрым людзям шчыра, як магу,
Адчыняю ў сэрца насцеж дзверы.*

Трэба сказаць, што “Лодка жыцця” падзелена на чатыры раздзелы: “Прызнанне”, “На ўлонні прыроды”, “У згодзе быць хачу са светам”, “Споведзь”. А сам зборнік напоўнены мудрымі паэтычнымі словамі і тлумачыць, што чалавек павінен любіць сваю Радзіму, быць патрыётам свайго краю, шанавать прыроду, і, канешне ж, паважаць родную мову. І ўсе гэтыя рысы павагі, спагады, дабрны ўласцівы самаму аўтару.

У вершы “Прызнанне” ён сапраўды прызнаецца чытачу і кажа што:

*Я - хлопец вясковы,
І - родам з Прыпцічча,
Дзе родная хата і маці,
Дзе першыя словы –
Няхітрыя словы –
Калісьці пачаў вымаўляці...*

Міхась Мельнік паэтычна ўслаўляе і Радзіму, што ён даказвае ў вершы “Мая Беларусь”:

*Многа розных краін на вялікай планеце,
Пад нябёсамі месца дасталася ўсім,
Сярод іх Беларусь яснай зоркаю свеціць,
Услаўляе народ свой з глыбокіх даўнін.*

Успаміны - спатканні Міхася Іванавіча пранікнуты любоўю да роднай зямлі, да Пцічы, да свайго роднага краю, пра што кажуць яго вершы “Спатканне”, “Дзітва”, “Крыніца”.

*Я спаткаўся з роднаю зямлёй,
Са сваім мясным прыціцкім краем,
З рэчкай, апавітаю вярбой,
Што заўжды мяне дамоў чакае.*

З замілаваннем гучаць радкі прысвечаныя прыродзе, з ёй ён размаўляе па-сяброўску, па-роднаму. Нават у лесе ён падбірае такія словы, “каб спагаднейшым усё навокал стала”. Тут ён адчувае сябе нібыта ў “храме Госпада на споведзі”. Яго радасна сустракаюць рэчкі, лугі, ён абдымаецца з “клёнам дарагім”, “пад якім спаткаў сваё каханне”. Раку Дзітву параўноўвае з вясковай дзяўчынай, якая хаваецца ў вербах і травах. Па-свойму бачыць прыкметы восені, якая выстаўляе свае адметнасці:

*Чырвань рабіны,
Бяроз пазалоту,
Крык жураўліны,
Шорхат чароту...*

Аўтар знаходзіць у прыродзе нешта сваё, адметнае. Ён нават задае пытанні будучаму пакаленню:

*“Дзе той конь, на якім у дзяцінстве
я шпарка гойсаў на шырокім прыціцкім лузе?
Дзе той сад, што мой продак калісь пасадзіў,
каб нашчадкам нежыць у скрусе?...”*

Паэт адмаўляецца ад лекаў, ад камфортаў, а замест іх ён выбірае “чыстае неба” і “каліва роснае мяты”. А лекарам ён лічыць вёску, якая для яго “нязменная доктарша, душумаю выпростае”, у ёй бачыць вобраз магулі, якая “гаючай пяшчотаю лашчыць” яго.

Неабьяквы Міхась Мельнік і да грамадзянскіх праблемаў. Пра гэта яго вершы “Пераможны дзень”, “Рэквіём”, “Мой боль”, “Праблема”. Ён нагадвае чытачу пра тых суровых ваенных ліхалеці:

*Зямля мая стагнала і палала,
Лілася кроў людская днём і ўночы,
Смяротная варожая навала
Блакітныя яе сляпіла вочы.*

З болей у сэрцы ён бачыць “нямыя курганы, над Бугам крэпасць, помнікі пад Мінскам”, прызнаецца што “мой боль і вечны смутак - абеліскі”, адчувае і становіцца сведкам тых жудасных падзей.

Тэму паэта і паэзіі таксама не пакідае Міхась Мельнік у баку. Аб гэтым яскрава ўзгадваюць яго вершы “Паэзіі”, “Песняру”, “Сяргею Ясеніну”. Паэзію ён называе “вечным святлом”, “ластаўкай”. Ёй прызнаецца, што “напісаў так мала добрых вершаў, лепшыя, напэўна, напішу”, толькі, каб яна завітала да яго жытла.

Як і ў кожнага паэта, заўсёды маюцца хоць два - тры вершы, прысвечаныя інтымнай лірыцы. Знайсці іх можна і ў Міхася Іванавіча (“...І ты зразумееш усё”, “Споведзь”, “Назаву я цябе каханам”, “Каханне” і іншыя). Першыя вясновыя моманты ўзнікаюць у гэтым у радках:

*Вось толькі снягі каб расталі,
І ты зразумееш усё.
Запеняцца воды ў крыніцах,
Наверх услыве пачуццё...*

Дзеля высокага пачуцця — кахання ён гатовы нават занесці каханую за востравы, за горы, “у твая далі, дзе папараць - кветка”, сцерпіць і тады, калі “будуць ліўні нас біць балюча, як дубцамі па голым целе”. Ён на высокай лірычнай ночце прамаўляе:

*О вечная прага кахання,
Ты сілучароўную тоіш!
То ядам сваім туманіш,
То сокам світальным поіш...*

З гумарыстычным нахілам паэт прызнаецца, што

*З табою не каханне - гора:
Вачэй тваіх я так баюся.
Яны ў цябе, нібыта мора,
Я ж плаваць толькі што вучуся...*

Ёсць у зборніку і вершы-песні (“Люблю прынёманскія сцежкі”, “Лодка жыцця”, “Каханая мая”. Трэба нагадаць, што многія з іх былі напісаны кампазітарамі Я. Петрашэвічам, В. Пыпцем, Дз. Мазітавай, В. Пазнухой і іншымі.

Да ўсяго сказанага хочацца дадавіць, што зборнік Міхася Мельніка ўдаўся на славу. У праўдзівым адлюстраванні, быццам праз прызму, аўтар звяртаецца да чытача з подыхам сапраўднага нацыянальнага беларуса -паэта, што і даказваюць самі яго вершы, якія праچытваюцца на адным дыханні, характэрнай асабліваасцю якіх з’яўляецца ўменне паэта бачыць у звычайным незвычайнае і данесці гэта ўсё да чытацкай аўдыторыі з дапамогаю мастацкіх сродкаў са

смакавітым густам. Слушна зазначыў у прадмове адзін са старэйшых журналістаў Лідчыны Алесь Жалкоўскі: “За дваццаць гадоў Міхась Мельнік з добрага педагога, якіх шмат на Лідчыне, ускаласіўся ў нязломнага змагара за беларускую мову, у выбітнага нацыянальнага дзеяча. І вершы яго, як зярняты са спелага коласа. Адны смакуюць адразу, як гарачы блінец, а іншыя падаюць недзе глыбока-глыбока, каб узысці ў душах чытачоў парасткамі нацыянальнай свядомасці”.

Дык, нездарма першы беларускамоўны верш Міхася Мельніка “Задуменная ноч” з дабраслаўлення вялікага Васіля Быкава атрымаў высокую ацэнку ў газеце “Гродзенская праўда” (25 лютага 1967 года).

ЖЫЩЯПІСЫ

Равет.net

Леанід Лаўрэш нарадзіўся 1 сакавіка 1963 г. у Лідзе. У 1985 г. скончыў электратэхнічны факультэт Беларускага палітэхнічнага інстытута (зараз энергетычны факультэт Беларускага Нацыянальнага Тэхнічнага ўніверсітэта).

Займаецца краязнаўствам і гісторыяй прыродазнаўчых навук на Беларусі. Аўтар больш за 60 артыкулаў і 2 кнігі.

Стваральнік і адміністратар аднаго з найстарэйшых беларускіх гістарычных сайтаў “Павет” (з’явіўся ў сеціве ў 1999 г.)

Жыве ў Лідзе.

Леанід Лаўрэш

АНТОНІ ГАРЭЦКІ: ЗАБЫТЫ ПАЭТ

Антоні Гарэцкі (1787–1861) – паэт, удзельнік напалеонаўскіх войнаў і паўстання 1831 г. жыў і тварыў на Віленшчыне. Ён нарадзіўся ў Вільні ў сям’і войскага Валенты Гарэцкага (маці – Ганна з Рэвутаў). Валенты Гарэцкі (сын Каспара і праўнук Міхала, хелменскага гарадскага судзі) належаў да заможнага шляхецкага (з пачатку XV ст.) роду герба Даленга.

Антон быў чацвёртым дзіцём у сям’і. Ён меў старэйшых сясцёр – Ружу (у першым шлюбе жонка Тадэвуша Высагерда, у другім – Людвіка Замбржуйскага) і Схаластыку (жонка Мельхіёра Ваньковіча, маці Валентыя Ваньковіча, слыннага партрэтыста), а таксама брата Юзафа. Пра малодшага сына Ганны Гарэцкай, Мараўскі пісаў: “Антоні, малодшы, з тварам брыдкім як смяротны грэх, але ... наймілейшы чалавек, які гледзячы ў люстэрка сам сабе “чыстым жыдком” называў...” (S. Morawski, *Kilka lat mlodosci mojej w Wilnie, Warszawa 1959, S.68.*). Сучаснікі пісалі пра яго як пра чалавека паважнага але ўразлівага і прызнага да людзей.

Атрымаўшы неабходныя для вышэйшай адукацыі веды ад

хатніх настаўнікаў, Антоні Гарэцкі ў 1802 г. паступіў на філалагічны факультэт Віленскага ўніверсітэта. Пад час студыяў пазнаёміўся і пасябраваў з будучым сьлынным гісторыкам і палітыкам Лесявелем. У 1805 г., калі быў закончаны ўніверсітэт, стаў відочным літаратурны талент Гарэцкага. Дэбютам, надрукаваным ў “Дзённіку Віленскім”, стаў яго пераклад першай элегіі Тыбула (*Antoni Gorecki, Przeklad elegii I Tybulla, “Dziennik Wilenski”, 1805, t. II, s. 105-109*).

У 19 гадоў Антоні пераязджае ў Княства Варшаўскае і пачынае вайсковую службу ў 3-цім палку пяхоты, якім камандаваў Калікст Закржэўскі, потым служыў у 11 і 15 палках, стаў афіцэрам. У войску працягваў пісаць вершы. Каратынскі (*L. S. Korotyński, Poeci-legionisci. Warszawa 1907, s. 84*) пісаў: “*Вайціцкі піша пра яго ў адной з сваіх мемуарных прац: “Найболей тварыў пры фартыфікацыйных работах у Модліне, куды быў накіраваны для нагляду за гэтымі работамі. Седзячы на насыпаных высокіх валах, паглядаючы то на блакитныя воды Наравы, то на белыя воды Віслы, якія тут злучаюцца, запісваў на паперы свае ўражанні і пачуці”*”.

Падчас кампаніі 1812 г. Гарэцкі быў ад’ютантам генерала Станіслава Мялжынскага і атрымаў вядомасць сваімі “абознымі песнямі”. Прыняў удзел у бітвах пад Смаленскам, Мажайскам, Таруцінам. Пасля бітвы пад Мажайскам, 11 кастрычніка, Напалеон зрабіў яго кавалерам Ордэна Ганаровага легіёна.

Параза французскіх войскаў на доўгія гады пакінула смутак у душы паэта, у 1818 г. ён апублікаваў у “Тыгодніку Польскім” верш пад назвай “Бітва над Беразіной”, у якім выражаў сваё расчараванне і жаль з гэтай нагоды.

У 1815 г. у чыне капітана Антоні звальняецца з войска і пасяляецца ў радзінным маёнтку Дусянента на рэчцы Рудамінка пад Вільняй. Аднак паэт меў яшчэ адзін радзінны маёнтак – **Біскупцы** ў Лідскім павеце, дзе жыў працяглы час. Паўстанец 1863 г. Мірон

Браніслаў Нарбут пісаў ў сваіх мемуарах “Ліда і лідзяне”: *“Лідскі павет меў людзей, якія займалі не апошнія месца ў гісторыі айчынай літаратуры: ... паэта Антонія Гарэцкага ... знакамітым талентам мастака вылучаўся заўчасна памёрлы сын Антонія Гарэцкага, які пакінуў ўдаву Марыю, дачку нашага бессмяротнага паэта Адама Міцкевіча”* (*Ziemia Lidzka*. 1997. № 26-27.). А лідскі гісторык і краязнавец А. Грымайла–Прыбытка ў кнізе “Кароткі турыстычны даведнік па Лідскаму і Шчучынскаму паветах” напісаў: *“... таксама ў Лідскім павеце неабходна наведць маёнтак Біскупцы, які ў свой час быў маёмасцю і месцам жыхарства паэта Антонія Гарэцкага, аўтара баек, удзельніка Напалеонаўскіх войнаў і лісанадаўскага паўстання”* (*Antoni Grzymala-Przybytko. Krotki przewodnik turystyczny po powiatach Lidzkim i Szczuczyskim. Lida*. 1936. S.30.).

Таму замоўчваць імя Антонія Гарэцкага, як прадстаўніка беларускай польскамоўнай літаратуры XIX стагоддзя, неправамерна і недальнабачна.

У 1815-18 гг. Гарэцкі шмаг вандруе па Еўропе. Маладога паэта і напалеонаўскага афіцэра з задавальненнем запрашалі ў арыстакратычныя салоны Варшавы, Вены, Вільні, ён удзельнічаў у шматлікіх бальях і пазнаёміўся з вялікай колькасцю людзей. *“Гарэцкі, дзіўна непрыгожы, надзвычай любіў пекных жанчын. З першай сустрэчы заінтрыгавала яго вельмі прыгожая Веляпольская, размаўляючы, ён ад вялікага хвалявання пачаў заікацца. Панна Веляпольская адказала яму смехам”,* – пісаў Станіслаў Мараўскі ва ўспамінах маладосці. На што абражаны паэт запісаў ёй у альбом:

*У тых вершах вечная памяць
пра дзве хібы застанеца.*

*Я заікнуўся,
а пані з мяне смяецца.*

*І скажу наічадкам,
робячы параўнанне,
Што вінавата тут прырода,
а там дрэннае выхаванне*

(Пераклад С. Судніка.)

Аднак паводле Юзафа Фальскоўскага “гэта была не панна, а пані Яна Веляпольская, з дому Пагуліцкіх, жанчына дасціпная і разумная”. Яна адказала Гарэцкаму, даслаўшы яму ў Вену верш: *“Памылка, хоць і дасціпная”*.

*Ёсць мудрых прызнанне,
Што смех - плод прыроды, як і заіканне.
А хто смеху над слабай плоцю байца,
Той добрым выхаваннем не можа пахвалицца.*

(Пераклад С. Судніка.)

(S. Morawski, Kilka lat mlodosci mojej w Wilnie, Warszawa 1959. S. 458. 593-594.)

Паэт працягваў пісаць ваенныя вершы і палітычныя байкі, друкаваўся ў віленскіх (Dziennik Wilenski, Wiadomosci Brukowe) і варшаўскіх выданнях (Pamiętnik Warszawski, Tygodnik Polski і Zagraniczny). 8 чэрвеня 1818 г. Антоні Гарэцкі быў прыняты ў сябры Таварыства шубраўцаў у Вільні. Згодна са статутам таварыства ён атрымаў псеўданім на падставе літоўскай міфалогіі *Варпу* (Warpu), бажка вайсковай пабудкі. (*Jolanta Orłowska. Gorecki Antoni (1787-1861). Zolnierz czy poeta? // Nasz Czas. № 32 (521) 2001.*)

У 1818 г. Гарэцкі ажаніўся з Веранікай Эйдзятовіч, дачкой землеўладальніка з Аўгустоўскага ваяводства. Відочна яна была вельмі прыгожай жанчынай, бо Станіслаў Мараўскі называў яе “Рафаэлевой мадоннай”. Маладая сям’я пасялілася ў Дусянетках, паэт часта бываў у Вільні, наведваў Варшаву. 5 траўня 1825 г. нарадзіўся першы сын Тадэвуш, потым нарадзіліся сын Людвік і дочкі Ружа, Каміла і Ганна. Дом Гарэцкіх заўжды быў адчынены для гасцей, гаспадары часта ладзілі так званыя “вясёлыя абеды”, пра якія ведала ўся Вільня, і на якія збіраліся “вяршкі” віленскай інтэлігенцыі. Паэт любіў імправізаваць пры стале для гасцей, напрыклад:

*Вінцо - дарагі дар неба,
Але паводзься асцярожна -
Пры вінцы маўчаць не можна,
А сёння маўчаць трэба.*

(Пераклад С. Судніка.)

(Jolanta Orłowska. Gorecki Antoni (1787-1861). Zolnierz czy poeta? // Nasz Czas. № 32 (521) 2001.)

Падчас справы філаматаў менавіта ў Гарэцкіх адбываліся нарады з мэтай дапамогі студэнтам, збіраліся грошы. Жонка паэта – Вераніка Гарэцкая называлася палціяй сярод галоўных завадгараў збору грошай рэпрэсаваным студэнтам (*Jerzy Borowczyk. Rekonstrukcja procesu filomatow i filaretow 1823 – 1824. 2003. Poznan. S.723.*).

Папулярнасць паэтарасла, выдаваліся яго кнігі, ягоныя вершы хадзілі ў рукапісах. А за патрыятычную байку пра фурмана Гарэцкі быў нават на нейкі час арыштаваны ў Варшаве Вялікім князем Канстанцінам.

Напрыканцы студзеня 1831 г. з ініцыятывы Лелявеля ў Вільні паўстаў Цэнтральны Віленскі Камітэт, які павінен быў арганізаваць і ўзначаліць паўстанне на Літве. У склад камітэта ўвайшлі Антоні Гарэцкі, Станіслаў Шумскі, Людвік Забрыцкі, Эдвард Ромер, Юс-тын Грабніцкі, Міхал Балінскі і Леан Рагалінскі.

Антоні Гарэцкі, як былы вайсковец, пры Камітэце выконваў абавязкі начальніка штаба. Ён удзельнічаў у баях пад Вількамірам і Тэльшамі, а перад канцом паўстання быў пасланы з дыпламатычнай місіяй у Швецыю, Англію і Францыю. Пры вяртанні быў ледзь не арыштаваны ў Шчэціне, але з дапамогай капітана англійскага карабля “Пенелопа” Вільгельма Рамсдэна яму ўдалося ўцячы. Потым англійскаму капітану паэт прысвяціў адзін са сваіх вершаў. На пачатку жніўня Гарэцкі разам з Міцкевічам ужо быў у Дрэздане. Міцкевічу, як сябра пра выгнанні 1831 г., таксама прысвечаны адзін з ягоных вершаў.

На радзіму паэт ужо не вярнуўся. Маёмасць яго была канфіскавана ўладамі (напрыклад, лідскі маёнтак Біскупцы секвестраваны ў 1833 г.). Вераніка Гарэцкая, жонка паэта, засталася адна. Шмат гадоў, гадуючы дзяцей, яна магла разлічваць толькі на сябе.

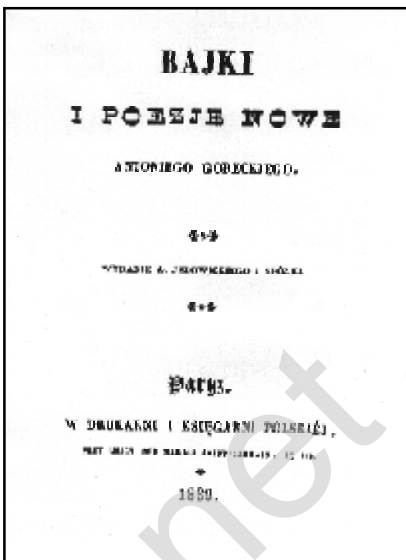
Пасля Дрэздана, Гарэцкі перабраўся ў Парыж. Хутка ў Парыж прыехаў генерал Юзаф Двярніцкі, які карыстаўся вялікай папулярнасцю сярод эмігрантаў. Атачэнне генерала прапанавала выбраць Камітэт нацыянальных спраў з адзінаццаці сяброў. У склад камітэта абралі Гарэцкага, аднак хутка замест яго быў абраны ксёндз Аляксандр Ялавіцкі. Абражаны паэт–ваяр вырашыў не браць болей удзелу ў палітычных справах. Калі потым яму яшчэ раз прапанавалі балатавацца ў склад камітэта, ён адмовіўся.

Прыезд Адам Міцкевіча ў Парыж згуртаваў частку эмігрантаў вакол яго. З зімы 1833 г. ў Міцкевіча пастаянна збіраліся Ігнат Дамейка, Багдан і Юзаф Залескія, Стэфан Вітвіцкі, Стэфан Зан, Гарэцкі, Багдан Янскі. Усё гэтая людзі былі больш ці менш звязаныя з літаратурай. Акрамя Гарэцкага, неблагія вершы пісаў Вітвіцкі, а Багдан Залескі быў нават вядомым паэтам. Менавіта гэтым асобам Міцкевіч чытаў толькі што напісаныя часткі паэмы “Пан Тадэвуш”.

Радаснай з’явай стала для Гарэцкага выданне ў 1834 г. яго першага паэтычнага зборніка ў эміграцыі “**Паэзія ліцвіна**”, які, апроч баек, змяшчаў і патрыятычную лірыку часоў паўстання. У

1837 г. выйшаў наступны том паэзіі Гарэцкага пад назвай “Байкі і новыя вершы”, у якім было шмаг вершаў, напісаных пад уплывам вядомага польскага містыка Тавянскага.

Як і Міцкевіч, Гарэцкі быў адным з самых адданных прыхільнікам дактрыны Тавянскага. Містычны запал паэта–афіцэра аднак хутка прайшоў. Вось як адбыўся адыход яго ад “магістра” Тавянскага: “*Пра адыход аднаго з двух найпершых адэптаў Тавянскага ... ходзяць такія чуткі. Аднаму з першых чытаў Тавянскі “Акт*

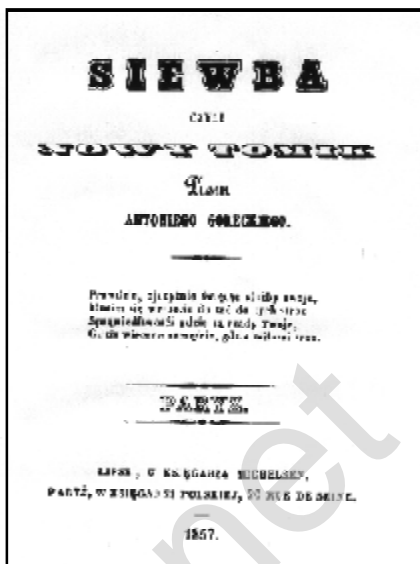
Веры” які, сам Пан яму прадыктаваў. Гарэцкі слухаў чытанне “Акту” з увагай і пабожнасцю, але калі нараніцу Тавянскі паклікаў яго для падпісання гэтага “Акта”, паэт убачыў вялікую колькасць правак: “О, магістр, – кажа, – Пан Бог не можа памыляцца, і што зробіць, ужо ніколі не правіць, і не Пан учора дыктаваў гэты “Акт”, калі сёння на ім столькі правак. І не падпісаў гэтую паперу” (J. Szelaż. A. Gorecki, Diabeł i zboże. Warszawa 1960, S. 10.).

Пасля адыходу ад Тавянскага, Гарэцкі пачаў кантактаваць з колам, якоегуртаваўся вакол Яна Казмяна. Паэт востра крытыкаваў тэорыю свайго былога “магістра” аб магчымасці вяртання на радзіму праз веру, без высылкаў і барацьбы.

У 1843 г. выйшаў чарговы том ягонай паэзіі – “Польскі каласок” (“Kłosek polski”). У 1850 г. Гарэцкі выдае ў Парыжы кнігу паэзіі “Вольны голас” (“Wolny głos”). Пачынаючы з 1857 г. кнігі паэта выходзяць кожны год (“Siewba, czyli nowy tomik pism” (1857), “Nowy zbiorek” (1858), “Jeszcze tomik” (1859), “Nowe pisemko” (1860), “Wiersze rozne, ktore napisal Walentego syn Antoni Gorecki” (1860), “Rozmaitosci” (1861)). Аднак крытыкі не высока ацанілі вершы, змешчаныя ў гэтых кнігах. Паэт сам адчуваў, што былога таленту ўжо няма, і моцна з таго пакутаваў.

У 1850 г. паэту ўдалося сустрэцца з сваім сынам Тадэвушам Гарэцкім. Тадэвуш вучыўся у Пецяярбургскай імператарскай Акадэміі мастацтваў пад кіраўніцтвам Карла Брулова, і, як адзін з

самых таленавітых студэнтаў, ён атрымаў урадавую стыпендыю для ўдасканальвання за мяжой. На гэтыя грошы малады мастак прыехаў у Парыж, дзе пражыў 3 гады, потым стажыраваўся ў Іспаніі і Італіі. У 1857 г. Тадэвуш Гарэцкі вярнуўся ў Парыж і ажаніўся з Марыяй Міцкевіч – дачкой Адама. Маладыя засталіся жыць у Парыжы і апекавацца над састарэлым бацькам. Хворы Антоні Гарэцкі 4 гады пражыў у муніцыпальным доме здароўя. Падтрымкай для старога паэта былі кантакты з сынам. Захавалася шматлістоў іх перапіскі, з якіх можна дазнацца не толькі пра сямейныя адносіны, але і пра жыццё эміграцыі і агульны стан палітыкі таго часу.

Антоні Гарэцкі памёр 18 верасня 1861 г. Пахаваны быў на могілках на Манмарце. Удзел у пахаванні прыняла значная частка польскай эміграцыі, была і ганаровая варта французскага войска. Потым парэшткі паэта былі перазахаваныя ў сямейным склепе Гарэцкіх на могілках Манмарансі. Праўнук Антонія, Ежы Гарэцкі так апісваў гэтыя могілкі: “Могілкі Манмарансі, якія называюцца “польскімі могілкамі”, былі адкрыты... праз двух маіх прадзедаў, Антона Гарэцкага і Адама Міцкевіча. Абодва пачулі тут нейкае падабенства з Літвой і выказалі пажаданне быць тут пахаванымі.” (Jolanta Orłowska. Górecki Antoni (1787-1861). Zolnierz czy poeta? // Nasz Czas. № 32 (521) 2001.).

Ва ўспамінах сучаснікаў Антоні Гарэцкі застаўся як чалавек надзвычай добры, шчыры і непасрэдны ў выказванні сваіх пачуццяў. Гонар і справядлівасць ён лічыў для сябе галоўным у жыцці і быў нязломным у перакананнях.

МЕМАРЫЯЛ

Равет.net

Адам Паморскі

НАШ АГУЛЬНЫ СЯБАР

Памяці Земавіта Фядэўкага (1923-2009)

Скажыце, гавораць, нейкі гогаль памёр?

Не гогаль, так сабе, пісьменнік-гагалёк.

Восіп Мандэльштам.

Вельмі складана пісаць пра гэтага вядомага, неверагодна таленавітага чалавека, адоранасць якога выяўлялася (хоць і рэдка, але заўсёды) у двух літаратурных праявах: перакладніка рускай літаратуры і паэта-сатырыка - асобы, з аднаго боку, яркай, але часцяком і незразумелай.

Характар у яго быў няпросты, пачуццё гумару выдатнае, а мова вострая. Цяжка было прабачыць яму заўвагу, публічна зробленую ў Варшаве ў адрас чалавека, які меў перад грамадствам немалыя заслугі: “Часам розум сыходзіць далёка ад розуму”. Складана было рэагаваць і на з’яўленае ў маскоўскім друку аўтарытэтнага меркавання аб доўгачаканых літаратурных навінках, нашумелых у пачатку перабудовы: “Не варта шукаць пульс у пратэзе”.

І у Варшаве, і ў Маскве ён не пераносіў снабізм, якога сам быў цалкам пазбаўлены; не было ў ім і цыннізму - яшчэ адной праявы свецкай ганарыстасці. У сяброўстве ён таксама не імкнуўся трымацца герархічнасці чалавечых адносін у грамадстве. У Борах Тухольскіх¹ у яго была палова сялянскай хагы, якую ён перарабіў у летнюю хатку з двума пакоямі, і мне давялося быць сведкам яго зносін з сям'ёй прыяцеля, сяляніна з суседняй вёскі, пана Козака. Радасныя крыкі траіх або чацвярых дзяцей, якія павіслі на Фядэцкім, яго на рэдкасць далікатная сардэчнасць па стаўленні да іх былі поўнай супрацьлегласцю яго паводзінам у Варшаве. З хваляваннем і гаркатой ён распавядаў пазней аб старэйшай дачцы пана Козака, якую лекары і медсёстры ледзь выбавілі з таго свету, і з падзакі да іх дзеўчына пайшла вучыцца ў адзін з лепшых медыцынскіх ліцэяў Быдгашча. Яна вылучыла вузапрофільную спецыяльнасць і не змагла потым знайсці працу - як раз у той момант наступіў крызіс у ахове здароўя.

У Варшаве, загадваючы паэтычнай рубрыкай часопіса "Творчасць", лепшага ў той час і наогул аднаго з самых яркіх у гісторыі Польшчы літаратурных часопісаў, Фядэцкі на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў умудраўся публікаваць на яго старонках вершы як выбітных паэтаў эпохі, так і аўтараў вельмі пасрэдных, парой проста амагараў, калі бачыў у іх іскру таленту або адчуванне рэчаіснасці. Ён заступаўся за дэбютантаў і дзівакоў і апекаваў іх (праўда, сярод іх і рабіўшага першыя крокі на паэтычнай ніве Эдварда Стахура²), але мог і палохаць жорсткасцю сваіх ацэнак. Робячы падборку вершаў для друку, ён часцяком кіраваўся тымі ж прынцыпамі, што і пры выбары сяброў: і ў гэтым выпадку ён не лічыўся з модай, роляй і становішчам, а яго густ не заўсёды супадаў з грамадскім. Праўда, бывала, што і супадаў - напрыклад, па стаўленні да творчасці Віславы Шымборскай. Ён папракаў паэтку толькі ў тым, што тая ў сваёй Нобелеўскай лекцыі нібы неапраўдана прынізіла ролю паэзіі, замест таго каб падкрэсліць яе інтэлектуальную і мастацкую значнасць для супраціву ўладзе цемры.

Яго меркаванні аб літаратуры парой бывалі вельмі рэзкімі, меркаванні аб грамадскіх дзеях - вельмі прадурэтычным. (Напрыклад, ён ніколі не прабачыў Уладзіславу Капалінскаму³ таго, што той, быўшы галоўным рэдактарам выдавецтва "Чытальнік", пасля тэлефоннага званка Юльяна Тувіма скасаваў дамову на пераклад "Гора ад розуму" з іншым перакладнікам і склаў з Тувімам. Сваім тагачасным абурэннем Фядэцкі матываваў сваю адмову - у 1952 г. - ад пасяды загадчыка рускай рэдакцыі гэтага выдавецтва, дзе, для пазбягання сталінскага трызнення, ён задумаў "Залатую серыю" рускай класікі ў новых перакладах.) У палітычных прыхільнасцях -

інакш іх і не назавеш - ён не раз ішоў супраць плыні. У сваіх левых поглядах, амаль старамодных у сілу ўласцівых ім рацыяналізму і сацыяльнай спагады, ён быў няўступлівы. Палітычнаму снабізму, пустэчы гучных фраз ён таксама не патураў. Агульныя ідэі Фядэцкі лічыў атрыбутам мешчаніна.

Але галоўнае, ён не быў ні з Варшавы, ні з Масквы. Тут ён быў невытлумачальны.

“Сухая каранярская⁴ башка”: так ахрысціў некалі варшавяка Норвіда Івашкевіч, выхадзец з Украіны, галоўны рэдактар часопіса “Творчасць”, пісьменнік, да якога Земавіт Фядэцкі ставіўся з сапраўднай павагай - і пры гэтым толькі Івашкевіча ён мог часам бесцырымонна зваць “Івахай”. (Як правіла, ён не дазваляў сабе фамільярнасці нават за вочы: калі пасля доўгіх гадоў знаёмства я пераказваў яму гутарку, якая датычылася ў тым ліку і яго, і, цытуючы самога сябе, вымавіў: “Фядэцкі гаворыць тое і тое”, - ён паглядзеў на мяне ско са і заўважыў, здавалася б, абыхавым тонам: “Пан Фядэцкі”.)

“Сухія каранярскія бошкі”, як правіла, не разумелі - таму што зразумець не маглі, - таго, што ляжала ў аснове яго асобы: траўматычнага перапіцання габрэйскага, беларускага і рускага пытанняў. Між тым, менавіта гэтыя матывы стала ўсплываць ў аповяданні Земака. Ён глядзеў на свет скрозь прызму не Царства Польскага, а Вялікага Княства Літоўскай, роднай Вільні і беларускай вёскі, дзе ён нарадзіўся і перажыў нямецкую акупацыю.

Не ў Варшаве, не ў Галіцыі, а тут фармаваліся левыя погляды сям’і. У іх выразна прасочваецца і даўняя традыцыя віленскага вальтар’янства, і не такая ўжо даўняя традыцыя чырвоных “чэрвянцаў”, удзельнікаў польска-беларускага паўстання 1863 года. Традыцыя, якая адбілася ў воклічы апошняй ахвяры Мураўёва-вешальніка - Кастуся Каліноўскага, беларускага нацыянальнага героя і правядыра паўстання “ў Літве”, пакаранага на Лукішскім пляцы ў Вільні. Калі яму зачытвалі прысуд, называючы яго шляхціцам, ён крыкнуў па-беларуску: “У Беларусі няма шляхты, мы ўсё роўныя!”

Нягледзячы на ўвесь маштаб катастрафічных выпрабаванняў, і Варшаве, і Маскве трагедыю XX стагоддзя нельга цалкам зразумець (таму, нажаль, яна паўтараецца ў форме абсурдных ідэй) без усведамлення таго, што драма 1863 г. - гэта ідэйны выток сучаснасці па меншай меры чатырох народаў: у адзін і той жа час паўсталі розныя і адасобленыя, але і нетрадыцыйныя нацыяналізмы новага часу - беларускі, польскі, рускі і ўкраінскі. Гэта выклікала і нетрадыцыйнага тыпу палітычныя расколы на левых і правых, у тым ліку і ўнутраныя расколы сярод левых і правых.

З самога пачатку гэта, так сказаць, змешванне расколаў,

працэсы, заражаныя ідэяй этнічных чыстак і планавага пазбаўлення іншага народа яго нацыянальнага аблічча, неслі ў сабе ўвесь жах будучага генацыду і тупіковых альтэрнатыву двух таталітарных сістэм XX стагоддзя. Сутыкненне цалкам апраўданых нацыянальных спадзеваў і інтарэсаў, памкненняў да незалежнасці і суверэнітэту, грамадскай, палітычнай, культурнай волі, волі цывілізацыі і асветы спараджала катастрафічныя ўяўленні аб гісторыі і аб тым, як чалавек і народ (па Джозафу Конраду) адаптуюцца да татальнай паразы.

Выразнае ўсведамленне ўсяго гэтага, дадзенае Фядэцкаму разам з жыццёвым доследам, як гэта ні парадаксальна, працавала на аўтарытэт двух яго кансерватыўна настроеных сучаснікаў, якія супрацьстаялі адзін аднаму, але таксама выяўлялі сярод палякаў рэдкі прыклад разумення сітуацыі: Івашкевіча і Гедройца. У апошнія дзесяць гадоў свайго жыцця Ежы Гедройц вёў з Земакам сталую перапіску і даверыў яму ўстаноўку надмагільнага крыжа на варшаўскай магіле Дзмітрыя Філософава. Фядэцкі выканаў гэтую місію, аднак надмагілле было толькі сімвалічным: жудасна збянтэжаны бацькошка не здолеў знайсці на Вольскіх праваслаўных могілках магілу пахаванага ў 1940 г. выбітнага рускага крытыка і публіцыста, які абраў Польшчу сваім другім домам, у 1930-я гады гасціннага гаспадара варшаўскага салона “Домік у Каломне”, заўсёднямі якога былі будучыя стваральнікі “Культуры”, а заадно і Івашкевіч.

Як ужо было сказана, левыя погляды Земавіт Фядэцкі пераняў ад бацькоў. Яго бацька, Станіслаў Фядэцкі, працаваў у даваеннай Вільні дзяржаўным інспектарам працы. Пры сацыял-дэмакратычным тэмпераменце гэта зрабіла яго ў тых Богам забытых краях абаронцам пралетарыату ў поўным сэнсе слова. Маці, Марыю (ураджоная Крывец, рэд.) - Праведніка сярод народаў свету, герайню паэмы “Пані Фядэцкая” вядомага габрэйскага паэта з Вільні Абрахама Суцкевера, параўноўваную з Янушам Корчаком і Ірэнай Сендлер⁵, - лепш за усё характарызуюць словы сведак. Вось як пісала пра яе Эльжбета Грабская-Валіс, выбітны гісторык мастацтва:

“Яна вырасла ў інтэлігенцкім асяроддзі (ў Гародні), вивучала медыцыну, але яе сапраўднай стыхіяй і прызначэннем (...) была маральная і матэрыяльная дапамога людзям, дыскрымінаваным у сацыяльным, эканамічным і палітычным плане. У Вільні, дзе яна галоўным чынам жыла да 1945 г., гэта часта былі людзі левых поглядаў, падчас нямецкай акупацыі горада - габрэі, а ў Лебядзе (родная хата яе мужа непадалёк ад Ліды) - бяdotнае сялянскае (беларускае. - А.П.) насельніцтва. (...) У памяці тых, хто ведаў яе ў розны час, яна засталася чалавекам вялікай мужнасці і маральнай

чуласці, на кожным кроку заўважала несправядліва пакрыўджаных людзей. Ёй былі ўласцівыя незвычайныя, нонканфармісцкія ўчынкі (яна не лічылася чальцом ніякай палітычнай партыі). Марыя Фядэцкая заўсёды кіравалася ўласнымі перакананнямі і неадкладна прыходзіла на дапамогу людзям, якія жылі ў нястачы. (...) Прымаючы ў Вільні ўдзел у рэпатрыяцыі 1945 г.⁶, яна старалася ратаваць польскую моладзь, якой пагражаў арышт і высылка ў глыб СССР. Пасля ад'езду з Вільні яна жыла ў асноўным на ўзбярэжжы Балтыйскага мора і тут у 1947 г. разам са Здзіславам Грабскім і Міхалам Панкевічам заснавала Лігу барацьбы з расізмам (Ліга неўзабаве была забаронена ўладамі па палітычных меркаваннях), якая згуртавала вакол сябе невялікае кола польскай інтэлігенцыі, якая ў антысеміцкіх правакацыях (...) і праявах нацыяналізму бачыла пагрозу маральнаму адраджэнню”.

Марыя Фядэцкая з дачкой Басяй

Маці была для яго не толькі прыкладам, але і правадаром, дапамагала сыну пераадолеваць выпрабаванні ў ваенным пекле Віленшчыны, - а гэты пякельны выгляд вайны, якая для падобных людзей ніколі не канчаецца, быў, як здаецца, пазачасавым арыентаграм яго палітычных адзнак і экстравагантнасцяў. Першы дарослы ўспамін (яму тады было шаснаццаць гадоў) - гэта пагром, “якога не памятаў горад Вільня”, учынены на вачах савецкіх байцоў, якія яшчэ ахоўвалі ўрадавыя будынкі, фашысцкімі ўзброенымі атрадамі, фарпо стам рэгулярных літоўскіх падраздзяленняў, што ўваходзілі ў горад, які месяцам раней быў “навекі” уключаны ў склад СССР, а зараз “навекі”, гэта значыць амаль на год, перададзены Літве. Чорным ценем крывавай расправы ў Панарах, пачатай у 1941 г. літоўскімі шаўлісамі пад кіраўніцтвам немцаў (сто тысяч забітых, з іх 60-70

тыс. габрэяў, 20 тыс. палякаў, схопленых, упрыватнасці, на падставе картатэк, пазасталых ад НКУС, каля 8 тыс. савецкіх ваеннапалонных), стаў начны візіт апырсканага вапнай таварыша пагімназіі, які выжыў пад гарой трупаў, выбраўся з агульнай ямы і шукаў сховішча ў сям’і Фядэцкіх.

Гэтым момантам датуецца ўзмужненне - сярод жаху - удзельніка і сведкі, які падзяляў з вырагаванымі долю зацкаванага звера: дзесяткі пераследваных габрэяў пабывалі ў бацькоўскай хаце, разам з Земакам расло ў сям’і габрэйскае дзіця, было вядома аб неверагодных маштабах злачынстваў у Панарах, Васілішках і іншых месцах, і ўсё гэта на фоне пастаяннага страху - перад гестапа, перад дано сам суседзяў, перад польскімі або літоўскімі гіенамі. У памяці самым страшным засталіся не вышукі немцаў (яны не адрознівалі габрэяў па тварах), а вынюхванне сваіх, мясцовых, незалежна ад нацыянальнасці.

Дзейнасць сеткі, арганізаванай Марыяй Фядэцкай сумесна з настаяцельніцай каталіцкага кляштара урсулінак і вузкім колам давераных свецкіх і духоўных асоб, была накіраваная, упрыватнасці, на перапраўку габрэяў з Вільні за Ліду - у Беларусь, якой кіраваў гаўляйтар Кубэ, нацыст, аднак не антысеміт. Несумнеўна, адсутнасць здраднікаў сярод беларусаў не была наступствам нацыянальнага характару - проста-напроста тут немцы не плацілі за даносы. У Беларусі і габрэі не плацілі ўласным жыццём за заўзятую стараннасць віленскіх (прабач, Госпадзі) “камсамольцаў” у 1939-1941 гг.: Фядэцкі апісваў, як выглядалі гэтыя фанатычныя праваднікі груп НКУС, адпраўляюшых палякаў у турмы або на высылку. Па дарозе ў Ліду пагрозу для габрэяў уяўлялі партызаны ўсякай масці і нацыянальнасці. Але і тут, акрамя тых, каго загналі ў лес “хлопчыкі ад Берыі”, гэта значыць закінутыя сюды савецкія гэбэшнікі, беларусаў з тэрыторыі даваеннай Рэчы Паспалітай амаль не было: “Якія партызаны, - усплэскаў рукамі Земак, - які селянін пойдзе абараняць калгасы?”

Зрэшты, у герархіі выжывання гэты селянін стаяў не нашмат вышэй за яго. Пазбаўленыя нацыянальнай беларускай адукацыі ў даваеннай Рэчы Паспалітай (Фядэцкі жудасна абураўся, распавядваючы аб дзесятках заяў з просьбай адчыніць школы, пададзеных беларускімі грамадскімі арганізацыямі польскім уладам: за дваццаць гадоў паміж войнамі толькі на дзве просьбы быў атрыманы станоўчы адказ); стаўшыя ахвярамі русіфікацыі і савецкай палітыкі фізічнага знішчэння (больш позняя вестка аб двухсоттысячным пахаванні расстраляных у Курапатах пад Менскам не была для Фядэцкага навіной: аб маштабе злачынстваў і наўмысным знішчэнні

нацыянальнай інтэлігенцыі было вядома ў сям’і, якая раней мела зносіны з такімі ахвярамі, як Браніслаў Тарашкевіч або Янка Купала); тэрарызаваныя падчас вайны ляснымі брыгадамі - беларусы спазналі волі ў вобласці адукацыі, мовы, культуры падчас нямецкай акупацыі, у рамках прадстаўленага ім няпоўнага самакіравання пад нацыянальным сцягам. Цікава, што Земавіт Фядэцкі, сам унук уніяты, польска-беларускі “чэрвенец” на варшаўскай і маскоўскай вуліцы, заўсёды гэта падкрэсліваў, добрачыліва выказваючыся аб дзеячах беларускай эфемерыды. У пачатку 90-х гадоў ён захоплена сустрэў з’яўленне кнігі прафесара Туронка аб Беларусі часоў нямецкай акупацыі, дзе ўпершыню ў Польшчы была прадстаўленая такая карціна. І яшчэ адно: ніколі ніхто так горача, як гэты віленскі левы, у маёй прысутнасці не хваліў і не ўгаворваў прачытаць кнігі апантанага антыкамуніста і кансерватара Юзафа Мацкевіча. Раман “Не трэба гаварыць услях” пан Земак успрымаў як рэпартаж аб уласным жыцці: ён ручаўся за дакладнасць кожнага факту.

А ужо ён то пабачыў досыць: каб зберагчы сына ад прамоў пагрозы, маці адправіла яго ў вёску. Дужа пасябраваўшы з мясцовымі сялянамі, ён дачакаўся ў Феліксаве (Лідскі р-н, рэд.) канца нямецкай акупацыі. Пасля вайны вёска разам з усім насельніцтвам апынулася на тэрыторыі СССР. Праз паўстагоддзя Фядэцкі, выпускнік музычнай школы, выдаў зборнік беларускіх песень, якія там запісаў. Ён прыехаў у лукашэнкаўскую Беларусь, у тую самую вёску, і быў прыняты цёпла і сардэчна, але з жахам канстатаваў, што тыя самыя людзі, у якіх ён некалі запісваў песні, ужо не могуць праспяваць іх па-беларуску - русіфікацыя зайшла занадта далёка.

Ён вынес з гэтай дамацканай беларускай галечы ваенных гадоў лёгкасць у кантактах з простымі людзямі і запал усё збіраць, роўныя інстынкту самазахавання. Першая ўласцінасць выдатна раскрываецца ў аповядзе аб гульні ў ачко ў паўкрымінальнай кампаніі спадарожнікаў у савецкім цягніку адразу пасля вайны: калі ён у апошні момант спахапіўся, што ўжо прыехаў, і выскачыў на перон, партнёры па гульні, кіруючыся картачным кодэксам гонару, выкінулі яму праз акно немалы выйгрыш. Любоў да збіральніцтва ілюструюць яго паходы з Ежы Памяноўскім на варшаўскі стадыён, ператвораны ў 1990-я ў міжнародны рынак. Неяк ёні мяне ўгаварыў пайсці з ім на такую экскурсію: у той час як будучы рэдактар “Новай Польшчы” умела бянтэжыў рускіх гандляраў, жадаючы купіць арэнбургскую хустку, Земак ныраў у нагоўп, каб трыумфальна вынырнуць з яе з безадмоўнай познесавецкай кававаркай.

Але пекла маладосці ішло за ім па пятах - яно навязвала занадта крайнія крытэрыі і адзнакі.

Я памятаю, з якой самакрытычнай сур'ёзнасцю ён прызнаўся, што ніколі раней не задумваўся над тэмай двух вядомых, пагіпнатычнаму чароўных па форме, вершаў любімых паэтаў: Мірона Белашэўскага і Барыса Пастарнака. У гутарцы са мной ён прызнаў маю рацыю, і ў “Віхуры” Пастарнака (“Усё ў крыжыхах дзвярэй, як у Варфаламееву ноч...”) убачыў водгук габрэйскіх пагромаў у снежні 1905 г., а “Ваўкавыскай ночы адзінылік” Белашэўскага раптам паўстаў перад ім адзінай у польскай паэзіі журботнай элегіяй у памяць аб украінскіх ахвярах аперацыі “Вісла”⁷ і асірацеласці “адзінага ліку”.

Ён не захацеў прабачыць Салжаніцыну таго, што той нібы адмаўляў (як і прыстала рускаму нацыяналісту) нацыянальную і моўную своеасабліваць беларусаў і ўкраінцаў. Тое ж самае ён не меў намер прабачыць і палякам, “праўдзівым палякам-каталікам”: з недаверам беларуса ён параўноўваў першую “Салідарнасць” з ОНР⁸. (Праз чвэрць стагоддзя ён холадна ўхваліў маё запэўненне, што я па-ранейшаму з ім не згодны, але дзіўлюся яго пранікліваці.) Ён стала вяртаўся да даваеннай антысеміцкай публіцыстыкі будучага кардынала Вышынскага і будучага святога Максіміліяна Кольбе⁹. З другога боку, не прабачыў ён і французскаму рэжысёру Клоду Ланцману фільм “Шоа” аб Катастрофе: ён настойваў на паказе палякаў як праведнікаў, якія ратавалі габрэяў (як яго сям’я) і не прымалі ўдзелу ў іх знішчэнні. Ён не прабачыў Вагыкану сувязі з харвацкімі забойцамі з фашысцкай арганізацыі усташоў Антэ Павеліча; не прабачыў сербскім сталіністам, якія ўцяклі ад Ціта пасля 1948 г., упрывагнасці ў Польшчу; не прабачыў літоўскім “шаўлісам”, не прабачыў французскім калабарацыяністам: вось адкуль у перакладніцкай дзейнасці гэтага гарачага аматара дэтэктываў узяўся пераклад французскага “Калабо-сонг” Жана Мацюрэна. Часам ён забягаў углыб гісторыі: я быў сведкам таго, як у 80-я гады ён дарма спрабаваў угаварыць нічога не разумеўшых рэдактарш як мага хутчэй выдаць пышную этналагічную манаграфію Жана Дэлюмо “Страх у Еўропе”. У выніку пераклад выйшаў у іншым выдавецтве без удзелу Фядэцкага.

Сам ён, хоць і прытрымваўся левых поглядаў, ніколі не змірыўся з левым таталітарызмам. Занадта шмат ён бачыў і ведаў, каб ззамаладузаразіцца сталінскай інфекцыяй, паразіўшай не аднаго з яго аднагодкаў. Таму пазней, клапацячыся аб цвярозасці меркаванняў, ён не любіў перамалёўваць у пякельныя таны эпоху сучаснага “страху ў Еўропе”. Да герояў “Кароткага курсу гісторыі ВКПб” ён ставіўся з саслоўнай пагардай: і Леніна, і Сталіна лічыў паў- або нават чвэрць-інтэлігентамі, гэта значыць горшым эле-

ментам грамадскага выраджэння. Ён не сумняваўся ў генацыднай сутнасці сталінізму і заўсёды падкрэсліваў, што, па самых сціплых адзнаках, гаворка ішла аб 27 мільёнах ахвяр. У гратэскавай версіі сістэму характарызавалі дадзеныя савецкай прэсы аб 40 тысячах японскіх шпіёнаў, злоўленых у адной толькі вобласці па падазрэнні ў кастрацыі калгасных быкоў. Спробы ж надзяліць вобраз Сталіна ў антыкамуністычнай літаратуры дэманічнымі рысамі даводзілі Фядэцкага да шаленства; гаворка ішла не проста аб банальнасці масавых злачынстваў (хоць ён успамінаў аб знакамітым партрэце Эйхмана, пададзеным Ганнай Арэндт), а аб тым, што не варта ў атрымаўшым уладу Смердзякове выглядваць нават дэманічную веліч. (Падобнае стаўленне ў яго было і да незабыўных прадстаўнікоў мясцовай польскай мутацыі лідараў - мемуары Гамулкі ён прапаноўваў называць: “Я быў Гамулкам”.) У апагей польскага сталінізму, у перыяд вайны ў Карэі, ён падчас адпачынку з Галчынскім на Мазурах напяваў на мелодыю савецкага гімна Шчадрынскую гісторыю горада Глупава.

У 1990 г. ён з такой жа жорсткай радасцю перакладаў з французскай стылізаваную пад песеньку жабрака “Біяграфію” пісьменніка і графіка Раланда Тапара, майстра іранічнага жаху. Была гэта збольшага і яго ўласная біяграфія:

“Tuz przed wojna swiat ujrzałem
W szpitaliku nad kanałem.
Bylaby to mila chwila
Gdybym nie musial dac dyla .
Gnaly za mna SS-syny
I nasze krajowe gliny.
Od lapanki do lapanki
Francuz Niemiec dwa bratanki.
Przedmiotem ich szczerej troski
Byl zwlaszcza problem zydowski (...)
Po tej erze historycznej
Nabralem odrazy panicznej
Do tlumu wodzow narodu,
Mowy trawy Ciemnogrodu,
Do swietojebliwej bzdziny
I poetyckiej landryny,
Do starych pierdolow glupoty
I do bezmiaru ciasnoty,
Do stalinowcow buddystow,
Muzulmanskich integrystow,
Tych, co nie uznaja z gory

Ludzkiej zwierzeczej natury.
Jak ich poslucha kto glupi,
Jeszcze sie gorzej upupi...”¹⁰

У падобным успрыманні свету можна прасачыць вядомую яшчэ з часоў Асветы праблему зла, якое абражае розум. На пытанне unde malum? - адкуль бярэцца зло? - не досыць адказаць: ад чалавека, і толькі ад яго. Справа не ў натуралістычнай тэадыцэі. Тут важная супрацьддзе: яго мог стварыць толькі сінтэз розуму і гумару, гаворка ішла аб досціпе ў этымалагічным сэнсе, аб маральным змесце мастацкай дасканаласці - у літаратуры, паэзіі, тэатры, мастацтве. Гэтае супрацьддзе Фядэцкі знайшоў двойчы: адразу пасля вайны і пасля 1956 года - у перакрываванні польска-рускіх сувязяў, узносінах з людзьмі і культурай абедзвюх краін. Упершыню ён паграпіў з Вільні ў Маскву ў 1944 г., праз Люблін, дзякуючы старым левым сувязям сваіх бацькоў. Ад гэтага кароткага часу пасляваенных уяўных свабодаў яму невыпадкова запомніліся два вобразы. Першы - паэтычны вечары рускіх аднагодкаў або ледзь больш старэйшых дэбютантаў, учарашніх франтавікоў. Яму запомніўся стаўшы пазней вядомым нонканфармісцкі абсурдыст Мікалай Глазкоў, які адкрыта звяртаўся да публікі з рацыяналістычным пасланнем:

“Мы - умы.
Вы - увы!”

Жэст, з якім Глазкоў адгароджваўся ад афіцыйнага савецкага дэкоруму, Фядэцкі паўтараў пазней ва ўласнай творчасці - як перакладчык і сатырык:

“Усё гавораць, што вокны ТАСС
Ад маіх вершаў карысней.
Карысны таксама ўнітаз,
Але гэта не паэзія”.

Другі вобраз (сярод іншых, больш рэальных) з дапамогай гратэску адлюстроўваў жах, які хаваўся за гэтым decorum. Гэта вобраз жонкі старшыні Савета міністраў, ліхой славы Вячаслава Молатава: жанчыну дастаўлялі на дыпламатычныя раўты з турмы (дзе яна разам з іншымі прадстаўніцамі слабога полу крамлёўскай камарылі знаходзілася ў якасці закладніцы) - пры ўсіх рэгаліях, у пахах французскай парфумы, апранутую па парызскай модзе. Гэты ўспамін годны будучага польскага перакладчыка “Падпаручніка Кіжэ” Юрыя Тынянава - Фядэцкі ведаў, што перакладае.

Не ведаю, ці ў Вільні нарадзілася яго жарсць да рускай літара-

туры, але так падказвае яго выбар і адмаўленне літаратурных традыцый. Рускую класіку ў даялцінскай Вільні ведалі і чыталі. Зрэшты, адтуль выйшлі выдатныя польскія перакладнікі пасляваенных часоў. Але чыталася тое, што некалі лічылася ўзорам у асяроддзі ліберальнай інтэлігенцыі з правінцыі загінуўшай імперыі. Менавіта гэта і была руская філалагічная традыцыя Фядэцкага: Гогаль, Салтыкоў-Шчадрын, Аляксей Канстанцінавіч Талстой, Ляскоў, Сухава-Кабылін, Чэхаў, Купрын - многіх з іх ён выдаваў пасля вайны, некаторых і перакладаў (напрыклад, Купрына). Ён з павагай ставіўся да Герцана, аднак крыгэрам рацыі і інтэлектуальнай сумленнасці для яго быў першым чынам Бялінскі. Ён уважліва сачыў за тым, што друкуецца ў рускіх тоўстых часопісах, агляд якіх стала вёў у “Творчасці”. У перабудоўны час пастара чытання “Новай маскоўскай філасофіі” ён прызнаў сваім яе аўтара ўладзіміра П’ецуха, які гэтак жа схіляўся перад бацькам-заснавальнікам рускай крытыкі.

Дзіўная справа, у ліку любімых пісьменнікаў такога начытанага чалавека, які ўжо з маладосці разбіраўся ў герархіі рускай літаратуры (за гэта яго хваліў Пастарнак; з павагай і ўдзячнасцю ўспамінаў аб гэтым праз шмат гадоў ідэйны кансерватар Павел Герц, падкрэсліваючы добры густ, які дазволіў Фядэцкаму пасля вайны, у часы сацыялістычнага блэк-аўту паволі прывозіць з Расіі творы сапраўднай літаратуры), чамусьці не было пецябургскіх мадэрністаў.

У рускай літаратуры ён кіраваўся маскоўскім густам, а не пецябургскім - гэта вялікая розніца. Грагэск і абсурд прыцягвалі яго, так сказаць, ва ўжывальным выглядзе рацыянальнай сатыры (у маёй прысутнасці ён ледзь не давёў да апалексічнага ўдару канцэптуаліста Дзмітрыя Прыгава, называючы яго сатырыкам), у форме пародыі, шаржу, а не гульні, жарту і несагырычнага камізму. Сатыру, да шчасця, ёнразумеў пры гэтым шырока, але ўсё роўна гэта была рэінтэрпрагатацыя традыцыі. Добра, Гогаль, але парафразы Беранжэ аўтарства Васіля Курачкіна, дарэчы выдатныя, забойна парадыйная “Гісторыя дзяржавы Расійскай ад Гастамысла да Цімашова” Аляксея Талстога (разам з польскім перакладам Тадэвуша Монгірда, сябра Фядэцкага з віленскіх краёў) і балада таго ж аўтара аб камергеры Дэлара ў перакладзе Ежы Памяноўскага, другога блізкага сябра, “Смерць Талеркіна” Сухава-Кабыліна - усё гэта аказвалася болей істотным за нялюбага Дастаеўскага. (Так, нялюбага гэтак жа, як не любіў яго Станіславаў Цят-Мацкевіч, брат Юзафа, вельмі паважаны Земакам кансерватыўны віленскі пісьменнік і публіцыст.) Чэхаў у якасці навэліста-сатырыка перавешваў Срэбны век.

Заняткі па класіцы ў сталінскія гады (1944-1956) спатрэбіліся

ў перыяд адлігі. У практыцы заснаванага ў 1954 г. СТС (Студэнцкі тэатр сатырыкаў), адным з аўтараў і заснавальнікаў якога быў Фядэцкі, спатрэбіліся і Курачкін, і Талстой - а сэнс парадыйных асацыяцый на сцэне і ў спароджаных досведам тэатра “грамадзянскіх апырэтках” быў амаль такі, як у маскоўскім тэатры на Таганцы, у якім артысты да захаплення публікі з хваляваннем спявалі не-смяротнае цютчаўскае - “Умом Россию не понять” - на вядомы матыў песні Акуджавы “Усю ноч крычалі пеўні...” (перакладзенай на польскую мову Фядэцкім). Без працы над “Анталогіяй паэтаў-дзекабрыстаў” (1952), можа быць, і не было б перакладу “Старадаўняй студэнцкай песні” таго ж Акуджавы. СТС, з якім супрацоўнічала і Агнешка Асецкая, спрыяў гэтаму польска-рускаму песеннаму братаўству па зброі - з-пад пяра Фядэцкага выйшлі і іншыя пераклады балад і рамансаў: і той, у якім “Надзеі маленькі аркестрык” у адпаведнасці з польскай логікай ператварыўся ў пышны “Надзеі аматарскі ансамбль”, і аповад пра салдата і караля, які па-польску выгукне, адпраўляючыся на вайну за мяшчок салодкіх пернікаў: “Пляваць на прэсу, і радыё, і чатыры стыхіі! Нас чакае вікторыя, і, наогул, хлопцы, ура!”. Аўтар прыходзіў у захапленне ад гэтага “наогул” у польскім перакладзе. Да гэтых перакладаў дадамо песні Навэлы Матвеевай і пазнейшы том “14 песень” Высоцкага з узрушальным ёкатам першабытнікаў, якія з’елі Кука: “Bracia krajowcy! Jedzmy, nikt nie wola!” (“Браты тубыльцы! За ежу, ніхто не кліча!”). Гэтай геніяльна перайначанай цытатай з хрэстаматыйнага санета Міцкевіча “Акерманскія стэпы” (“Jedzmy, nikt nie wola” - “Паехалі, ніхто не кліча”) Фядэцкі замяніў асацыяцыю з байкі Крылова, але разам з тым стварыў узор перакладніцкай версіі фразеалагічных цытат позніх рускіх кантонаў.

Ва ўступе да песень Высоцкага ён зрабіў па сутнасці вельмі важнае прызнанне, а заадно і даў рэцэпт польска-рускага перакладніцкага мелануа: перакладнік Высоцкага павінен зрабіць такі пераклад, “які гучаў бы як песня, напісаная рускім спеваком па-польску для палякаў. Інакш гаворачы, гэта павінен быць тэкст, роднасны “Зялёнаму шарыку” і “Зялёнай гусцы”, сатыры Тувіма і Слонімскага, тэкстам Мінкевіча і Карпінскага, СТС і “Паграбка пад Баранамі”, “Кабарэ пажылых паноў” і Млынарскага, уключаючы “Ягелонскія Валы”. І, галоўнае, Аляксандра Фрадро. Аднак гэты спіс далёка не поўны! А калі ўжо з’явіцца польскі пераклад, варта ўспомніць аб доўгім спісе выбітных настаўнікаў і калегаў Высоцкага, аб традыцыях рускага раманса і рускай сатырычнай песні, аб прыпеўках, аб Алейнікаве і Хармсе, Вярцінскім, Акуджаве, Матвеевай і многіх - многіх іншых”.

Фядэцкі выступаў за крышталёва чыстую польскую мову ў перакладзе, прасякнутым пачуццём гумару, дзеля яснай перадачы зместу, што збліжала яго, безумоўна, з вышэйназванымі пісьменнікамі, сярод якіх былі яго сябры, напрыклад Галчынскі або Слоніmsкі. У гэтай дактрыне гумару і розуму не было месца дзіўнай бязладнасці, “авангардынi свету”, якія ў яго, як і ў Слоніmsкага, асацыяваліся з таталітарным разбэшчваннем мовы. Не было тут месца і абсмяянаму Галчынскім сталінскаму аслу, які рыкае: “Думаем і змагаемся маркотна!” Смех руйнаваў асновы ідэалогіі. Таму Фядэцкі, быўшы малодшым на два пакаленні, так ахвотна паддакнуў 75-гадовай Ганне Ахматавай, якая перад паездкай у Оксфард у 1965 г. для атрымання ганаровага звання доктара honoris causa апавяціла аб сваім прыездзе ў Варшаву ультрарамантычнай тэлеграмай: “Чакайце мяне ў ценi вакзала”. Шпацыруючы з ім па цёмным пероне, яна з раптоўным какецтвам спытала: “Гавораць, кітайцы абвінавацілі мяне ў эратызме. Вы думаеце, яны маюць рацыю?” І засталася задаволеная неадкладным адказам: “Вядома!”

Земасіт Фядэцкі

У перакладніцкай творчасці Фядэцкага галоўнай была якасць, а не колькасць. Спіс перакладаў выклікае павагу сваім высокім узроўнем: акрамя вышэйназваных, у яго ўваходзяць “Тэатральны раман” Булгакава, апавяданні Бабеля, “Святая студня” Кагаева, “Будзь здаровы, школяр!” - першая аповесць Акуджавы, тры важныя раманы Трыфанава: “Папярэднія вынікі”, “Доўгае развітанне” і цяжка перажыты Фядэцкім, у сілу асацыяцый з успамінамі былога студэнта прафесара Гурвіча, “Дом на набярэжнай”. (Выкрывальны гістарычны раман Трыфанава аб тэарэтыках-нарадавольцах “Нецярпенне” Фядэцкі з запалам рэцэнзаваў у “Творчасці”). Акрамя таго, была яшчэ ваенная хроніка ў запісах Веры Інбер аб ленинградскай блакадзе і падборка з франтавых дзённікаў Эфендзі Капіева, раннія аповесці Васіля Аксёнава, Тэндракова, апавяданні Пятрушэў-

скай, парафразы і інсцэніроўкі pure-nonsense Музы Паўлавай і драматургіі Віктара Слаўкіна.

Фядэцкі быў суаўтарам перакладу двух пышных гратэскавых п'ес вялікіх рускіх пісьменнікаў міжваеннага перыяду: “Лізаветы Бам” Хармса і “Катрынкі” (“Шарманкі”) Платонава. Гэта ён прывёз у Варшаву машынапіс п'есы Хармса з уласнаручнымі пазнакамі аўтара. Яму пазычыў яе Мікалай Харджыеў, тэкталаг і калекцыянер, захавальнік спадчыны вялікіх паэтаў і мастакоў. Гэтыя двое, Харджыеў і Фядэцкі, былі падобныя і па характары, і па тэмпераменце; пазней я чытаў фрагмент аднаго з перадсмяротных лістоў Харджыева, устарасці амаль аслеплага і аглохлага. Акрамя незадаволенасці дакучліваасцю сучаснікаў, там ёсць прапанова аб самым блізкім сябры - Данііле Хармсе, які ўсё часцей вяртаецца ў сне (у 1990-я!)

“Лізавета Бам” у перакладзе Земавіта Фядэцкага і Віктара Варашыльскага ўпершыню ў свеце была выдадзена і з поспехам пастаўлена ў польскім тэатры ў 1966 годзе Эмацыйная прыхільнасць Фядэцкага да гэтай п'есы была незвычайнай: у яе тэксце ён знаходзіў адлюстраванне ўласных пачуццяў, выпрабаваных аднойчы ўначы падчас вайны, калі ён быў упэўнены (да шчасця, памылкова) у арышце і гібелі, пачуўшы грук у дзверы роднага дома. Быць суаўтарам перакладу “Катрынкі” Платонава, надрукаванай у часопісе “Дыялог”, ён угаварыў ніжэй падпісанага. Сам працэс працы над перакладам нагадваў дыялог у кабарэ, калі мы на слых правяралі асобныя абсурдныя рэплікі. Памятаю нараджэнне фразы, якое магло адбыцца, мабыць, толькі ў тры гадзіны ночы ў маленькай кухні варшаўскай шматпавярхоўкі. Нейкія зброевыя пышачкі з глупства, які нясе ў арыгінале парадыйны замежнік, Фядэцкі у першы момант прачытаў як пушачкі і занепакоіўся, калі я звярнуў на гэта яго ўвагу. Ён пачаў разважаць услых, падбіраючы адпаведную зброю да кандытарскай галіны: гармагты, пушачкі, гаўбіцы, штуцары, дубальтоўкі... Ёсць! Дубальтоўкі з крэмам! (Назва пірожнага, трубочкі з крэмам, - rurka z kremem; дубальтоўка - dwururka). Я спыніўся на гэтым варыянце пры ўмове, што гэта будучы абавязкова наразныя дубальтоўкі з Крамлём усярэдзіне. Так і засталася. Мой суаўтар па перакладзе быў гэтым так захоплены, што, вярнуўшыся дадому, тут жа распавёў жонцы аб “цэху па вытворчасці наразных дубальтовак з Крамлём”.

Менавіта Фядэцкі адкрыў палякам абэрывутаў. Хармса і Алейнікава ён пачаў перакладаць у канцы 1950-х, пазней да іх дадаўся Увядзенскі. Ён стаў асноўным перакладчыкам і выдаўцом Мікалая Забалоцкага. Пераклады Фядэцкага такіх вершаў, як “Футбол”, “Рух”, “Цьмянеюць знакі Задзяку...” з геніяльнага зборніка “Слупкі”, па

праву можна лічыць узорнымі. Справай усяго жыцця Земака, плёнам 18 гадоў працы, стаў пераклад паэмы “Урачыстасць земляробства”. Ён выдаваў гэты пераклад некалькі разоў у рэдагаваных ім жа зборніках выбраных вершаў Забалоцкага - у першы раз цалкам, без цензуры, у пачатку 70-х у друкарні варшаўскай Акадэміі мастацтваў пад відам дыпломнай працы па спецыяльнасці “афармленне кнігі”.

Як звычайна, ён бачыў у гэтай паэме аруэлаўскую “сатыру” на сталінскую калектывізацыю. Цяжкасці ў перакладзе выклікала стылістыка гратэскавага пераймання таму, што ў Расіі з XVIII стагоддзя завуць “одай”: барочнае злучэнне “высокага штылю” з нізкім ва ўрачыстай паэтычнай рацэі. Высокі стыль у рускай традыцыі абапіраецца на выкарыстанне царкоўнаславянскіх абаротаў, што амаль немагчыма перадаць па-польску. Адкрышчём Фядэцкага і ў гэтым выпадку стала правіла замяшчэння: ён выпадкова прыйшоў да высновы, што ў арыгінале фраза, кінутая кулака: “Зямля, ў патрэбе дужай солі, крычыць яму: “Кулак, даколе?” - гэта царкоўна-славянская калька рэплікі з вядомай прамовы Цыцэрона: “Quo usque, Catilina...” У польскім перакладзе звыклая палякам латынь дала ашаламляльны эфект: “Ziemia, saletry pragnesc smaku, / “Quo usque - wola do kulaku?!”

На вяртанне і ў Расіі, і ў Польшчы паэтычнага гумару, вытрыманага ў падобнай стылістыцы, ён спадзяваўся доўгія гады. У 80-я ён з захапленнем цытаваў радок Юрыя Кубланоўскага, паэта цалкам іншага толку: “А панна, без крыўлення, папросіць папяросу”... Ён з радасцю друкаваў у “Творчасці” вершы рускіх паэтаў той культуры, што да нядаўняга часу была неафіцыйнай, у перакладзе Ежы Чэха.

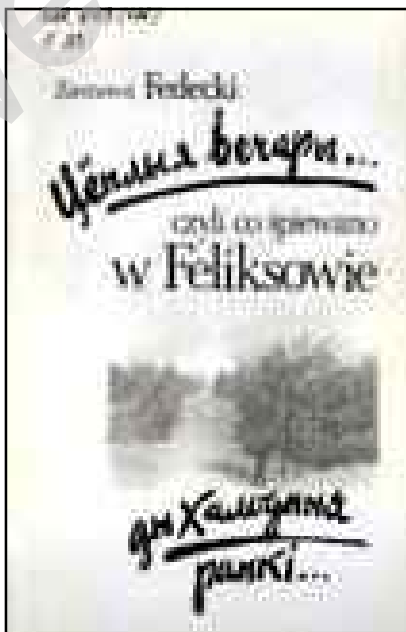
Меркай паэтычнай формы было для Фядэцкага творчасць двух вялікіх паэтаў, з якімі яго звязвала сяброўства, калі толькі гэтым словам можна выказаць так “асіметрычныя” адносіны. Да Галчынскага і Пастэрнака ён адчуваў вучнёўскую павагу і захапленне. Абодвум дапамог у цяжкія гады. Галчынскаму пасля другога інфаркту, пасля нападкаў сталінісцкай крытыкі зафіцыйнай трыбуны, што пазбавіла яго магчымасці заробку, Фядэцкі адкрыў у 1950 г. паўбязлюдныя яшчэ Мазуры. Ён ужо добра ведаў гэты край - пазнаёміўся з ім пасля свайго вяртання з Масквы ў 1948 годзе. Мазуры - да нядаўніх часоў нямецкая Ёсходняя Прусія, яліцінскім раённем аддадзеная Польшчы, прыцягвала ў пасляваенныя гады людзей родам з Віленшчыны і з Беларусі - блізкасцю да іх роднага краю, падобнасцю марэннага, ляснага, азёрнага ландшафту. Паездкі Галчынскага, праславіўшыя дзякуючы яму лясную вартоўню Пране,

да знаёмага Фядэцкаму ляснічага Папоўскага азначалі не толькі зноўку здабытае здароўе, але і другое творчае нараджэнне паэта. Там з'явіліся лепшыя, найпрыгажэйшыя творы апошніх гадоў жыцця Галчынскага. Акалічнасцям, у якіх яны ствараліся, спадарожнічалі часам адмысловыя ўспаміны. Адночы зранку паэт збянтэжыў Фядэцкага, які выходзіў на рыбалку, паспешным пытаннем: “Што адбываецца з возерам увосень?” Пасля доўгіх роздумаў улодцы падыспытны капітуляваў: “Не ведаю, няўжо што чарот пачынае жоўкнуць...” Галчынскі быў на сёмым небе - гэты дыялог увекавечаны ў проста-такі чосераўскім уступе да лірычнага цыклу “Ольштынская хроніка”:

“Жаўцее чарот на азёрах,
Выразнее кожны шоргат...”

Разам з Галчынскім Фядэцкі пераклаў “Вальс са слязой” Пастарнака, які гучыць падобнай нотай штодзённасці, асвячонай рытуалам вяртання да жыцця. Гэты адзіны пастарнакаўскі верш, да якога, падмацоўваючы сябе ў дадатак аўтарызэтам польскага паэта, Фядэцкі адважыўся дакрануцца. У дом Пастарнака ў 1945 г. Земавіга Фядэцкага прывёў Ежы Памяноўскі, яшчэ нядаўна навалаад-бойшчык у данбаскай шахце - а тады супрацоўнік “Полпрэс” (пазней - Польскае агенцтва друку) у Маскве.

Сардэчны прыём, аказаны дваццацідвухгадоваму юнаку ў гэтым доме, абярнуўся сяброўствам у цяжкі для Пастарнака час, калі, год-два пазней, ён падвергнуўся ганенню, а ў гады “барацьбы з касмапалітамі”, у 1947-1948 гг., застаўся практычна без сродкаў. Фядэцкі, у той час прэс-аташэ амбасады камуністычнай Польшчы, якую ўзначальваў былы лагернік Зыгмунт Мадзялеўскі, спачатку ўгаварыў заплаціць гнанаму паэту фіктыўны ганарар - не каго-небудзь, а вельмі ўплывовага партыйнага дзеяча Стэфана Жулкеў-

скага, галоўнага рэдактара штотыднёвіка “Кузня”; а потым на працягу васьмі месяцаў “выплачваў” чарговыя “ганарары”, употай ад Пастарнака дзелячыся з ім паловай сваёй - прыстойнай па тых часах - зарплаты. Пазней Фядэцкі ўспамінаў жудаснаваты жарцік, якім насмяшыў Пастарнака: “Я ужо думаў, што пасля акупацыі пакончыў з дапамогай габрэям, а тут - на табе, ізноў поўна працы”.

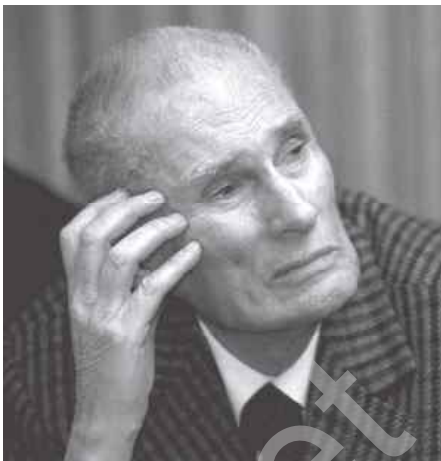
А наступную сцэну з яго ўспамінаў лепш апісаць яго ўласнымі словамі. Заахвачаны жданаўскім дакладам вядомы даносчык - бібліяфіл і прыхільнік літаратуры Тарасенкаў - апублікаваў у “Праўдзе” смяротны пасквіль, у якім адкрыта атакаваў Пастарнака.

“Увечар, не змаўляючыся паміж сабой, знаёмыя паэта сабраліся ў яго дома. Я таксама прыйшоў. Пастарнак быў элегантны, апранаўся ў ангельскім стылі. Падалі віно ў залёных куфлях, ніхто не згадаў аб артыкуле. Апоўначы раздаўся грук у дзверы - ён мог азначаць арышт. Усе замерлі. Пастарнак паправіў пінжак і пайшоў адчыняць. Аўтар пасквіля пераступіў парог і ўпаў на калені са стогнам: “Бора, прабач мяне!” Пастарнак не прыняў гэтых выбачэнняў, толькі пагардліва сказаў: “Выпі лепш віна”. Усе вярнуліся да перапыненай гутаркі. Тарасенкаў пакруціўся-пакруціўся і выйшаў”.

Набыўшы давер Пастарнака, Фядэцкі атрымаў ад яго адзін з ранніх варыянтаў рукапісу рамана “Доктар Жывага”. Пазней, ва ўспамінах, ён, нажаль, блытаў дату гэтай падзеі. Віктар Варашыльскі з вялікім запалам пераконваў аўтара гэтых слоў, што ён асабіста прывёз Фядэцкаму аддрукаваны на машыныцы раман толькі ў 1956 годзе. Між тым фрагменты перапіскі, якія захаваліся, сведчаць, што існаваў і больш ранні варыянт, які аўтар называў “рукапісам”. У 1957 г. Земавіт Фядэцкі разам з Севярынам Полякам, выбітным перакладчыкам-русістам, і Анджэем Ставарам, перакладчыкам, але першым чынам - выдатным крытыкам, даваенным трацкістам, якія перажылі сталінскія гады ў няспынным чаканні арышту, стварылі штоквартальны часопіс “Орпје” (“Меркаванні”), прысвечаны рускай літаратуры. (У дваяршэнне “зла” рэцэнзентам часопіса стаў толькі што выпушчаны з турмы Ёладзіславаў Сіла-Навіцкі, будучы знакаміты абаронца на палітычных працэсах польскіх дысідэнтаў). Два нумары часопіса, якім удалося выйсці ў свет, утрымоўвалі, акрамя іншага, пераклады Бабеля, Цвятаевай, Мандэльштама - і сярод іх некалькіх раздзелаў “Доктара Жывага” у перакладзе Марыі Мангінд.

Гэта было першае ў свеце выданне рамана - яшчэ да Фельтрынэлі. Пасля смерці перакладніцы дамову на пераклад кнігі з найбуйным польскім выдавецтвам паспеў скласці Севярын Поляк,

але пасля скандалу вакол “справы Пастарнака” аб публікацыі не было і мовы. Пасля савецкага ўмяшання спынілі сваё існаванне і “Меркаванні”. “Стары мудры пан Ставар”, як зваў яго Фядэцкі, папярэджаў: “Меркаванні! Якое мы маем права на меркаванні!” Артыкул Кочагава ў “Літаратурнай газеце” на сіў адпаведную назву: “Чые гэтае меркаванні?” У савецкай прэсе Фядэцкі праславіўся “эксгуматарам псеўдалітаратуры”.

Земавіт Фядэцкі

Бядой позніх гадоў яго жыцця стала публічнае абвінавачанне Густава Герлінга-Грудзінскага: нібы менавіта Фядэцкі, які ставіўся да рамана крытычна, перашкодзіў тады яго выданню ў Польшчы. У святле вышэйпададзенага гэтае абвінавачанне здаецца несправядлівым. Прычынай яго, хутчэй за ўсё, з’яўляецца непаразуменне і сутыкненне характараў. Аднак перажыванні, выкліканыя гэтым папрокам, азмрочылі невясёлы перыяд жыцця, якое і так распалася на дзве амаль роўных паловы.

Фядэцкі перажыў дзве блізкіх па часе хвалі габрэйскага генацыду: гітлераўскую і сталінскую. Аб гэтых часах і падзеях ён успамінаў шмат і часта. Не перажыў ён - духоўна - антысеміцкага ганення ў Польшчы 1968 года: не хапіла сіл на трэці тур. Усе яго ўспаміны абрываўліся на праклятым сакавіку 68-га. Сорак гадоў пасля гэтага ён жыў, працаваў, пісаў - нічога не ўспамінаючы, не захоўваючы ўспамінаў: як у канспірацыі. Уваходзіў у цяжбы, судзіўся з сённяшняй рэчаіснасцю, здзекаваўся над ёй амаль у духу “Чацвёртай прозы” Мандэльштама - але функцыя памяці была выключаная.

Вельмі складана пісаць пра гэтага чалавека.

¹ Бары Тухольскія - найбуйнейшы лясны масіў у Польшчы, плошчай каля 1170 кв. км, размешчаны на поўначы Польшчы паміж Быдгашчам і Касцэжынай.

² Эдвард Стахура (1937-1979) - польскі паэт, пісьменнік і спявак.

³ Уладзіслаў Капалінскі (1907-2007) - польскі лексікограф, перакладнік, выдавец. Гл. “Новую Польшчу”, 2007, №1.

⁴ “Каранярская” - ад Кароны, г.зн. былое Царства Польскае.

⁵ Ірэна Сендлер (1910-2008) - польская актывістка руху супраціву, якая выратавала ў Варшаве ад нацыстаў больш за дзве з паловай тысяч габрэйскіх дзяцей. Гл. “Новую Польшчу”, 2007, №4; 2008, №6.

⁶ Між камуністычнай Польшчай і Савецкім Саюзам 6 чэрвеня 1945 г. была складзена дамова аб “рэпатрыяцыі” палякаў і польскіх габрэяў у Польшчу. У стаўленні да польскага насельніцтва тэрыторый, пакінутых у складзе СССР, гэта было эўфемістычнае азначэнне этнічнай чысткі.

⁷ Аперацыя “Вісла” (праведзеная ў 1947-1950 польскімі органамі дзяржбяспекі пры садзейнічанні НКУС) - пагалоўнае высяленне ўкраінскага насельніцтва з паўднёва-ўсходняй Польшчы на поўнач і захад краіны пад падставай барацьбы з партызанамі УПА. Цяпер афіцыйна асуджаная ўладамі Польшчы як этнічная чыстка і камуністычнае злачынства.

⁸ ОНР (Нацыянал-радыкальны лагер) - вельмі правая партыя другой паловы 1930 х.

⁹ Св. Максімілян Кольбэ (1894-1941) - польскі францысканец, місіянер і публіцыст; у Асвенцымскім лагеры дабраахвотна пайшоў на смерць замест 16-гадовага зняволенага.

(Да беларускай мовы артыкул адаптаваў Станіслаў Суднік.)

Міхась Мельнік *Алесь Хітрун*

ЁН ВЕДАЎ УСІХ ЛІДСКІХ ЛІТАРАТАРАЎ

Памяці Алеся Жалкоўскага, 1933 - 2011

14 красавіка 2011 года ў Лідзе абарвалася нітка жыцця вядомага, руплівага і таленавітага крязнаўца, журналіста, шчырага змагара за беларускасць **Алеся Жалкоўскага**.

Жыццё – як тонкае лязо. Па ім трэба прайсці так, каб не збочыць ні ў які бок. Каб не пахіснуцца, каб не зачапіцца і не ўпасці. Прайсці такі складаны жыццёвы шлях можа не кожны, але ўсё ж ёсць такія асобы. Сярод іх – Жалкоўскі Алесь Васільевіч.

Нарадзіўся Алесь Васільевіч 1 сакавіка 1933 года ў вёсцы Сасновы Бор (да перайменавання Цёмнае Балота) Шчучынскага раёна. Яго беларускія перакананні нарадзіліся тут жа. Падчас вайны немцы перавезлі сям’ю яго бацькоў у Вострава, на прымусовыя работы ў маёнтак Чаляёршчына.

Аматарам мастацкага слова вядомы ўздзенкі Нізок, багаты на паэтаў. На гэтае паселішча падобныя дзятлаўскія Зачэпічы, якія слыны Ул. Калеснік назваў гняздом паэтаў. А вось Валянцін Блакіт у мемуарах “Уваскрасенне ўчарашняга дня” (часопіс “Дзеяслоў”

№ 6 за 2007 г.) параўноўвае з вёскай Нізак роднае Вострава, бо яно было багатае на рэдактараў, вось радкі з расповяду В. Блакіта: *“Саша Жалкоўскі доўгія гады рэдагаваў адну з лепшых у рэспубліцы лідскую газету “Уперад”, Саша Сыч – “Астравецкую праўду”, ну і я больш за трыццаць гадоў – “Вожык”.*

Аўтар мемуараў прыгадвае, як юныя карэспандэнты з Вострава марылі стаць журналістамі і дасыламі свае нататкі ў розныя рэдакцыі: *“Творчую пальму першынства трымаў старэйшы Саша Жалкоўскі, чые допісы друкавала не толькі раёнка, а часам абласная і нават рэспубліканскія газеты. Навыперадкі за ім гналіся мы, маладзейшыя... Пасля сямігодкі Жалкоўскага ўзялі на работу ў рэдакцыю ў суседнюю Астрыну.”*

Летам 1950 года ў тым невялікім мястэчку, якое было цэнтрам Васілішкаўскага раёна, 17-гадовы Саша Жалкоўскі пачаў працаваць адказным сакратаром рэдакцыі раённай газеты “Ленінскі шлях”. Так пачалася яго журналісцкая біяграфія даўжынёй амаль шэсцьдзсят гадоў. А сасваталі яго на тую пасадунаборшчык мясцовай друкарні Міхаіл Яропкін, які партызаніў у астрынскай старане ў гады нямецкай акупацыі, і рэдактар Платон Дубовік, таксама былы партызан, толькі з Бярэзіншчыны. Яны ацанілі здольнасці селькара і не памыліліся: пасля атрымання адпаведнай адукацыі іх вылучэнец у розныя гады узначальваў воранаўскую, мастоўскую, лідскую газеты, звыш 15 гадоў працаваў у “Гродзенскай праўдзе”, супрацоўнічаў з такімі выданнямі, як “Звязда”, “Беларуская ніва”,

Алесь Жалкоўскі

Першы злева Алесь Белакоз, трэці злева рэдактар мастоўскай газеты “Зара над Нёманам” Алесь Жалкоўскі, далей пісьменнік Аляксей Карцюк. Сярэдзіна 60-х гадоў.

Алесь Жалкоўскі ўручае кветкі Генадзю Бураўкіну, крайні справа Васіў Быкаў. Ліда, 23.03.1974 г.

“Літаратура і мастацтва”, “Краязнаўчая газета”, “Наша слова”, “Настаўніцкая газета”, “Прынёманскія весці”, “Лідская газета”, “Лідскі легапісец” і інш.

Сустрэча з пісьменнікамі ў Гудзевічах (Мастоўскі р-н) 14 траўня 1967 г. Праводзілі яе Алясь Белакоз і рэдакцыя раённай газеты “Зара над Нёманам”. На здымку злева направа: Валя Жалкоўская, трэцяя Вольга Інатава, Аляксей Пяткевіч, Данута Бічэль, Вера Белакоз, Алясь Жалкоўскі; на заднім плане ў цэнтры Васіль Быкаў, Ларыса Геніюш, Алясь Белакоз.

Артыкулы, нарысы, інтэрвію, допісы А. Жалкоўскага адрозніваюцца глыбокім зместам, каларытнасцю мовы, асабістым поглядам. Для пацвярджэння вышэй сказанага нагадаю словы Івана Лазуты, былога рэдактара Смаргонскай газеты “Светлы шлях”: “Духам здаровага творчага саперніцтва былі прасякнуты нашы рэдакцыйныя будні, працавалася ахвотна, прыемна і лёгка. Такі дабратворны мікраклімац стварыў і падтрымліваў у калектыве наш паважаны шэф – рэдактар лідскай газеты “Уперад” Аляксандр Васільевіч Жалкоўскі. Мы стараліся раўняцца на яго і ў плане творчым: публікацыі рэдактара вызначаліся вастрынёй і дакладнасцю, цікавай

Ля помніка Цётцы ў Астрыне. Валянціна Коўтун, Алясь Жалкоўскі, Крысціна Лялько. 80-я гады XX ст

***Падчас сустрэчы з Нілам Гілевічам у Лідкім педкаледжы.
Справа ад паэта яго стрыечны брат Леў Гілевіч - работнік
Лідскай архітэктуры, злева Дзінара Мазітава, далей Алесь
Жалкоўскі. 14.04.1997 г.***

формай падачы, былі выразна адметны жывым, вобразным словам. Амаль што сем гадоў нашчасціла мне працаваць пад прафесійнай і бацькоўскай апекай Аляксандра Васільевіча.” (Іван Лазута “Пара ісці” з кнігі А. В. Богуша і В. П. Амелькі “Прызванне быць журналістам”, Гародня, 2008 г.).

Як грамадзянін і чалавек А. Жалкоўскі займаў актыўную жыццёвую пазіцыю. Яго дабрачынная дзейнасць мае свае заслужаныя вынікі. Таку бытнасць рэдактарам газеты “Уперад” яе кіраўнік і яго калегі прымалі ўдзел у донарскаму руху і ў дзейнасці Савецкага фонду міру, за што Аляксандр Жалкоўскі ўганараваны званнем “Ганаровы донар СССР” і Ганаровай граматы Савецкага фонду міру за подпісам яго старшыні легендарнага героя мінулай вайны Аляксея Марэсьева. За шматлікія публікацыі аб духоўнай прыгажосці чалавека ён узнагароджаны медалём “2000 год Хрысціянству”.

Трэба адзначыць, што тэматыка публіцыстычных матэрыялаў А. Жалкоўскага даволі разнастайная. Гэта і падзеі культурнага жыцця рэгіёна, творчая дзейнасць мастацкіх калектываў і асобных паэтаў, скульптараў, мастакоў, музыкаў, гэта і грамадскія з’явы, праблемы эканомікі, дзейнасць уладных структур, грамадскіх арганізацый, міжнацыянальныя адносіны, жыццё ўстановаў адукацыі...

А. Жалкоўскі ведаў практычна ўсіх літаратараў Лідчыны, і

быў асабіста добра знаёмы з многімі з іх. Ён адкрыў шматлікім чыгачам імя земляка з Варшавы, вядомага публіцыста і збіральніка фальклору Лідчыны Земавіта Фядэчкага, сына землеўласніка з маёнтка Лебяды.

А. Жалкоўскі вылучаўся сваёй добразычліvasцю, увагай да ўсяго і кожнага.

Алесь Жалкоўскі на працягу ўсяго жыцця заставаўся змагаром за роднае слова, заступнікам за народ беларускі. У апошнія гады, калі раённыя і абласныя газеты сталі больш

рускамоўнымі, Алесь Васільевіч не здаўся, не апусціў рук, не здрадзіў роднай мове. І яго беларускасць была настолькі натуральнай, што іншым ён і не ўяўляўся.

Правесці ў апошні шлях Алеся Жалкоўскага прыйшлі і работнікі ідэалагічнага аддзела Лідскага райвыканкаму ды старшыня райсавету і сябры ТБМ ды БНФ. І надпіс на крыжы быў па-беларуску і большасць вянкоў падпісана па-беларуску. Але самае галоўнае, што калі прыйшла пара на жалобным мітынгу сказаць апошняе “Бывай”, унучка Насця развіталася з дзедом на чысцюткай і натуральнай беларускай мове. Не толькі сам пражыў беларусам Алесь Жалкоўскі, але і пакінуў сваю беларускасць у спадчыну, перадаў з генамі і крывёю.

*Дзень беларускага пісьменства і друку
1 верасня 2000 г. Алесь Жалкоўскі сярод
сяброў Лідскай гарадской арганізацыі
Таварыства беларускай мовы перад
помнікам Францішку Скарыну ў Лідзе.*

**ПАДЗЕІ
ЛІТАРАТУРНАГА
ЖЫЦЦЯ**

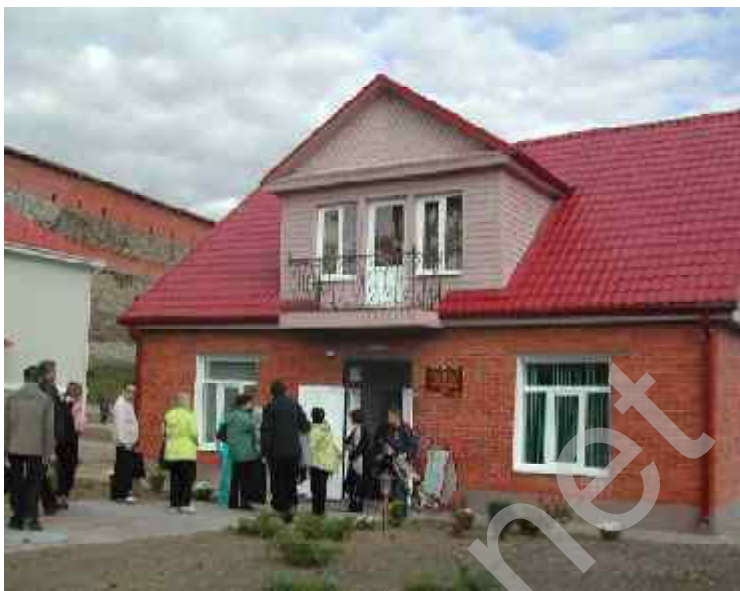
Станіслаў Суднік

Літаратурны музей у Лідзе

22 верасня 2010 года ў Лідзе адкрыты Літаратурны музей. Музей адкрыты як філіял Лідскага гістарычна-мастацкага музея. Шмагтадовая эпапея закончылася.

Музей адкрыўся ў доміку каля замка, у якім у 1939 - 1941 гадах жыў беларускі паэт Валянцін Таўлай. Домік ацалеў у вайну, быў прыведзены ў парадак, абкладзены цэглай у канцы 70-х - пачатку 80-х гадоў 20-га стагоддзя. Тут доўгі час размяшчаўся лідскі спорткамітэт. І ўвесь гэты час грамадскасць горада, Лідская гарадская арганізацыя ГА “ТБМ імя Ф. Скарыны”, літаратурныя аб’яднанні дабіваліся адкрыцця тут менавіта літаратурнага музея, бо былі ідэі адкрыць нешта кшталту дома славы для ўшанавання знакамітых людзей Лідчыны.

Аднак пры садзеянні раённых уладаў у 2004 годзе сітуацыя зрушылася ў бок музея, паступова быў выселены спорткамітэт, прапрацавана канцэпцыя, праведзены капітальны рамонт, і музей адкрыўся.

У малым холе вывешаны партрэты класікаў, хто так ці інакш звязаны з Лідай. Асабліваю цікавасць выклікае партрэт Адэлі з Устроні, які паказаны ўпершыню. Партрэт узноўлены лідскім мастаком і скульптарам Вадзімам Вераб'ёвым. Тут жа партрэты Францішка Багушэвіча, Цёткі, Янкі Купалы, Ніны Тарас, Уладзіміра Корбана, Кастуся Тарасова, Земавіта Фядэцкага, Ежы Пуграманта. Некаторыя з іх практычна не вядомыя ў шырокай Беларусі.

Адэля з Устроні (Устроні - лідскія землі за Нёманам), першая беларуская паэтэса якая напісала на лацінцы па-беларуску паэму “Мачаха” (1850) і на польскай мове - верш “Кракаў” (1850). Рукапіс паэмы быў знойдзены Адамам Мальдзісам у Кракаўскай Ягелонскай універсітэцкай бібліятэцы і надрукаваны адрывкамі ў 1974 годзе, і цалкам у 1986 годзе (*Краю мой - Нёман, Мн., 1986, с. 239-242*).

*Я ж сіротка ў роднай хатцы!
Не схінуся к чужој матцы!
Бо яна ж мне чужа чужым!
Не злажуся і слоўцам адным.
Ці душа твая не гляне,
Як яна мяне ганяе.
Ты мне з мілым абручыла
І звянчыла бы, каб жыла.*

Земавіт Фядэцкі нарадзіўся 22 жніўня 1923 года ў **Лябёдцы на Лідчыне**. Тут правёў дзяцінства і перажыў вайну. У вёсцы Феліксава ў 1942 годзе сабраў і апрацаваў вялікую колькасць беларускіх народных песень, якія выдаў у 1992 годзе пад назвай “Цёплыя вечары ... ды халодныя ранкі... czyli со spiewano w Feliksowie”. З лёгкай рукі аўтара кніга трапіла ў многія краіны свету, аж да Новай Зеландыі. У Італіі зборнік назвалі “песнямі Атлантыды”.

У 1948-1950 гадах Земавіт Фядэцкі працаваў шэфам рэдакцыі рускай літаратуры ў выдавецтве “Czytelnik” (“Чытач”). У 1950 годзе супрацоўнічаў са штомесячнікам “Tworczosc” (“Творчасць”). У тым жа 1950 годзе стаў аташэ па культуры польскай амбасады ў Расіі. Дзякуючы знаёмству з Барысам Пастарнакам прывёз у Польшчу асобнік “Доктара Жывага” і надрукаваў у 1957 годзе фрагмент у штоквартальніку “Opinie” (“Меркаванні”). Гэта была першая ў свеце публікацыя тэксту Пастэрнака (часопіс быў закрыты пасля выхаду другога нумару). Працаваў таксама карэспандэнтам “Рэчыспалітай” у Маскве.

Земавіт Фядэцкі садзейнічаў культурнаму збліжэнню Польшчы і Савецкага Саюза, перакладаючы на польскую мову творы паэзіі і прозы, у т. л. Аляксандра Купрына, Юрыя Тунянава, Міхаіла Булгакава, Юрыя Трыфанава, Мікалая Забалоцкага, Сяргея Ясеніна і Ўладзіміра Высоцкага, а таксама зусім невядомую ў Польшчы творчасць Ісака Бабеля і Марыны Цвятаевай. Свайму адкрыццю ў Польшчы яму абавязаны таксама Булат Акуджава. Паэт высока цаніў пераклады Фядэцкага, нават сцвярджаў, што ў яго перакладзе “Балада пра караля” гучыць лепш, чым уарыгінальнай версіі. Шмат перакладаў і з беларускай мовы.

Лідскія класікі

У 1954 годзе ў Варшаве ўзнік STS - Студэнцкі тэатр сатырыкаў, для якога Фядэцкі пісаў тэксты кабарэ, песні, у т.л. “Счува так”, “Piosenka dla konduktora”, “Piosenka o koledze”. Дзякуючы Фядэцкаму ў STS прайшла сусветная прэм’ера п’есы “Эльжбета Бам” Даніла Хармса. У 2001 годзе Земавіт Фядэцкі - паводле “Літаратурнай газеты” эксгуматар псеўдалітаратуры - атрымаў узнагароду ПЭН-клуба за пераклады на польскую мову рускай, беларускай і французскай літаратуры.

Земавіт Фядэцкі вельмі моцна любіў Беларусь. Пабываўшы ў розных краінах свету казаў: “У Беларусі мне найлепей.” У 1996 годзе наведаў Ліду і Лідчыну, удзельнічаў у працы 2-га з’езду лідзян, сустрэўся з колішнімі сябрамі ў Феліксаве, Парачанах, Скрыбаўцах, Малым Мажэйкаве і ў Гасцілаўцах.

Памёр 8 студзеня 2009 года ў Варшаве.

Пісьменнік з сусветным імем **Ежы Путрамант** (14.11.1910, г. Менск -23.06.1986) у 1925-30 гг. вучыўся ў **Лідскай гімназіі імя Хадкевіча**. Скончыў Віленскі ўніверсітэт (1930-34). Падчас 2-й Сусветнай вайны працаваў у Маскве. Пасля вайны на дыпла-матычнай працы: пасол Польшчы ў Швейцарыі (1945-47) і Францыі (1947-50); генеральны сакратар польскага Саюза пісьменнікаў у 60-я гады.

Пачаў друкавацца з 1932 года. Да вайны выдаў два зборнікі вершаў. Напісаў дзесяць раманаў: “Сапраўднасць” (1947), “Вера-сень” (1951), “Перапуцце” (1954), “Ноеў каўчэг” (1961), “Пасынкі” (1963), “Вяпрук” (1964), “Пушча” (1966), “Малаверныя” (1967), “Болдын” (1969), “Выбранныя” (1978-79) і шасцітомную кнігу ўспамінаў “Паўстагоддзя” (1964-80). У першым томе вельмі дасканала паказана даваенная Ліда і Лідчына, парадкі і ўмовы навучання ў гімназіі імя Караля Хадкевіча. Узнагароджаны ордэнам Дружбы народаў (1980).

Лідскі музей, мабыць, адзіны музей, дзе размешчаны партрэт слыннага беларускага празаіка **Кастуся Тарасова**. Кастусь Тарасаў нарадзіўся 10 кастрычніка 1940 года ў Менску. Пасля заканчэння сярэдняй школы (1957) на працягу трох гадоў працаваў слесарам-зборшчыкам на Менскім механічным заводзе, калектарам у Паўночна-Заходняй геалагаразведчай экспедыцыі, слесарам-мантажнікам у арганізацыі «Спецэлеватармельбуд». Вучыўся на хімічным факультэце Беларускага політэхнічнага інстытута (1960—1965). Па заканчэнні інстытута працаваў майстрам шкло-варэння на шклозаводзе «Нёман» у **Бярозаўцы**, тэхнолагам на

віцебскім заводзе «Маналіт».

Быў рэдактарам, загадчыкам рэдакцыі ў выдавецтве «Вышэйшая школа» (1967—1975), журналістам па дамоў і загадчыкам аддзела прапаганды і агітацыі газеты «Знамя юности» (1975—1977), рэдактарам аддзела мастацтва і крытыкі часопіса «Неман» (1977—1983), спецыяльным карэспандэнтам газеты «Літаратура і мастацтва» (1986—1988). З 1990 года — адказны сакратар часопіса «Спадчына». Працаваў на кінастудыі «Беларусьфільм», у газеце «Свабода». Друкаваўся з 1965 года.

Адным з першых сярод беларускіх пісьменнікаў узняў тэму гістарычна-культурнай спадчыны. З мастацкім творам выступіў упершыню ў 1976 годзе (апавесць «Следственный эксперимент», часопіс «Неман»). Пісаў на рускай і беларускай мовах. Аўтар кніг апавесцяў «День рассеяния», «Странствие в тесном кругу», «Погоня на Грунвальд», «Апошние каханне князя Міндоўга», «Адзіны сведка — бог», рамана «Тры жыцці княгіні Рагнеды», літаратурна-гістарычных эсэ «Памяць пра легенды: Постаці беларускай мінуўшчыны», а таксама зборнікаў гістарычных дэтэктываў «У час Стральца» і «Залатая Горка». Лаўрэат прэміі «Залаты апостраф» за лепшую публікацыю ў прозе (2008 г.) часопіса «Дзеяслоў».

Напісаў апавесць «На вайне».

Памёр 22 сакавіка 2010 года.

А **Валянціну Таўлаю** ў музеі прысвечаны мемарыяльны пакой. Пакой падзелены на дзве часткі. У адной размешчаны рэчы перадваеннай і ваеннай эпохі, аналагічныя тым, якія маглі стаяць у доме В. Таўлая. Вісіць жырэндоля, прывезеная з дома, у якім жыў В. Таўлай у Наваградскім раёне у час вайны. У другой частцы пакоя — экспанаты, якія распавядаюць пра жыццё і творчасць паэта.

Экспанаты для мемарыяльнага пакоя збіраліся Лідскім гістарычна-мастацкім музеем і рэдакцыяй часопіса «Лідскі лета-

Бюст В. Таўлая, дакументы і творы

Фоталетапіс у мемарыяльным пакоі Валянціна Таўлая

пісец”. У Беларусі існавала некалькі музеяў, дзе ўшаноўвалася памяць Валянціна Таўлая (два на Слонімшчыне, адзін у Баранавічах). На сёння фактычна існуе толькі школьны музей у Баранавічах. Экспанаты іншых двух расцярушаны па агульнакраязнаўчых музеях. Патрэбна яшчэ вялікая работа, каб нешматлікія арыгінальныя рэчы, звязаныя з жыццём і творчасцю В. Таўлая, трапілі ў Ліду. Ёсць спадзяванні, што нешта з рэчаў, якія належалі Валянціну Таўлаю, змогуць перадаць сястра Ніна і дачка Галіна.

Падчас адкрыцця музея планавалася таксама адкрыццё мемарыяльнай дошкі Валянціна Таўлая (аўтар Рычард Груша), але дошка з першага заходу не была зацверджана Мастоцкай радай пры Гарадзенскім аблвыканкаме.

Самы вялікі пакой прысвечаны сучасным лідскім літаратарам, іх творчасці. За ўсю гісторыю Лідчына можа пахваліцца больш, чым 400 імёнамі літаратараў самага рознага ўзроўню. У музеі прадстаўлена толькі невялікая частка з іх - тых, чые творы былі ў фондах музея, хто парупіўся і прынёс нейкія цікавыя рэчы і экспанаты. Найбольш знакамітыя сярод сучасных лідскіх паэтаў і пісьменнікаў -

Фрагмент экспазіцыі “Лідчына літаратурная”

гэта, вядома ж, Данута Бічэль і Хрысціна Лялько. Годнае месца займаюць Алесь Стадуб і Віктар Праўдзін, Ірына Багдановіч, Міхась Мельнік, Пятро Макарэвіч, Уладзімір Васько, Віктар Бачароў, Смарагд Сліўко, Леанід Віннік.

На другім паверсе яшчэ тры пакоі.

Адзін - гэта выставачна-экспазіцыйны салон, дзе будуць ладзіцца невялікія выставы карцін, рэдкіх выданняў, а таксама невялікія літаратурныя мерапрыемствы.

У другім пакоі разгорнута выстава твораў беларускіх паэтаў і пісьменнікаў - юбіляраў 2010, а далей - наступных гадоў. У перспектыве тут будзе экспазіцыя “Гісторыя выдавецкай справы на Лідчыне”.

У трэцім пакоі - бібліятэка і рабочы кабінет.

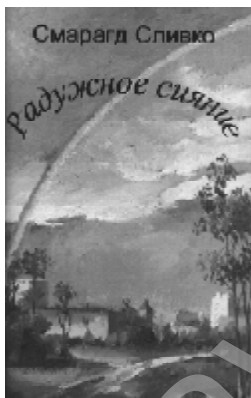
У музеі працуюць два асноўныя супрацоўнікі: Тацяна Кішкель, закончыла філалагічны факультэт Гарадзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы і Алена Лучко, закончыла факультэт гісторыі і культуры таго ж універсітэта.

5 жніўня 2011 года музей наведала дачка Валянціна Таўлая - Галіна.

ΚΗΙΓΑΠΙΣ

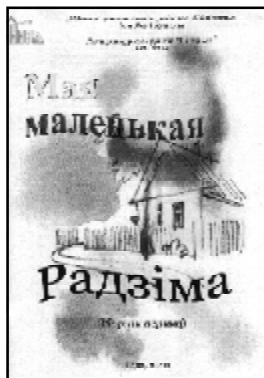
bawet.net

У пачатку 2010 года ў серыі “Кнігарня Нашай Нівы” выйшла кніга лідскага пісьменніка Сяргея Астраўца “Каты Ёзафа Ратцынгера”.

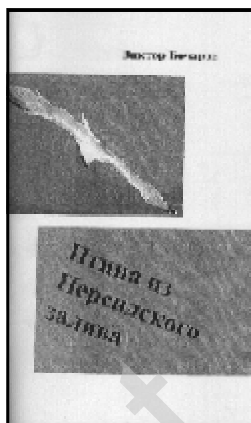

У сакавіку 2010 года ў УІ “Выдавецкі дом ТБМ” выйшла кніга паэзіі і прозы лідскага паэта Смарагда Сліўко “Радужное сияние”. Вокладку аформіў лідскі мастак Мікола Лазоўскі.
104 ст., 150 ас.

У траўні 2010 года Лідская цэнтральная раённая бібліятэка імя Янкі Купалы і літаратурны гурток “Ветразь” СШ №12 г. Ліды выдалі зборнік вершаў “Мая маленькая Радзіма”.

У чэрвені 2010 года ў УІ “Выдавецкі дом ТБМ”, г. Ліда, выйшла з друку кніга паэзіі Віктара Бачарова “Птуца из Персидского залива”. 88 ст. 40 ас.

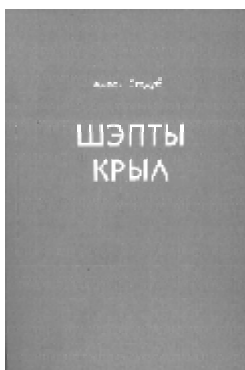

У чэрвені 2010 года ў Менску ў выдавецтве “Смэлтак” выйшла кніга краязнаўца Міколы Дзікевіча “Сялец. Прынёманская рэчаіснасць”.

7 ліпеня 2010 года ў УІ “Выдавецкі дом ТБМ”, г. Ліда, выйшла кніга паэзіі лідскага паэта **Івана Гушчынскага** “Ідзі і вяртайся”. 92 ст. Наклад 100 асобнікаў.

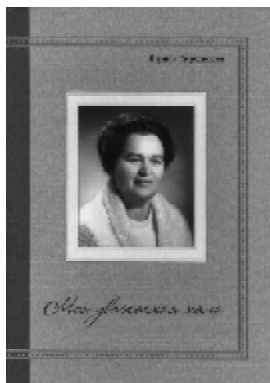

У жніўні 2010 года ў Маскве ў выдавецкім доме ТАА “Рытм” выйшла кніга лідскага краязнаўца **Міколы Дзікевіча** “Дзітрыкі. Згукі заснуўшай цывілізацыі”. 200 ст. Наклад 500 асобнікаў.

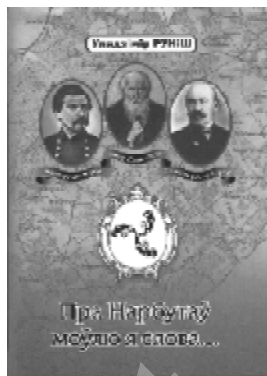

У жніўні 2010 года ў Менску ў выдавецтве “Кнігазбор” выйшла кніга паэзіі лідскага паэта **Алеся Стадуба** “Шэпты крыў. Вершы, трыялеты, прысвячэнні, пераклады”. 116 ст. Наклад 100 асобнікаў.

У лістападзе ў Лідскай друкарні выйшла кніга Лалысы Віркоўскай “Моя уважаемая мама. Воспоминания”. Гісторыя жыцця Паповай Надзеі Іванаўны, запісаная з яе словаў дачкой Віркоўскай Ларысай Андрэеўнай у ліпені 2010 г. 80 ст., 60 ас.

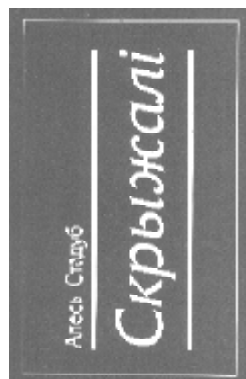

У лістападзе ў Гародні выйшла кніга **Ўладзіміра Руніша** (Уладзімір Руль) з в. Нача Воранаўскага р-на “Пра Нарбугаў моўлю я слова”.

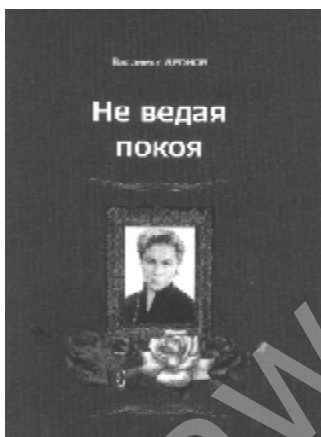

У канцы лістапада 2010г. у УІ “Выдавецкі дом ТБМ”, г. Ліда, выйшаў зборнік песень на вершы лідскага паэта, мастака і скульптара **Рычарда Грушы** “Беларуская зорка. Песні для голаса ў суправаджэнні фартэпіяна”. Музычны рэдактар лідскі капазітар Вячаслаў Пыпець. 146 ст., 200 ас.

У снежні 2010 г. у менскім выдавецтве “Кнігазбор” выйшла кніга паэзіі лідскага паэта **Аляся Стадуба** “Скрыжалі. Лірыка сустрэчы”. 120 ст., 100 ас.

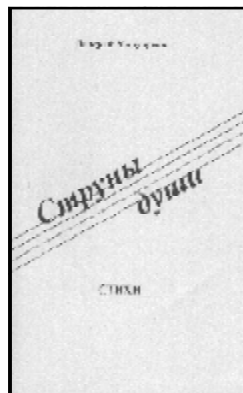

У студзені 2011 г. у УІ“Выдавецкі дом ТБМ”, г. Ліда, выйшаў зборнік песень лідскага кампазітара **Ўладзіміра Гарачова** “Калі ласка”. 84 ст., 100 ас.

У красавіку 2011 г. у Лідскай друкарні выйшла кніга Уладзіміра Дронава “Не ведаю покоя. Стихи”, 160 ст., 200 ас.

У траўні 2011 г. у УІ“Выдавецкі дом ТБМ”, г. Ліда, выйшла кніга лідскага паэта **Валерыя Мацулевіча** “Струны душы. Стихи”. 60 ст., 100 ас.

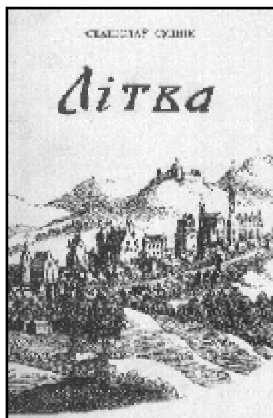

У чэрвені 2011 г. у УІ“Выдавецкі дом ТБМ”, г. Ліда, выйшла кніга паэзіі лідскага паэта **Ўладзіміра Бурака** “Дарогі розныя бываюць”. 72 ст., 100 ас.

У чэрвені 2011 г. у Лідскай друкарні выйшла кніга **Ўладзіміра Васылюка** “Кругаварот жыцця. Вершы”, 100 ст., 200 ас.

У чэрвені 2011 г. у УІ“Выдавецкі дом ТБМ”, г. Ліда, выйшла кніга паэзіі **Станіслава Судніка** “Літва. Гістарычныя паэмы, балады, пераклады”. 216 ст., 250 ас.

З М Е С Т

Ад выдаўца - 3

ПАЭЗІЯ

Алесь Стадуб, *вершы* - 6

Пятро Макарэвіч, *вершы* - 10

Хрысціна Лялько, *вершы* - 16

Міхась Мельнік, *вершы* - 20

Алеся Бурак, *вершы* - 24

Ганна Серэхан, *вершы* - 26

Станіслаў Суднік, *адрывак з паэмы* - 28

Кірыл Сыцько, *вершы* - 47

Іосіф Масян, *вершы* - 51

Іван Гушчынскі, *вершы* - 53

Ганна Рэлікоўская, *вершы* - 58

Уладзімір Нікулін, *вершы* - 61

Яўген Лянцэвіч, *вершы* - 66

Уладзімір Бурак, *вершы* - 68

Вольга Цяслюк, *вершы* - 70

Павел Белавус, *вершы* - 71

Гражына Хруль, *вершы* - 74

Алеся Якубоўская, *вершы* - 78

Валера Мацулевіч, *вершы* - 80

Юзэфа Данілевіч, *вершы* - 83

Алесь Дудзевіч, *вершы* - 86

ПЕСНІ

Вячаслаў Пыпець, *песні* - 88
Уладзімір Гарачоў, *песні* - 131

ПРОЗА

Сяргей Астравец, *аповяданні* - 142
Галіна Лаўрэш, *аповяданне* - 158
Юльян Місюкевіч, *аповяданні* - 161
Уладзімір Васько, *аповяданні* - 177

КРЫТЫКА

Алесь Хітрун: *“Лодка жыцця” Міхася Мельніка* - 188

ЖЫЦЦЯПІСЫ

Леанід Лаўрэш: *Антоні Гарэцкі: забыты паэт* - 194

МЕМАРЫЯЛ

Адам Паморскі: *Наш агульны сябар. памяці Земавіта Фядэцкага
(1923-2009)* - 202

Міхась Мельнік, Алесь Хітрун: *Ён ведаў усіх лідскіх
літаратараў. Памяці Алеся Жалкоўскага, 1933-2011* - 221

ПАДЗЕЛІТАРАТУРНАГА ЖЫЦЦЯ

Станіслаў Суднік: *Літаратурны музей у Лідзе* - 228

КНІГАПІС - 235

Ад лідскіх муроў. Літаратурна - мастацкі зборнік №7 за 2010-2011 гг. На беларускай мове. Ліда. 2011. 244 с.

Укладальнікі: Міхась Мельнік, Станіслаў Суднік, Кірыл Сыцько.

Галоўны рэдактар: Станіслаў Суднік.

Рэдактар раздзела паэзіі: Кірыл Сыцько.

Рэдактар раздзела прозы: Міхась Мельнік.

Карэктар: Міхась Мельнік.

Фармат А-5. Наклад 250 ас. Папера афсетная. Гарнітура “Таймс”.